

A.R. van der Loeff-Basenau

LAVINE BJESNE

Barba Jozo

A.Rutgers van der Loeff-Basenau

LAVINE BJESNE

S nizozemskoga preveo
Josip Tabak

Naslov izvornika:
LAWINES RAZEN

Kazalo

- I. SELO POD SNIJEGOM
 - II. U PLANINU
 - III. STANOVNICI IZ DJEČJEG SELA
 - IV. SPUST
 - V. DOGODILO SE NOĆU
 - VI. POD SNIJEGOM
 - VII. EVAKUACIJA
 - VIII. PAOLO I WERNER
 - IX. ODLAZAK VLAKOM
 - X. IZVJEŠĆE NA RADIJU
 - XI. POKUŠAJ SPASAVANJA
 - XII. MARIELI
 - XIII. ŠTO NOSI BUDUĆNOST
 - XIV. DJEČJE SELO
 - IZGOVOR IMENÂ
- Copyright

I. *SELO POD SNIJEGOM*

U ponedjeljak 17. siječnja osuo snijeg u rano jutro. Praminjao je i padao sate i sate, zasipao obdan i obnoć. U petak je snijeg ponovac dosezao više od dva metra, debeo pokrivač razastro je po starome, tvrdom sloju što je ležao još od prosinca. I sveđer je zametao, kao da i ne kani stati.

A ipak bijaše kao da se provedrilo. Zrak postao jasniji, oblaci otančali. Oko podneva pahulje se prorijedile, vidljivost prvi put postala nešto bolja.

Stariji ljudi u malome planinskom selu što je utonulo u snijeg puni strepnje gledali prema vrletnim gorskim padinama, gdje su mrlje šume, inače tako crne, gotovo nestale pod debelim bijelim teretom i gdje su plastovi sijena i ograde za obranu od snježnih usova iščezli kao da ih nikad nije ni bilo. Izborana smeđa lica okretala se samo na tu stranu, stisnute oči upirale pogled u visinu, glave zabrinuto kimale. Bilo je pretoplo za to godišnje doba, a vjetar se mijenjao. Sve je podsjećalo na nesretnu godinu 1927.

— Nije dobro, ne — mrsio kroza zube stari cestar, Johannes Groosz, što se pogrudio od rada. Cijelo je prijepodne potratio mučeci se da proprti usku stazu cestom što inače prolazi između seoskih kuća, sada upalih u snijeg i duboko zametanih.

— Hej, pazi! — povika mu Bartel, sin gostioničara Gurtnellija.

Gotovo do pasa u snijegu, Bartel je stajao na krovu gostionice zvane »Sunce« i pokušavao, kao i minulih dana, da ozgo makne i zbací štogod od golemoga snježnog tereta. Ali mu trud bijaše uzaludan. I ostali seoski žitelji okanili se jalova posla. A noću se prevrtali u postelji i puni nemira osluškivali, činilo im se da čuju kako grede već pucaju popuštajući pod pritiskom.

— Mogao bi i prestati! — uzviknu Bartel obraćajući se onome dolje. — Dosta ti je, stari. Danas možemo u kuću i kroz prozore na katu. Bolje tako negoli da prokrčujemo prolaz do vrata.

Ali je Johannes Groosz uporno radio dalje, razgrtao snijeg širokom drvenom lopatom.

— Nema tu druge, valja raditi — gundao je Johannes. — Jer

ako čovjek ne radi, onda previše razmišlja.

Muklo su udarale lopate snijega što ih je Bartel bacao s krova gostionice.

— Za školsku djecu ovo je divota, dakako! — nastavljao je Bartel. — Već dva dana ne idu u školu. U moje vrijeme nije toga nikad bilo!

Njegov mladi glas sigurno bi ozgo, s krova, drukčije odjekivao, čuo bi se svakako jasnije, ali je sada, prelazeći preko debelih snježnih gomila što su sve prekrivale, dolazio nekako prigušen, a oduzimale mu snagu i pahulje što su sveudilj lepršale i polako padale.

— Djeca kao djeca, pa i što bi drugo nego da se vesele — gundao je Johannes Groosz. — Ne znaju što ih još sve čeka.

Ali Bartel nije slušao.

— Ipak mislim da će sunce probiti oblake — nastavi momak te pruži ruku i pokaza na blijedu, vodenastu mrlju u sivome zasniježenom zraku.

— Dao Bog da snijeg prestane! — promrmlja stari Johannes kad je pogledao u vis.

— Što kažete? — ozgo će Bartel, odvalivši dobranu lopatu snijega i gurnuvši teret dolje.

Stari je cestar samo kimao glavom.

— Mladost je objiesna — viknu starac ozdo. — Ali će vas Kühelihorn i Glarbeckscher već nečemu drugom naučiti!

— Ah, koješta! — dočeka Bartel u smijehu i pogleda onamo gdje su se uzdizala dva istočna gorska vrhunca što se jedva nazirahu. — Tako su mirni i bezazleni.

— To ti kažeš — gundao je Johannes Groosz.

Izvukao je iz džepa povelik smeđ rubac da otare nos. Obavljao je taj posao polako i temeljito, a kad bijaše gotov, reče:

— Idem sada svojoj staroj. Sigurno mi je već skuhalo juhu.

I to rekavši, stavi široku lopatu na rame pa se proprćenom stazom vrati dijelak puta natrag. Na uglu nestane među visokim zametima što su sezali do drvenih balkona gornjih katova.

*

Ispred vrata i uz kuće žitelji su, kako god teško bilo, prokrčili

uzane prolaze. Na male prozore u prizemlju ulazilo je mutno svjetlo, barem ondje gdje drveni kapci nisu bili zatvoreni i gdje su izgrnuli snijeg.

U maloj trgovini mješovitom robom stajale žene pod slabom svjetlošću električne žarulje bez ikakva zaslona i razgovarale. Nosile su pregače preko svojih crnih ognjača, svaka o ruci imala torbu za kupovinu. Ispod vunениh rubaca izvirivala blijeda i ozbiljna lica.

— Pekar ima kvasca još samo za dva dana — reče jedna među njima.

— Jeste li čule što su javili na radiju prije pol sata? — upita druga.

I tako su nastavljale razgovor.

*

Stari je cestar Johannes Groosz ušao u tamnu kuhinju, ali nije našao ženu kod kuće. Lonac juhe nalazio se na petrolejskom kuhalu. Starac podiže poklopac i omirisa sadržaj u loncu.

— Juha od leće — promrmlja Johannes. — A gdje je luk?

Kimao je glavom. U selu više nije bilo luka, dakako. Svaki je dovoz bio prekinut.

Johannes Groosz nađe ženu gore kod susjede; sjedila je kraj radio-aparata. U toj je sobi bila svjetlost nekako neobična, sivkasta i mliječna. Ali se na stolu ugodno svijetlio zelen stolnjak sa crvenim ružama, na kojem su počivale iznurene staračke ruke njegove žene pokraj mladih, susjedinih.

Starac se počea po ćeli. Žena mu kretnjom glave pokaza na radio, te i on sjede. Na satu izbi dvanaest. Podne. Dugo su trajali udarci. Kad je i posljednji izminuo, prošlo je još nekoliko časaka dok se začuo ugodni glas spikerov.

»Weissfluhjoch-Davos. Savezni zavod za proučavanje snježnih prilika i lavina objavljuje: Od ponedjeljka, od prvih sati, na Alpama neprestano pada snijeg. Puše olujni vjetar iz pravca koji se proteže od zapada do sjevera. Na području Bernskog visočja, Srednje Švicarske i Glarnskih Alpa u posljednji tjedan napadalo je metar i pol do dva i pol metra novog snijega, U drugim dijelovima Sjevernih Alpa, ubrajajući Mittelbünden i Prätigau, palo je osamdeset do sto i pedeset

centimetara novog snijega. Prijeti opasnost od lavina, osobito u Srednjoj Švicarskoj i u Istočnim Alpama. U mnoge gorske prodole već su nahrupili usovi. Blokirane su željezničke veze i ceste, a telefonski vodovi prekinuti. Ponegdje je došao u pitanje i dovod električne struje. Kako snijeg ne prestaje, a temperatura i vjetar nisu povoljni, preporučujemo da se na području između istočne državne granice i Bernskog visočja poduzme sve potrebno da bi se što prije ispraznile ugrožene kuće i sela. Opasnost od lavina raste iz časa u čas. U slučaju nesreće od lavina telefon 11 daje obavijesti o postajama gdje se nalaze psi za pomoć.«

Gospođa Rähmi zavrnu puze na radio-aparatu. Bila je blijeda, usne joj drhtale.

— Ne mogu više to slušati — reče ona. — Bojim se. Strepim zbog djece.

Stari Johannes Groosz pogleda prema kolijevci što je stajala u kutu, pokraj kaljeve peći. Onda svrnu pogled na stol, gdje je do majčinih nogu čučao mališan i zabavljao se presipajući grahovo zrnje iz jednoga škrbavog lončića u drugi.

— Valjda neće sve okrenuti na najgore — preuze starac. — A sada bih utolio glad.

Njegova žena ustade ne protisnuvši ni riječi. Zajedno krenuše starci prema vratima. Kad su izišli, Groosz se okrenu, proturi još jednom glavu kroz vrata te će, smiješeći se u neprilici:

— Neće biti zgorega ako spremite svoj kovčežić, za slučaj da moradnemo ostaviti selo. Jest, neće biti naodmet. Malo putovanje dolje unijet će nešto promjene u život, a ni to nije loše.

Mlada žena trže u nj pogled ne prouktivši ni riječi. Zatim naglo ustade. Nogom je okrnula lončić što ga je njezin mališan strpljivo napunio grahom. Kad se lončić prevrnuo, mališan vrisnu baš kao praščić kad zaskviči. Majka ga uhvati za hlače te ga izvuče ozdo, a Groosz zavrtje glavom, smijući se.

— Malen ptić, velik krič. Pusti li glas kroz prozor, mogao bi još i lavinu pokrenuti, pa da nas zatrpa.

I ode srkati svoju juhu od leće.

*

Istinu je rekao stari Groosz. I povik bi mogao nesreću izazvati. Ne treba mnogo, dovoljna je malenkost pa da se zlokobne mase snijega odjednom pokrenu, da ozgo usovi zatutnje i zapraše, da provale te povaljaju i zbrišu sve pod sobom, noseći bijelu smrt. Vjetar je na gorskim vrletima načinio neobične snježne balkone, sagradio čudesne shodove, vrhunce izbrusio u najrazličitije oblike, naslagu snijega nabacao na naslagu, prevjesio jedno preko drugoga — sve se jedva drži i samo što ne otpane, sve sama kobna napregnutost, sve kao da visi o niti koju i najmanja sitnica može pretrgnuti: težina čovjeka ili divokoze, drhtaj u zraku, huj vjetra ili krik dovoljan je da se sve uruši i da usov jurne nizdol.

Među starijima u malome planinskom selu Urteliju nema nikoga tko ne bi znao kakva strahota ozgo prijeti. Zato je učitelj i zvonar Altschwank odlučio da sutradan ne zvoni i ne najavljuje nedjeljni počinak kao što je inače uvijek najjavljivao kad bi se u subotu završio rad. Bojao se da bi zvonjava mogla pokrenuti rastresiti snijeg s gorskih padina.

— Ovo je prvi put otkad sam ovdje — rekao je, ozlovoljen, cestaru Johannesu Grooszu, s kojim se susreo na uskoj seoskoj prtini. — Prvi put u dvadeset godina neću zvoniti...

Otkad Hans Altschwank učiteljuje u Urteliju, uvijek on udara u zvono skromne seoske crkve od siva kamena. Selo nema svoga svećenika ni zvonara: ono je premaleno i preveć siromašno. Ali nedjeljom i još jednom u tjednu dolazi gore svećenik iz Glarmatta održati propovijed. Toga tjedna nije mogao doći.

— Jeste li već čuli? — upita mesar i kobasičar Finetti. Opasan krvlju poprskanom pregačom, došepesao je onamo nestrpljivo spuštajući zavrnutе rukave svoje debele sive bluze. — U ponedjeljak ujutro počinje ovdje evakuacija. Sve žene i djeca moraju otići. Najprije dolje u Glarmatt, a onda dalje vlakom u nizinu. Doći će vojska da pomogne u odlasku. Vojnici od inženjerskog odreda iskopat će rov pa će iz minobacača gađati lavine što prijete ozgo s Kühelihorna i Glarbeckschera. Možemo im se nadati sutra o podne. Ha, možda je i moj momak s njima, dolje je u Glarmattu, služi u pričuvu.

— Zar se još i raduješ? — ljutito će mu stari Groosz. — Idi radije za svojim poslom i nadijevaj kobasice! Sutra će mladost navaliti na jelo.

Finetti napuha obraze i pogleda u nebo; takav mu već bijaše običaj, a selo ga je odavna znalo. Nitko više nije mario za mesara.

Učitelj Altschwank sleže ramenima i reče:

— Neka se Finetti samo raduje... Nije mu zamjeriti što se veseli gdje će možda vidjeti sina.

Dotrča dječak, petnaestogodišnj akpoprilici. Obrazi mu crveni, puni svježine. Na glavi mu kapa s naušnjacima kakvu ondje svi nose. Činilo se da je momčić uzbuđen. Žmirkao je, jer su se javile prve blijede zrake sunca što se sada, kad je prestao snijeg, mučno probijalo kroza sivu zavjesu od oblaka.

— Tata! — viknu momčić koji se nalazio još koji metar udaljen od malog skupa.

Hans Altschwank okrenu se na povik i upita:

— Što je?

— Na radiju kažu da nam valja ostaviti domove. Baumgartner od općinskog tajništva ide po svim kućama da obavijesti ljude. Može ostati samo onaj tko ima stoke na brizi. Mogu li i ja ostati, tata?

— A ja sam, sinko, mislio da želiš vidjeti malko svijeta. Nemaš uvijek prilike sići u dolinu.

— Radije bih ostao ovdje — kratko će Werner.

— Ali ne možeš uvijek birati — uzvratu otac. — A sada, momče, hajdemo kući.

— Ima još nešto, tata — opet će momčić, kad su se okrenuli i pošli.

Finetti i Groosz pratili ih pogledom. Stari i mladi Altschwank bijahu podjednako visoki, ali je otac imao šira pleća, a šija mu bila tamnija i jača. Obojica su išla mirnim i odmjerenim ali čvrstim korakom.

— Dva najbolja skijaša u selu — reče Johannes Groosz.

— Sada svakako dvojica najboljih, kad nema mog sina — dočeka Finetti.

— I opet velim što sam rekao: idi za svojim poslom i nadijevaj kobasice — odvrnu starac.

A onda se počea prstom po svome neobičnom nosu, pogleda prema Kühelihornu i Glarbeckscheru, pokrenu glavom ovamo i onamo te promrmlja:

— Morali smo već svi uzeti put pod noge.

Finetti ponovno napuha obraze. Okrenuo se i odgegao natrag u svoju mesnicu. Žene što su ondje čekale zacijelo su bile željne razgovora. I Groosz baci lopatu na rame te zamišljen krenu svojim putem.

*

Altschwank otac i sin bijahu već kod kuće. Sjedili su za stolom i bez riječi kusali juhu. Otac Altschwank zagnao se u misli i mrvio krišku kruha. Na licu mu sama ozbiljnost i zabrinutost. Kad je izmrvio cijelu krišku, njegova žena ustade te će sva uzbuđena:

— Zašto šutite? Zar želite da dobijem slom živaca?

Bijesno je pokupila mrvu sa stola te ih sasula mužu u juhu.

— Uskoro nećemo više ni kruha imati — reče žena, a onda odjednom prinese ruke licu i briznu u plač. — Nešto vi namjeravate a nećete da mi kažete. Kao da mi nije dosta već ovoga sadanjeg jada!

Sin je, zbunjen, buljio u tanjur i miješao žlicom po juhi. Nije se usuđivao dignuti pogled. Otac je kusao dalje i šutio. Tek pošto je sve pokusao, spusti ruke na stol i upitno pogleda ženu.

— Imaš pravo, majčice. Werner i ja nešto smo smislili. Znaš da se na pol puta prema Tschauscheggenu nalaze dečki u skijaškoj kolibi. Od ponedjeljka nije ih nitko vidio. Otkad je snijeg usuo oni su u kolibi. Jako razborito! Ali previše to traje. Jedva da još imaju što jela, a zacijelo ne znaju što se zbiva. Nemaju radija gore, pa ne mogu čuti obavijesti i upozorenja. Danas-sutra moraju krenuti, a udarit će put sela uobičajenim smjerom. Njihov vođa, dakako, zna da nije lako sa toliko momaka krenuti po tako visoku snijegu ponovcu. Ali koliko je zapravo opasan položaj u ovom trenutku, to on ne može znati. Ne znaju oni ni to da selo treba isprazniti. Zato ćemo Werner i ja sad onamo. Ići ćemo obilaznim putem na Breitlibach, sve uz potok, a onda preko grebena. Ne trebaš se zabrinjavati, ondje nema lavina. Moramo mladićima pokazati put, jer udare li kuda se obično kreće natrag, upopriječit će preko golemoga snježnog površja pod Kühelihornom, a to znači da će se naći usred lavine prije nego što išta razaberu.

— A zašto baš vas dvojica morate onamo? — zajeca žena.

— A zašto ne? — mirno će on.

— Pa neka mladići gore gladuju jedan dan, neće im ništa biti — opet će žena.

— Mogli bi, što je do mene — odgovori muž. — Kad bi bilo samo to. Ali ne možemo ostati prekriženih ruku i pustiti ih da krenu opasnim putem. Moglo bi doći do strašne nesreće. I ne samo po njihovoj glavi. Naše će se selo isprazniti, jer mu prijete opasnost. Ma što se dogodilo, mi se moramo pobrinuti da se usov ne obori ni jedan dan prije.

— Ne moraš se brinuti, majko — preuze Werner. — Otac i ja bit ćemo oprezni.

— Ah dječaće, što ti znaš o brdima!

Werner sav pocrvenje, ali ne uzvrati ništa.

— Bit ćemo krajnje oprezni — odmah će otac. — Vezat ćemo se konopom i svaki uzeti lopatu. Neće nam se ništa dogoditi.

Hans Altschwank govorio je tako uvjerljivo da je njegova žena ušutjela. Nije više rekla ni riječi. Rubom pregače otrla je suze što su joj potekle iz očiju i stisnutih je usana uzela slagati tanjure jedan na drugi.

— Hajde, momče, da se spremimo — reče Altschwank. — Ženo, ako se ne vratimo do mraka, onda znaj da smo ostali na noćištu gore u kolibi. Dobro zatvori prozore. Ako možeš, skokni do tete Auguste. Jogunasta je poput mazge: neće iz sela, tako je uvertjela u svoju tvrdnu glavu.

— Već će morati — gorko će njegova žena. — Morat će kao i svi mi.

II. U PLANINU

Pravi konop za lavine — čvrst, crven i obilježen na svakih pet metara — ne, takvo što Altschwankovi nisu imali. U selu takve konope nisu upotrebljavali. »To je nekakva moderna tričarija, izmišljotina vratolomnih besposličara i skijaša«, govorili seljaci u Urteliju. »Neka samo idu s tim smiješnim repom za sobom. Mi možemo i bez toga, ne treba nama novotarija kao što ih nije trebalo ni našim očevima...«

— Sve što bi nam moglo poslužiti uzet ćemo kod tete Auguste — reče Hans Altschwank sinu. I jedan za drugim kliznuše na skijama uskom seoskom stazom.

Teta Augusta držala je u selu trgovinu manufakturnom robom. U svome malom i tamnom dućanu prodavala je vrpce i patentna puca, košulje i hlače, pregače i platno, konop i konac. Sve po opipu. Bijaše kao da po mirisu dokučuje gdje što leži. Njezine su mušterije samo s mukom mogle razaznati što je naslagano u mračnim kutovima njezina dućana i što visi s tavaničnih greda nad malom tezgom. Kupci se bijahu navikli da strpljivo čekaju u polutama, gdje je sladunjavo vonjao škrob ili svježa, još neprana tvornička tkanina. Teta Augusta tajanstveno je po policama premetala bezbrojne kutije od kartona ili se staračkim krivim nogama uspinjala na klimave ljestve što već godine i godine cvile i škripaju, ali njoj kao da sve to bijaše na samu radost. Taj cvil starih ljestava pretakao se u najljepšu glazbu za uši tete Auguste. Očito je to bio razlog što je onako uporno odbijala da uzme nove ljestve što ih je podavno za nju pripremio i u svojoj suši čuvao njezin nećak Altschwank.

Werner i njegov otac zabodoše skije u snijeg kraj dućanskih vrata. Snježne gromade na uglu ulice dosezale gotovo do niskoga krova, koji bijaše pod tolikim teretom da se pusti snijeg ozgo prevjesio poput debele, dobro rastresene perine i kanda htio da se spoji s naslagama koje su, podjednako debele, pritiskale susjedne krovove i zamračivale uski prostor među kućama. Pred vratima su otac i sin već pripremljenim metlama od slame očistili snijeg s visokih, namašćenih cipela. Nato udoše u trgovinu.

— Jeste li dobro očistili cipele? — oču se kreštavi glas tete Auguste.

Bila zima ili ljeto, uvijek je svakoga pitala je li dobro očistio cipele. Selo joj već odavna nije na to odgovaralo.

— Došli smo, teta, da uzmemo dvjesto lakata čvrste vrpce — reče njezin nećak Hans Altschwank. — Hajde iznesi što god crveno imaš u dućanu. A ne bude li dovoljno, izvuci sve jarke boje koje imaš.

— Što kažeš? — upita teta Augusta.

Wernerov otac strpljivo ponovi što bi htio. Teta Augusta nije bila gluha — Bože sačuvaj — ali su iznenađenja kojima ju je život zahvaćao ponekad bila prevelika za nju. Da objasni, Hans Altschwank nadoveza:

— Naumili smo da iz skijaške kolibe dovedemo skupinu dječaka prije nego što bude kasno. Tvoje ćemo vrpce upotrijebiti kao užu za lavine.

— Kao što?

— Užu za lavine! Za sigurnost. Trebao bi nam čvrst crven konop, i da je obilježen na svakih pet metara. Njime se opašeš i pustiš da se za tobom vuče kakvih dvadeset metara. Dogodi li se štogod pa te snijeg zatrpa, drugovi ti lako nađu kraj od konopa. A po obilježenim mjestima mogu razabrati gdje te valja tražiti.

— Lijepe li mi besmislice! — uzviknu teta Augusta. — Baš prava moderna glupost! Moga je djeda lavina odnijela s krova i zatrpala ga na kakvih šest stotina metara od kuće. Sam se iskopao iz snijega a nije dobio ni hunjavice. A sada? Sve same gluposti. Svi bi nekakve koještarije, jer bi inače mogli pasti i ozlijediti prst! Zar da za takvu modernu besmislicu dadem svoje dragocjene vrpce?

— Ali je moderna besmislica spasila već mnogi ljudski život — mirno će njezin nećak. — Hajde daj nam što imaš u boji.

Teta Augusta poče gundati. Sve mrseći nešto kroza zube uze se penjati po škripavim ljestvama. Nakon malo vremena stavi na tezgu podosta vrpce: bijaše to vrpca za pregače, u drećećoj boji a namotana na karton; dohvatila je i na tezgu iznijela i nekoliko klubaka crvene i zelene vrpce.

— Pazite da sve ostane čisto — strogo će teta. — Onda možete vratiti, a ja ću izgllačati pa opet namotati.

Hans Altschwank samo se smješкао. Zna on da teta Augusta

nije zla. Bez riječi je sve strpao u svoju uprtnjaču. On i sin imali su u njoj dvije kratke lopate i dva kruha. A nije bilo lako od pekara dobiti kruh.

— Uskoro ga nećemo imati dovoljno ni za svoje ljude — rekao je pekar.

— A što znači: za svoje ljude? — čuo je Werner kako otac pita. — Zar dečki gore u skijaškoj kolibi nisu ljudi?

— Ma jeste li vidjeli? Ma jeste li čuli? Sve same hvališe. Nikad nisam čuo onakva smučkana govora! — uzbunio se pekar. — Kojiput ni sami se među sobom ne razumiju. I onda odjednom prijeđu na njemački. A ima ih koji govore i talijanski.

— Pa onda? — upitao je Wernerov otac.

— Ništa onda — uzvratio je pekar. — U normalna vremena pečem kruh za svakoga, svaki mi je kupac drag. Ali u vrijeme nevolje pečem za svoje ljude, za one koje poznajem. Toliko da znaš!

Altschwank sleže ramenima. Werner je uzeo i spustio u naprtnjaču dva kruha što ih je pekar protiv volje dodao preko tezge.

— Bit će naporno, momče — reče Wernerov otac kad su pred vratima privezivali skije. — Nećemo ozdo staviti kože za uspinjanje. Bez njih ćemo lakše ako se što dogodi. Osim toga, ici ćemo jedan za drugim, na stanovitoj udaljenosti, čim se malko uspnemo. Tako, kakvih pedeset metara jedan od drugoga. Stanem li ja, stani i ti. Mahnem li dvaput rukom, odmah popusti petlje na skijama. Mahnem li tripud, pritegni ih opet. Idemo doduše sigurnim putem, ali nam ipak valja pripaziti na male snježne usove. I pazi: odmah se oslobodi skija i odbaci štapove čim vidiš da ne možeš dalje. Zatrpa li te snijeg, plivaj što možeš bolje. Razmahuj nogama i rukama da se održiš na površju.

— Sve već znam, tata.

Werner je postao nestrpljiv.

— Nikad ti ne mogu dovoljno reći, momče. Nisi još bio u ovakvoj prilici. Dok ti takvi pokreti ne prijeđu u krv, moram ti ih ponavljanjem utuviti u glavu. I mnogi su iskusni skijaši zaglavili samo zato što se nisu dovoljno brzo oslobodili skija. Skije i štapovi koče čovjeka i drže ga pod snijegom baš kao da su sidra. I ne smeći s uma: kad se nađeš pod snijegom, drži ruku pred nosom i pred ustima, a lakte isturi naprijed, da stvoriš prostor kako bi mogao disati. I nikakve panike! Trebaš ostati miran, misli na to. Kad

držimo razmak među sobom, nikad ne možemo obojica istodobno propasti u snijeg.

Dugim ujednačenim koracima, šuteći, išao je Werner za ocem. Bio je sretan što ih nitko nije vidio. Inače bi sve selo znalo i gledalo za njima. Otac je odabrao zgodan čas, odmah poslije ručka.

U dvije minute bili su kod posljednjih kuća, izbili na kraj seoske staze. Skrenuli su ustranu i počeli se penjati uz visoki snježni bedem. Nešto kasnije njihovi se tragovi urezivali u meki snijeg, koji se samo na površju prekrilo tvrdom skramom što je lako pucala pod dugim daskama njihovih skija. Za čelnoga nije bio lak posao probijati se naprijed. Polako se uspinjahu. Inače tako poznati gorski obronci isprečavali se pred njima kao nešto strano i sasvim nepoznato. Većina znakova za raspoznavanje bijaše zametena snijegom. Mjestimice je vjetar nanio velike smetove, snježni kupovi i nameti stajali u neobičnim oblicima, osjenjeni plavkastim sjenama. Vrhunci Kühelihorn i Glarbenscher gledali dolje na njih puni prijatnje. Sve je čovjeka ispunjalo strahom. Werner bijaše neobično uzbuđen.

A ipak se radovao što je on rekao ocu — ono o dječacima, da su gore u skijaškoj kolibi. Nitko u selu nije na njih mislio. Pa i on ih je vidio samo jednom. Bilo je to u subotu, kad su stigli ozdo, prije nego što je snijeg ukijao.

Na dječacima nije bilo ništa neobično. Bijahu kao i drugi dječaci što su s učiteljem došli na tečaj skijanja, zacijelo iz kakva pansionata. Na putu gore, od Glarmatta prema skijaškoj kolibi, prošli su kroza selo. U pekara su uzeli kruha. Kod Klugija kupili su još naranača i konopa. Ondje ih je vidio. Govorili su ondje samo njemački. A onda je vidio kako su krenuli dalje, gore u planinu, u dugu redu, svi s teškim uprtnjačama. Nije ih brojio, ali posigurno bijahu deseterica. Cijepao je majci drva, a kad je kasnije iz dvorišta za kućom pogledao gore, vidio je još samo sitne crne točkice što su se polako kretale uz gorsku padinu. Tada su već bili u blizini skijaške kolibe.

Onog dana sunce je još sjalo, činilo se da će sve biti najbolje. Ali radost mladih skijaša nije bila duga vijeka.

Dok je Werner namatao misli oko toga, stari Altschwank odjednom viknu nazad, sinu:

— Sada ćemo se opasati konopom za lavine! Odabrali su čvrstu

crvenu vrpcu za pregače koju im je dala teta Augusta. Svaki je za sobom ostavio kraj dug dvadeset metara. Wernerova je uzbuđenost porasla. Otac i sin nisu mnogo govorili. Ukoso pod njima ležalo je selo, jedva vidljivo, duboko utonulo u snijegu. Na krovovirna ležale debele bijele naslage, ispresijecane tamnim sjenama, a oko dimnjaka povijalo se i dizalo prljavosivo pramenje dima.

Werner pogleda gore. Mogaše vidjeti skijašku kolibu kako se gore poput crne mrlje utisnula u bjelinu. Činilo se ludim toliko zaobilaziti da bi čovjek stigao onamo. U drugim prilikama, da ne mora obilaziti, uspeo bi se onamo u sat hoda. Ali sada? Uz potok Breitli i preko grebena — a sve bez koža za penjanje?

— Ne čini se da je opasno, oče — reče Werner. Glas mu nije bio baš bodar, nekako je zapinjao u grlu.

— Sada ćemo ostaviti razmak među sobom i tako ići — kratko će otac. — Kretat ćemo se jedan od drugoga udaljeni pedeset metara. I drži na pameti: sve što sam ti rekao, rekao sam samo radi sigurnosti. I ne trebaš se bojati.

— Ne bojim se! — usprotivi se Werner.

Ušpon bivao sve okomitiji. Werner je zaostao za pedeset metara. Još se jednom obazreo. Selo je postalo još manje. Jedva si ga ozgo mogao prepoznati: nekoliko bijelih malih uzvišica, prilično jednakih, u dva reda duž seoske ceste. A kad se čovjek nalazi posred sela, sve se čini kudikamo neurednije. Werner se malko razočarao gdje mu je selo tako neznatno.

»Ne čini mi se da bi se moglo što dogoditi«, mrsio je kroza zube, kao da se želi umiriti. Zatim svrnu pogled gore, prema bijelim vrhuncima. »Zaista«, promrmlja opet, a bore mu se usjekoše među obrvama.

Zatim je svrnuo misli na godinu što je stajala u njihovoj kući: 1672. Jest, baš je davno sagrađena. Ima u selu i drugih starih kuća. A 1927. bila je godina nesreće. Zna on to. Nitko nije tada poginuo, ali je stradalo nešto stoke. Sagrađili su nove kuće i staje, bolje i modernije nego što bijahu stare koje su porušene. Zašto su ljudi zapravo strahovali toliko?

Odjednom Werner začuje lagan štopot. Vidio je kako je otac zastao. Lomot je dolazio s druge strane doline, a čuo se poput prigušene orljave iz daljine. Otac pokaza skijaškim štapom: eno, niza strmu padinu Horningena odronio se usov, krenula urvina. Učas

se obronak, dotad bijel bjelcat, pretvorio u sivi plaz prljava snijega. Laki huk bujao i prešao u pravu tutnjavu. Werner se sledio. Sva sreća te ondje nema kuća ni staja — bijaše ono poznati plaz niz koji se obranjaju urvine od snijega. Iako se s Wernerova mjesta nije moglo dobro razabrati, čini se da je lavina izvalila i povukla za sobom mnogo drveće, stijenje i kamenje.

Werner trže oči u oca, koji je upravo mahnuo štapom, u znak da im valja ići dalje. Toga časa Werner je mrzio onih pedeset metara što ga rastavljahu od oca. Dotad se nije bojao, ali kratka i opasna grmljavina u onome moru tišine što ih okruživaše ipak mu je utjerala nešto straha u kosti.

Bijaše kao da uspon traje već sate i sate. Ovda-onda otac je zastajao. Nadasve je brižno birao put. Uspon bez koža bio je težak. Često su skije htjele skliznuti natrag. Mnogi i mnogi dio puta morali su se penjati raskrečenih nogu, ukosujući skije. Otac se brzo probijao naprijed. Werner je nakon nekog vremena osjetio kako mu se znoj cijedi niz lice. Košulja mu se lijepila za leđa. Tolika bijaše njegova tjelesna napetost da je zaboravio svoj strah te mislio još samo na to da održava pravi razmak. Začudio se kad su naposljetku izbili na sljeme. Odahnuo je. Skijaška koliba nalazila se sada naljevo od njih, poprilično na istoj visini. Valja im još malo grebenom, u blagu usponu, i eto ih na cilju.

Otac mu dade znak da stane. Sam je polako krenuo naprijed. Werner je vidio kako otac pažljivo pokreće skije. Je li htio da se odroni usov pa da im povratak bude sigurniji? Lavina koja sada klizne dolje, neće poslije izazvati nevolje. Ali se nije ništa dogodilo. Werner se čudio. Tschauheggen bijaše poznat kao bezopasno brdo s idealnim terenima za skijanje — ali u normalnim prilikama.

Hans Altschwank dade sinu znak da ide dalje. Werner krenu, ali ponešto mučno. Istom je sada, nakon male stanke i predaha, osjećao koliko ga je izmorilo upinjanje za uspona i koliko ga bole ruke i mišice od čvrstog baratanja štapovima. Ali se smiješio — tã bijahu na kraju puta.

Pred skijaškom kolibom vidio je sitne crne spodobе što su izgrtale snijeg. Valjalo im je vraški prionuti na posao da im oko kolibe bude nešto slobodna prostora. Da nisu tako upinjali, morali bi unutra cio dan sjediti u tami. Dakako, nisu imali toliko petroleja da bi im i danju mogla gorjeti svjetiljka.

Otac se sad otisnuo za vožnju dolje. U ravnoj crti kliznuo je niz obronak, sve do pred vrata kolibe, gdje je zakrenuo skijama i naglo stao. Werner se smješкао. Šteta, ne može čuti što vele zadivljeni dječaci.

Koju minutu kasnije otisnu se i on prema vratima kolibe. Zaustavio se u izvrsno izvedenoj kristijaniji i pobjedonosno pogledao od sunca osmagla lica skupine dječaka koji svi odreda bijahu mlađi od njega.

Ali tek što se našao pred njima, bijaše mu kao da se obreo u starom Babilonu. Još im nije viknuo ni svoj »Zdravo« kadli oni zagrajaše u svim jezicima svijeta. Crno momče taknu Wernera po ramenu. Bijaše kao da se mladi neznanac spotiče o vlastiti jezik. Najposlije protisnu nešto što bijaše razumljivo:

— Zovem se Nikolaj Kastopulos — reče na razgovijetnu njemačkom jeziku. — Ja sam Grk, mi smo iz Pestalozzijeva sela u Trogenu.

Iz Pestalozzijeva sela! Trebalo je da na to još prije pomisli kad je pekar govorio o stranim hvališama. Strane hvališe! Još će sutra on, Werner Altschwank, pekaru održati slovo! Otac je bio suviše uljudan.

Prislonio je skije o zid kolibe, među druge, i ušao dok su se oko njega sveudilj natiskivali dječaci i salijetali ga pitanjima na različitim jezicima. U kolibi je njegov otac razgovarao s njihovim vodičem, starijim, upadno visokim čovjekom na čijem se licu vidjela ljubaznost.

III. STANOVNICI IZ DJEČJEG SELA

Pili su vruć lipov čaj, bez limuna, jer su limuni već davno bili otišli. Kruh su dočekali podvriskujući od veselja. izrezali su ga na debele kriške i brzo pojeli.

— Od svega imamo još samo kutiju ječmene prekrupe i metar planinarske salame — povjeri Werneru tamnoput dječak dugonja.

Taj bijaše najmirniji među svima. Bio je Finac, a zvao se Antti Rananjärvi. Werneru se činilo da ne može upamtiti to ime. Ali mu se dječak svidio. Zapravo su mu se svidjeli svi odreda.

Obasuli su ga pitanjima o tome što o snijegu kažu vremenska izvješća. Werner im je rekao koliko je već znao. Posljednjih dana na radiju su svakoga sata davali izvješće. Što je u tome dijelu Alpa palo više snijega nego igdje, i što dolini zbog toga prijeti opasnost, dječacima kao da prije bijaše zanimljivo negoli strašno. Samo je dugi Finac, Antti, pokazivao zabrinutost.

— Ne gledajte na njega — javi se mali Talijan. — Taj vam je uvijek ozbiljan i zabrinut.

Antti se smješкао u neprilici i vrtio glavom.

— Što ste zapravo namjeravali? — upita Werner. — Zacijelo ste već jako gladni?

— Gladni? — oglasi se jedan među njima. — Svi smo već bili kudikamo gladniji.

Taj što je govorio zvao se Jean Pierre, a potjecao je iz Marseillea. Bio je onizak, a jakih pleća. Činilo se da je stariji nego što uistinu bijaše. Na riječ *gladni* malko je istegao usta, kao u znak prezira. Pokazao je na kobasicu što je još visjela o klinu.

— I gospodin Hutamäki zna što radi — umiješa se drugi. — Lijepo nam je razdijelio obroke. A kako nismo mogli ni na kakve ture, nije bilo ni gladi.

— Hm — dočeka Werner.

Pogledao je vodiča s kojim je razgovarao njegov otac. To je dakle gospodin Hutamäki. Još jedno strano ime. Valjda je i on Finac.

Otac Altschwank i gospodin Hutamäki sjedili u kutu, leđima

napol okrenuti dječacima. Čini se da su zašli u ozbiljan razgovor, jer kad su im prišla dvojica dječaka da ih nešto upitaju, oni im dadoše znak neka ne smetaju.

— Takonen Hutamäki naš je upravitelj — reče Antti, koji je vidio Wernerov pogled. — On je starješina finske kuće. Stanujemo u vlastitim kućama u našem selu. I Talijani i Grci imaju svoje kuće. Svi imamo nadstojnike ili nadstojnice, koji su nam ujedno učitelji. Znaš, mi smo ratna siročad.

Dugi Antti rekao je to nekako u neprilici, kao da se stidi što je siročče.

Werner mu kimnu.

— Dobro znam — reče. — I mi smo u dolini za vas sadili voćke a ljeti prodajemo voće u korist Pestalozzijeve sela. Tako rade mnoga djeca u Švicarskoj. Sve se bojim da vam baš mnogo ne pomazemo, jer, među nama rečeno, jabuke nisu najbolje. Naš je kraj na priličnoj visini da bismo imali dobro voće, tlo nam je siromašno. Ali otac želi da činimo svoje. Znaš, otac je učitelj.

Kad dječaci među sobom u razgovoru počnu upotrebljavati ono *znaš*, znači da su u neprilici, a oni su uvijek u neprilici kad pripovijedaju što o sebi. Zato su Werner i Antti brzo prešli preko onoga osobnog u razgovoru i svrnuli misli na kobasicu. I drugi su dječaci oko nje misli namatali. Sada, kad su na odlasku, zašto je ne bi smazali? Poput magneta privlačila je svačiji pogled.

— Čuj, Hans Peter! Pitaj smijemo li razdijeliti kobasicu.

Hans Peter, najstariji među dječacima, bijaše Austrijanac. Došao je s njima kao pomoćnik gospodina Hutamäkija. U selu nije bio među gostujućom djecom, nego je radio u trgovini odjećom, gdje je blanjavao daske, gradio police i pomagao u razvrstavanju.

— Samo lijepo čekajte — mirno će Hans Peter.

Mali Talijan, koga je Werner zapazio zbog njegove živosti, počeo poskakivati baš kao majmun kojega su uzbunili. Istresao je čitavu bujicu talijanskih riječi, između kojih su se čuli pojedini povici na njemačkom ili francuskom:

— Želio bih da već krenemo odavde!

— Kad smo pet dana proveli ovdje zatvoreni, možemo još sat — odgovori Hans Peter. — Kamo si navro?

— Djeco! — viknu Takonen Hutamäki uspravivši se i provukavši prste kroz čupavu sivu kosu. — Odlazimo čim spremimo

naprtnjače i očistimo kolibu. Moglo bi to biti u četvrt sata. Umirite se i gledajte da uradite što vam kažem — podviknu odjednom, kad su dječaci udarili u graju i počeli poskakivati.

Koliba bijaše još divno uredna kad se promisli da je u njoj gotovo tjedan dana stanovalo deset dječaka.

Hans Peter odredi svakome dio posla.

— Antti gasi vatru, Jean Pierre i François pomest će pod. Martin i Herbert oprat će posuđe. A Paolo neka se svakome sklanja s puta koliko može.

Na te riječi prolomi se smijeh, a mali Talijan zakri lice rukama i tobože udari u jecanje. Ostali prionuše na posao. Spremali su i brinuli se da ležaji budu čisti.

— Pazite da u kutovima ne ostane nikakva smeća! I pod klupama sve treba biti čisto! — vikao je Hans Peter.

Pogledao je Wenera i namignuo. Bili su otprilike jednake dobi, vršnjaci, te se osjećali za nekoliko godina pametniji od svih tih vižlastih dječaka od dvanaest, trinaest ili četrnaest godina. Samo je Anttiju bilo petnaest.

— Stariji dječaci nisu mogli s nama ovamo — povjeri Weneru Finac. — Dolje u Trogenu svi prate stručnu nastavu, a neki su već i zaposleni. Ja sam na liceju u St. Gallenu.

— Oni vam neće zavidjeti — dočeka Werner. — To s vašim skijaškim dopustom slabo je ispalo.

— Ali će se bojati za nas — preuze Antti, zabrinut. — Pošte nismo mogli slati, a obavijesti na radiju očito ih nisu mogle baš umiriti. Učitelj Takonen poslat će brzojav čim sidemo u selo.

Werner odmahnu glavom.

— Ne može više — reče. — Sve su veze prekinute. Kako javlja radio, poštanski tehničari rade kao ljudi da što prije uspostave najpotrebnije veze. Mreža kao što je ona u našem selu neće tako brzo doći na red. Sutra stižu vojnici. Sigurno će donijeti svoj odašiljač. Možda ćete tako moći dalje predati svoju vijest.

Nakon dvadesetak minuta graje i jurnjave dječaci su zaista uspjeli spremiti naprtnjače i sve dovesti u red. Gospodin Hutamäki bubnjao šakom po stolu da uspostavi mir.

— A sada jezik za ogradu i pažljivo slušajte što vam ima reći učitelj Altschwank. Natrag ćemo pod njegovim vodstvom. Krećemo putem koji ne poznajemo, ali na kojem imamo najviše izgleda da

prođemo bez neugodnih iznenađenja. Budete li se točno, ali baš točno, držali njegovih uputa, neće biti nevolje. Imajte na umu: o tome može i život ovisiti.

Takonen Hutamäki, čije je lice na prvi pogled možda bilo ponešto neobično jer se duboko naboralo, sada je svoju četicu gledao zabrinuto, tako te se nekim dječacima počelo u strahu otezati lice. Drugi se uozbiljili, ali svi bijahu u napetosti.

— Izvolite — reče Hutamäki obraćajući se Hansu Altschwanku.

Wernerov otac ponovi što je prije kakva dva sata govorio svome sinu. Osobito im je otvorio oči i uputio ih što im valja činiti i kako postupati kad se nađu u području gdje se mogu oboriti snježni usovi. Svakome je dao obojene vrpce, da se opaše i da je pusti za sobom čim krenu u razmaku jedan za drugim.

Obojena vrpca unijela je nešto vedrine, ali su mnoga lica bila blijeda. Werner je opazio kako je mali živahni Talijan obuhvatio rukama svoju naprtnjaču, a brada mu se samo tresse. Werner odluči ostati blizu njega, a to je značilo da će on na udaljenosti od pedeset metara biti prvi za malim Paolom.

— Reci, koliko ti je zapravo godina — upita ga kada mu je pred kolibom privezivao skije.

— A zar te se to tiče? — britko će mali Talijan.

— Pa, možeš to upitati i kad je psić posrijedi — dočeka Werner, ponešto srdit.

Nije znao zašto, ali mu taj mališan bijaše baš drag.

— A ja sam čovjek — dostojanstveno će Paolo.

— Ne trebaš se bojati — Werner će mu prijateljski, jer je vidio da se tamnoputi momčić jedva svladava.

— Jednom sam već bio pokopan — odjednom će Paolo, glasom što je podrhtavao. — Pod ruševinama! Kad su nam u ratu srušili podrum. Ne bih htio opet...

Sad su mu i usne podrhtavale.

Werner je časak stajao bez riječi. A onda će mu još prijateljskije:

— Pa zato smo, momče, i došli otac i ja. Da vas u sigurnosti odvedemo dolje. Ništa ne brini. A taj konop ili vrpca ništa ne znači... I na jezeru plivaš s pojasom iako na nebu nema ni oblačka... Nije li tako? Ne kvari mome ocu veselja!

Krenuli su jedan za drugim. Onih pedeset metara odmjerili su odoka. Takonen Hutamäki imao je biti posljednji u tome dugom redu. A Werner se brinuo da bude za Paolom.

Mali se Talijan spretno otisnuo. Znao je voziti skije, dobro se vidjelo. Svi su to lijepo naučili. Sigurno je gospodin Hutamäki poveo sa sobom samo najbolje. U lukovima punim zamaha slijedili su trag Hansa Altschwanka. Snijeg pršić samo se prašio. Tko ništa ne zna i ne sluti, pomislio bi da je to bezbrižan skup na veseloj skijaškoj vožnji.

IV. *SPUST*

Prugu kojom su se Werner i njegov otac uspinjali dva sata, sada su u spustu prešli u nepunih deset minuta. Sve je teklo dobro. Sve dok odjednom nisu začuli prigušenu tutnjavu što najavljuje nesreću. Nad njima se u širini od kakvih sedamdeset metara otragao snježni pokrivač, i debela je naslaga, prašeci se, kliznula prema dolini. Altschwank je nešto viknuo, ali ga nitko nije razumio. Werner i Paolo nalazili se u pravcu lavine, premda dobro s kraja.

Munjevito je Werner odskočio ustranu i u brznoj vožnji izmaknuo iz opasne zone. Nije imao vremena da išta dovikne Paolu. A ne bi ni koristilo. U kritičnom trenutku Paolo se bespomoćno obazre oko sebe, opazi kako se zaprašena bijela masa približuje, začu šum i potmuli gromot. I on je mogao izmaknuti na drugu stranu, još lakše nego Werner, ali je u strahu napravio krivu kretnju. Pao je. Bijaše to najgore što mu se moglo dogoditi. Više nije mogao odbaciti skije i štapove. Prigušeno je dopro njegov povik ispod snijega koji se gomilao.

Sve se zbilo veoma brzo. Bila je to samo mala lavina i nije se odronila sa jako vrljetne padine. Tko se nije ukočio od straha pojurio je onamo gdje se otprilike nalazio Paolo. Hutamäki se prvi našao ondje. Za njim je stigao dugonja Finac. Werner je upeo iz sve snage da se iskobelja iz svog položaja i da se što prije nađe ondje i pomogne svojom kratkom lopatom koju je nosio u naprtnjači. Kad je prišao otac Altschwank, namrštena lica s kojega je znoj curkom tekao, već su našli kraj crvene vrpce koja je Paolu služila kao konop za lavine. Da je nisu našli, ne bi znali gdje im valja tražiti. Altschwank skijaškim štapom pokaza onamo gdje mišljaše da se nalazi Paolo. Za svaku sigurnost grozničavo su tražili na oba kraja vrpce.

— Pazite! — povika Altschwank. — Pazite da se vrpca ne prekine. Snijeg je težak, a to nije pravi konop.

Otprilike poslije pet minuta nađoše mjesto gdje se mogao nalaziti Paolo. Otkopali su već dvadeset metara vrpce. Bijahu ih petorica koji su izgrtali: Werner i njegov otac, Hutamäki i mladi

Finac Antti, i jedan drugi Talijan, koji se zvao Giuseppe i kome su suze tekle niz lice. Ostalima su Altschwank i Hutamäki preporučili da ne prilaze.

Istraživali su dubinu jedan za drugim, svaki svojim skijaškim štapom, koji su oprezno zabadali okomito u snijeg.

Odjednom Werner nešto opazi. Sasvim malenu, tamnu mrlju.

— Tamo, tamo! — povika on. — Vidim vršak skije! Domala nađoše Paola. Antti ga je prvi napipao svojim štapom. Nije ležao duboko. Prionuli su da ga iskopaju.

Uto, nenadano, nova nevolja, nova tutnjava.

— Bježite! Bježite svi! — viknu Altschwank.

Mala naknadna lavina. Valjala se ozgo poput kakve meke kugle. Opet je ozgo zaprašio snijeg. Werner je mogao izmaknuti kao i drugi. Ali je pred sobom vidio u snijegu malu smeđu ruku koja se micala. Werner se saže, uhvati ruku ljevicom, prinese lakat pred lice, a desnu ruku i lopatu podiže još naviše.

»Lud sam«, reče u sebi. »Radim baš ono što je najgluplje u ovom času.«

Znao je da se odronula mala lavina. A ipak je osjećao ne samo da ga snijeg pritišće teškim teretom nego ga i sapinje i steže sa svih strana. Nalazio se u neugodnu položaju. Jedino disanje nije bilo teško. Osjećao je da mu je lijeva noga iskrenuta, ali, čudno, nije čutio bolova. I nesvjesno je svejednako držao Paolovu ruku. Držao grčevito.

Werner nije znao koliko je vremena proteklo što se nalazi u tom položaju. Mislio je na tisuću stvari, samo ne na Paola, za koga je to učinio. Vidio je pred sobom znojem prekriveno očevo lice, vidio je tanjur s juhom u koji je buljio kad je otac rekao majci kako je naumio otići po dječake u skijašku kolibu. Vidio je majku, njezinu pregaču i ruke kad ih je podigla prema licu. Vidio je tetu Augustu — glačala je vrpce koje im bijaše posudila; glačala da ih može prodati. Vidio je i tele što je na seoskoj cesti prošlog tjedna slomilo nogu pa ga je mesar Finetti morao zaklati.

Zaista je mogao dobro disati, ali je bio sapet. Strašno je to kad se ne možeš ni pokrenuti! Na malog Paola nije ni mislio. Baš smiješno, pomisli: pred očima mi nije ni bijelo ni crno, nego crveno.

Osjećao je kako mu slabi svijest. Ali ne umirem, pomisli.

Vjerojatno smo duboko pod snijegom. Moraju nas naći.

Iako nije mislio na malog Talijana, ipak je u sebi govorio *mi*, a ne *ja*.

Ne, neće biti da smo duboko pod snijegom, pomisli opet. Baš glupo što čovjek ne može vikati. I što je snijeg tako težak.

Odjednom osjeti kako ga je nešto gurnulo. Odmah zatim vidje svjetlo. Čuo je glasove. Najprije su mu od snijega oslobodili glavu.

— Evo ih! — čuo je kako netko viče. Bijaše to onaj drugi Talijan.

Werner ugleda pred sobom sjajno, mokro lice: bijaše crno i smeđe prema onoj pustoj snježnoj bjelini. Pokušao se nasmijati, ali nije mogao. Boljeli ga obrazi, lice mu oteklo.

Ugledao je oca.

— Nije bilo tako loše, oče — prošapta Werner.

— Tako si svojeglav... svojeglav kao...

Ali dalje njegov otac nije stigao. Zapeo mu glas u grlu.

U svemu je prošlo kakvih sedam minuta. Brzo su opazili Wernerovu uzdignutu lopatu.

— Zahvali nebesima, sinko — reče njegov otac — što si izvukao živu glavu. Tà sve si uradio naopako. Samo je to s lopatom bilo dobro.

Werner se okrenuo. Vidio je kako kraj njega u snijegu leži Paolo. Leži nepokretan. Skije su mu skinuli. Werner mučno ustane. Zapadao je u dubokom snijegu i stiskao zube da ne vikne od bola: strašno ga je žigalo u bedrenoj kosti. Drugi su dotle pomagali Paolu. Hutamäki i Hans Altschwank primjenjivali su umjetno disanje. Austrijanac Hans Peter prišao je i sam onamo i pred Paolovim ustima držao džepno zrcalo. Površina se na zrcalu zamagljivala.

— To još ništa ne znači — promrmlja Altschwank. — Samo da mu snijeg nije prodro u pluća.

Ali su Paola našli u pogodnom položaju. Možda mu je u posljednji čas sinulo što treba uraditi. Štapove je mogao još odbaciti, pa je ruke stavio pred lice.

Za desetak minuta već je disao normalno, ali je u spasioce gledao ponešto staklenastim pogledom. Dok je Werner imao po čelu i po bradi krvave ogrebotine, na Paolu nisi mogao vidjeti ništa takvo. Ali mu je tamna koža na licu nekako posivjela.

Giuseppe i Hans Peter, Hutamäki i Altschwank teško su disali od napora. Trljali su Paolu ruke i noge, masirali mu mišiće, oprezno

mu pomicali zglavke.

Najposlije se Paolo nasmiješi. Ali mu smješak prijeđe u drhtaj, cijelo mu se lice ustrzalo, i to podrhtavanje pretoči se u plač. Ispočetka suze se omicale niz lice, a onda dječak tužno procvilje i zarida.

Giuseppe ustade. Nevoljko ubrisa suze s vrućeg lica i reče glasom koji pokazivaše olakšanje i gotovo prezir:

— Taj vam cvil najavljuje da se naša buha vraća u život!

— Možeš li ustati, a? — kratko će Hutamäki.

Paolo kimnu jecajući. Osovi se na noge. Hans Peter pomože mu ne kazujući ni riječi. Paolo je zapao u snijeg do koljena i dalje zapadao. Bespomoćno je gledao u druge, i pažljiv mu se smiješak ukaza kroza suze. Njegovo je lice izražavalo sve što se nalazi između gnjeva i samilosti. Werner, koji je osjećao bol na pozlijeđenom licu, i sam se morade nasmijati. Nije mogao drugo.

Werner opazi kako ga otac gleda. On se ohrabri.

— Boli li te još dječaće?

Glas Hansa Altschwanka pokazivaše zabrinutost.

— Ne boli — odgovori Werner. — Samo mi nešto nije u redu s nogom, nategnuta žila ili takvo što.

— Možeš li sam do kuće? Brzo ćemo onamo.

Selo je zaista bilo udaljeno samo nekoliko stotina metara. Još kratak spust, i eto ih na cilju.

— Možeš li se držati na skijama? — upita Altschwank Paola.

— *Si, si* — vedro zabrza Paolo.

Ostali ga uspraviše, postaviše ga na skije i pripeše veze.

Werner preuze Paolovu naprtnjaču. Prekratki remeni rezali ga pod pazusima.

Mirno su se spuštali. Otac Altschwank nalazio se kraj Paola i držao ga ispod mišice. Werner se brinuo sam o sebi, nije mu trebalo pomoći. Hutamäki je završavao dugi red, bio na začelju. Još se jednom osvrnuo, prešao pogledom po tragu što su ga ostavili za sobom, kliznuo okom po skijaškoj kolibi, što je stajala poput male crne točke na Tschauscheggenu, promotrio golemi i sipki snježni brijeg što ga je usov nagomilao. Ležalo odronjeno brdo u širokoj bijeloj dolini, priljepilo se kao nešto maleno i bezazleno za blagi obronak, a ipak je sa svojim prerovanim snijegom i rupama u njemu bilo tako strašno da ga nitko između njih neće nikad zaboraviti.

Kraj prvih seoskih kuća čekali su Hutamäkija skijaši koji su išli pred njim. Već su otpasali svoje konope za lavine. Antti je stajao s drugima, i u ruci držao olabavjele, vlažne vrpce kao kitu uvela cvijeća. Lica pokazivahu proživljeni strah. Samo se Giuseppe čuo u skupu tihih i uplašanih dječaka.

Nije ih tištala samo proživljena nesreća nego i pogled na to selo koje su prije tjedan dana vidjeli u sasvim drugom ruhu. Kuće sada kao da su do polovine utonule u snijeg, krovovi drže nevjerojatan teret naslaga što su se prevjesile preko svih rubova i na svjetlo kasnog dana bacaju neobične, teške sjene. Niske staje i stogovi za kućama sasvim se šćućurili pod debelim bijelim pokrivačem — rekao bi, još malo pa ih više i nema. Nadvoje nad prozorima prekrila kitina, nagomilao se snijeg na balkonima, svi zabati bili kao ukrašeni.

A svuda mir, tišina sve poklopila. Samo jedan mališan, sa crnim psetancem kraj sebe, penjao se pobaučke na gomilu snijega i u nju propadao. A psetance lajalo — samo se njegov tanki glas čuo i ništa više. Ljudi se držali kuća, živjeli u strahu.

Werner, komu je sve ondje bilo bolje znano, kliznuo je pred drugima, radostan što se vratio. Na uskoj seoskoj prtini odvezao je skije i stavio ih na rame. Koracati bijaše mu teže negoli voziti se na skijama. Imao je osjećaj kao da posrće. Za njim su krenuli ostali. Kao red puževa promicali su seoskom cestom, kojom je već zapasao suton. Vidjeli su kako u kućama gori svjetlo i kako se ljudi unutra pokreću. Ali nisu čuli ni glaska.

Odjednom se negdje otvori prozor i odande pokulja vonj zagorjele kaše. Bilo je to kao buđenje iz ružna sna, iz teške snomorice. Oču se ženski glas. Žagor prođe redom dječaka. Javi se Paolo svojim visokim glasom. Viknuo je nešto na talijanskom, a Giuseppe prasnu u smijeh. Na, smijaše se i drugi koji su ga razumjeli. Werner razvuče usta. Odvažan momak, mali Paolo, a u običnom životu očito nevaljalac. Ali mu se ipak sviđao. Zaista.

— Werner!

Bijaše to duboki glas Wernerova oca.

— Werner! Pitat ćemo bi li momci mogli noćas prenoćiti u staji Hansa Taureggija. Ondje ima dovoljno mjesta. Više nego u nas.

Werner stane. Okrene se. Pogledao je ravno u crne oči malog Paola, koji je išao pred ocem Altschwankom.

Gle, momak tetura, ali to kao da je prije šala nego zbilja. Kovčava kosa pala mu po čelu, ruke klimataju. Oči mu kao u bolesna djeteta, grozničave, a ipak iz njih kao da izbija nekakva drskost, nešto što bi više priličilo zdravu mladom vragolanu.

Werner odvrti pogled od tih očiju u kojima se krio čitav jedan njemu nepoznat svijet. Zbunile su ga. Osjećao se nekako glupavo kraj toga živahnog, luckastog dječaka, s kojim nikako nije mogao biti načistu, a koji ga je ipak nečim privlačio.

— Ako želiš kući, samo idi — čuo je kako mu govori otac.

Ali Werner odmahnu glavom. Htio je vidjeti hoće li se ostali za tu noć lijepo smjestiti kod Taureggija.

Hans Altschwank uđe u veliku, tamnu kuću. Bila je najveća u selu. Teški zeleni kapci zatvaraju prozore. Zidovi joj obloženi malim tamnosmeđim drvenim pločama preko kojih je vrijeme prevuklo svoj prijemaz. Krovne grede, što im krajeve vidiš pod širokom strehom, nekako su osobito debele i rezbom ukrašene. Lijepa je to, čvrsta i dostojanstvena seljačka kuća; ona kao da lako nosi silni teret snijega što se naslagao i prevjesio na sve strane.

Paolo priđe Werneru.

— Vele da si me spasio — reče ozbiljno. Glas mu je još podrhtavao od pretrpljenog straha.

— Koješta! — promrmlja Werner, zbunjen. Više je negoli za glavu nadvisivao malog Talijana.

Pogledao je u odsjaj sunca što zapada i rumenilom boji nebo i oblake nad plavičastobijelim gorama. Iz dimnjaka izlaze pramenovi dima i uvis se otiskuju, ali nekako sporo, kao da im se neće iz kuća ni iz toga sela u kojem se zacarila tišina. Slika baš prisna i umilna.

— Ako te ščepa moja nona, tako će te zagrliti da ćeš naprosto sunuti pod nebesa — reče mu Paolo.

— A tko ti je to?

— Nona, moja nona. Zar ne znaš? Pa to je moja baka, ti pospana sovljago! Nona je mati mog oca, ona je baka svima svojim unucima, ali sam joj od sviju samo ja ostao. Zar nije strašno!

Uzbudio se mali Paolo i tupkao nogama po ugaženom snijegu.

— Moja nona, moja nona, ona će te zagrliti stotinu puta kad sazna što si za mene učinio.

— A što sam to učinio? — upita Werner, ponešto u čudu.

— Pa to... ovaj... ne znam zapravo — odgovori Paolo i sam

začuden. — Mogli su to meni pripovijedati. Mogli su mirne duše. Ali ako samo pisnu — i tu njegov tanki glas prijeđe u duboku prijetnju — ako i riječ napišu mojoj noni o onom što se dogodilo, onda... onda će vidjeti vruga!

Oči mu sijevale.

— Snježna kupelj očito te nije rashladila — blago će Werner sa svoje visine. Odjednom se osjetio nadmoćniji prema tome neobičnom momčiću.

— Koliko ti je zapravo godina? — upita ga opet.

— Pa to si me jednom već pitao! — bijesno će Paolo.

— Jesam, ali mi onda nisi odgovorio — reče Werner.

U taj čas pojavi se iz one kuće otac Altschwank. Stamen, postariji brkonja u kratkoj surini od gruba sukna išao je za njim. Altschwank mahnu Hutamäkiju da priđe.

— U redu je. Sjenik vam je na raspolaganju.

— A juha je već na vatri — pridoda Hans Taureggi. — Graškova juha na slanini!

Pridoše dječaci, ponešto zbunjeni. Nešto su promrmljali u pozdrav i pružili ruku. A seljak im svakome uzvрати čvrstim stiskom.

— Momci iz Pestalozzijeva sela — reče čovjek. — Drago mi je što vas jednom mogu vidjeti. Uđite. Premda ste došli s raznih krajeva svijeta, ipak ste isti lupežići kao što su bili i moji sinovi. Vidim vam to na licu. Požurite se, moram zatvoriti vrata, jer inače mi se valja pravdati sa ženom. Dobro mi došli! A to je, kako da kažem, otac ovih mladića?

Dugo je tresao ruku Takonenu Hutamäkiju.

— Pripazi, Altschwank! Kad dođeš kući, kaži ženi neka Wernera valjano pokrije. Momak se, eto, sav trese, treperi kao jasikov list.

Tako je i bilo. Sunce je zašlo. Sve je izgubilo boju, sve je postalo sivo, lagan vjetar noćnik počeo žamoriti prolazeći niskom i opustjelom seoskom prtinom. Werner odjednom oćutje kako mu nekakva studen prosrusuje tijelo i ulazi u kosti. Još je časa dva gledao u vrata za kojima su svi nestali, a onda se okrenu. Činilo mu se da još čuje Paolov tanki glas.

— Hajdemo, momče! — reče otac.

I Werner osjeti kako mu je čvrsta ruka obuhvatila rame. U svakom drugom trenutku držao bi to za smiješno, ali sada bijaše

zahvalan. Očeva je ruka bila čvrsta, prijateljska, a čak je i malko grijala. Sa skijama na ramenu polako su jedan kraj drugoga išli proprćenom stazom kroza selo koje se zavilo snijegom, a sada se zavijalo i tamom.

Tih je minuta Werner svjesnije i jasnije negoli ikad osjećao koliko voli oca. Nešto od te ljubavi pokazati — ne, to on nije znao ni mogao: bio je šutljiv i povučen kao i njegovi roditelji. Ali nikad neće zaboraviti taj prolazak s ocem kroza selo.

V. *DOGODILO SE NOĆU*

Selo je prilično mirno leglo na počinak. Na radiju nisu javljali o novim nevoljama. Činilo se da vjetar neće okrenuti, a prestao je i onaj strašni snijeg. Sve bijaše kao da će puste snježne mase postati čvršće i da se neće odronjavati s gorskih padina što su neprestano prijetile. I u malome gorskom selu Urteliju, koje se nalazilo u najugroženijem području, sa više su povjerenja dočekali noć.

Mesar Finetti ležao na leđima, otvorenih usta, i hrkao. Možda je sanjao o sinu, koji je imao stići sutradan. Johannes Groosz i njegova žena, okrenuvši jedno drugome leđa, počivali su pod debelom perinom. San im bijaše lak, kakav već jest u staraca, ali u onim trenucima bdjenja i razmišljanja bijahu mirni, da drugima ne smetaju. Nije baš mnogo pomagalo, jer je dojenče gospođe Rähmi, gore na katu, neprestano kričalo, i često se čuli koraci tamo-amo. Ali je prema ponoći sve utihnulo: čulo se samo kako grede pucketaju. Kuća stenje pod snježnim teretom, pomisli stari Groosz.

Werner Altschwank ležao je u svojoj sobici kraj kuhinje. Navukao je preko glave ružičasti, vezeni pokrivač i čvrsto spavao. Inače bi čuo kako ovdanda puckaraju cjepanice što ih je sam nacijepao, a njegova je majka njima natrpala veliku željeznu peć prije nego što su legli na počinak. Otac mu je još povezao nogu oblogom namočenim u octu i namazanim glinenom kašom. Bol je brzo popustio, pa je Werner odmah zaveslao u san.

U sobi na katu spavali otac i mati u svojoj širokoj postelji. Dugo su još ležali budni i razgovarali o događajima toga dana i o tome kako im valja otići iz sela.

Hans Altschwank nastojao umiriti ženu. Ona je bila protiv evakuacije.

— Radije ću da me snijeg zatrpa — tvrdoglavila se ona.

— Ne znaš što govoriš — uvjeravaše je muž.

— Zar da samo tako sve ostavim? — očajavala žena. — Da pustim sve što smo s mukom stekli? I što ću onda naći?

— Ako vrijeme potraje kako je okrenulo, može za nekoliko dana minuti opasnost — pokuša je on umiriti — pa već nakon

jednog tjedna možemo opet biti kod kuće a da se ništa ne dogodi.

— Ali čemu onda sav trud i muka!

— Govoriš baš kao kokoš bez glave — ljutito će on pa se okrenu.

Ali mu odmah bi žao. Znao je da više nije ona ista i da je sva izvan sebe koliko je strahovala od pustog snijega kad je padao dane i noći bez prestanka: tà snijeg je u mnogih izazivao veći strah nego što ga mogahu i podnijeti. Altschwank se opet okrenu ženi.

— Marija — reče joj — znaš kao i ja što je posrijedi. Kuće i staje mogu se opet sagraditi, ali se ljudski životi ne mogu nadoknaditi. Zato valja ići. Možemo tako izmaknuti najgorem. Zašto se onda opireš?

— Pa ne ideš ni ti! — odsiječe žena.

On je primi za ruku.

— Neće trajati ni dva dana, i eto nas za vama. Pa ne možemo samo tako ostaviti životinje. I u Glarmattu ispražnjuju. Sve ondje čeka na otpremu. Čim otpremimo stoku iz Glarmatta, eto nas.

— A zašto ne bi mogao naše životinje smjestiti kod Taureggija?

— Ima on dosta posla da otpremi svoju stoku.

— Znaš li da teta Augusta ide samo ako može uzeti sa sobom i svoje mačke?

— Pa neka ih uzme — dočeka Altschwank. — I neka joj Werner pomogne. Što momka više zaposliš, to će mu biti lakše.

— To vrijedi za svakoga — reče žena.

— Za Wenera više nego za druge — opet će muž. — On se drukčije ne može iskazati.

— Ne znam što time misliš — reče ona.

— Većina će između nas idućih dana naučiti više negoli minulih godina — preuze on. — A sada valja spavati. Trebat će nam snaga. I neka nebesa ne dopuste da se vjetar okrene, da ne bude otapanja, da ne bude kiše ili novog snijega. Onda bi se naše selo moglo izvući. Laku noć.

Žena uzdahnu.

— Kamo sreće da ne moram živjeti u ovom planinskom selu! — ogorčeno će ona.

— Ama ženo! — protisnu muž. — Trebalo bi da se stidiš. Zar nismo ovdje proveli mnoge lijepe godine? Zar imamo prava tražiti

da se ove planine uzdižu samo na našu radost? Ne, Marija. Ovd-
onda moraju se namrgoditi, jer ih inače možda ne bismo poštovali,
Ljudi sada imaju tako malo poštovanja. Vjeruj mi, neće im nauditi
ako malko prostoje u košulji i prodrhte. Trebalo bi...

Ali je odjednom ušutio, jer je osjetio kako se žena tresе
prigušujući jecanje.

— Hajde, ženo — blago će on te je zagrli. — Lijepo smo
zajedno poživjeli. Sve će opet biti dobro. Drago mi je što sam te
doveo ovamo. Nema ništa ljepše od bregova, Marija, sve kad nas
kadgod i dovedu u težak položaj.

Nije mu protuslovila. Ali je prestalo njezino jecanje. Najposlije
usnuše.

U svojoj potkrovnici gostionice »Sunce« Bartel Gurtneili
odgurnuo je meku perinu sa sebe. Sanjao je da mora izgrnuti snijeg s
goleme šahovske ploče, a stari Groosz velikom metlom brezovačom
neprestano nameće novi snijeg. Razljutio se Bartel i povikao:
»Gledaj da se izgubiš odavde!« Ali mu se stari Groosz nacerio — i
gle! starcu u ustima novi novcati zubi, bijeli i sjajni. »Odlazi!«
povikao je Bartel u snu. »Tvoji zubi nisu pravi!«

I mali je Talijan Paolo u Taureggijevoj tamnoj staji govorio u
snu. Zvao je baku: neka se ne boji, odmah će on doći da joj
pomogne. U glasu mu se razabirao strah. Hutamäki, koji je ležao
kraj njega u sijenu, prodrma ga za rame i probudi. Hutamäki je
razumio samo riječ — *nonna*.

— Sve je u redu, Paolo — šapnu mu njemački. — Sve je
dobro.

— A zašto ne bi bilo dobro? — iz tame će Paolov glas, odajući
pospanost.

— Sanjao si o baki — šapnu mu Hutamäki sasvim tiho, da se
drugi ne probude.

— Ja? — u čudu će Paolo. — Ah, jest, možda imate pravo. A
zašto ne bih sanjao?

— Ako kaniš još sanjati o baki, onda nemoj tako glasno —
posavjetova starješina Finaca.

— Moja baka i ja mnogo smo toga zajedno preturili, gospodine
— reče Paolo.

Šuškalo je u sijenu i netko uzdahnu. Jedna se krava maknula,
lanac joj zvecnu. Jedan je dječak jako hrkao.

— Strašan zvuk, to hrkanje — prezrivo će Paolo.
— Spavaj sada — reče Hutamäki. — Sutra možeš — *brljati*.
— *Brljati?* — upita Paolo.
— Ama spavaj sada. Okreni se na drugu stranu i šuti.
— *Brljati* — mrmljao je Paolo. Poslušno se okrenuo na drugu stranu. — Ne, *brljati*, ne, nije ispravno. *Brljati*, eh, to bi već nešto bilo...

Odjednom se opet okrenu.

— Gospodine Hutamäki, je li i vama njemački jezik tako težak? — upita šapćući.

Hutamäki uzdahnu.

— Paolo — on će zaklinjući. — Paolo, sada moraš spavati.

— Pa sami ste me probudili — oču se iz tame glas razočaranog Paola. Hutamäki mogaše dječakovo lice vidjeti kao blijedu mrlju koja se jedva razaznavala.

— Vikao si u snu, Paolo, bio si u strahu.

— Ničeg se ne sjećam — šapnu Paolo, razmislivši. — A nisam vam kanio zadavati brige, zaista nisam. Ovih ste dana bili izvanredni.

— Hvala — dočeka Finac ozbiljno koliko mogaše.

— Čujem kako se smijete — preuze Paolo. — A to nije pravo, jer sam ja mislio ozbiljno.

— Znam, Paolo. Sve je u redu. A sada ćemo spavati. Laku noć.

— Laku noć, dobru noć — reče Paolo sjetivši se njemačke pjesmice koju je nekoć učio.

Gospodin Hutamäki nije odgovorio. Čuo je kako Paolo još mrmlja, gnijezdi se i smješka i priklapa nešto nerazumljivo. Zatim dubok uzdah, okret na drugu stranu, kratko smješkanje, i najposlije — najposlije nastade tišina.

»Neobična li dječaka!« uzdahnu Finac. Ali se zadovoljno smiješio dok se i sam okretao na drugi bok. Posljednja mu se misao dohvatila sutrašnjeg silaska. Hoće li sve dobro proći.

*

I baš se tada dogodilo. Bijaše još usred noći.

Ispod samog vrha Kühelihorna pokrenula se urvina od snijega, otrgla se s bukom kao da se štogod naglo rasprslo. Polako je počela

kliziti, ali je prividno otezanje trajalo samo malo: nakon nekoliko trenutaka jurnula je lavina, a staza je bivala sve šira. Pred njom je išao strahovit zračni pritisak, koji je u selu stvarao nevolju još prije nego što se lavina s grmljavinom oborila, baš kao kakva zvijer, na kuće i staje šćućurene u snijegu.

Sve se zbilo brže nego što bi itko pomislio. U selu, koje je spavalo dubokim snom, odjednom je načinjena rupa. Ali je u isti čas i zatrpana snijegom, izdajnički prekrivena i poravnana: himbena se tišina na nju slegla. Kakvu promatraču sa strane ne bi bilo ni nakraj pameti da se tu dogodila strahota. Kud je usov projurio, sve je poravnao, ali su i s objiju strana, od zračnog pritiska pred lavinom i za njom, kuće porušene, zidovi povaljeni, prozori smrvljeni. Kratak čas, kolik dok bi čovjek okom trepnuo, razjapile se rupe i zacrnjele na bjelini seoske slike, a odmah je zatim snijeg prevukao svoj plašt preko tamnoga seoskog središta, razastro svoj bijeli pokrov onuda gdje je stajao bunar, općinsko tajništvo, pekarna i gostionica »Sunce«.

Nakon udara, koji je u nevjerojatnoj silini polomio i poravnao sve što se moglo polomiti i poravnati, vladala je koji časak sablasna tišina. A onda se javiše glasovi. Negdje je žena viknula, zaplakala djeca, razlegli se opori muški glasovi — u blizini i daljini. Zazvonilo zvono na uzbu — jezivi zvuci lebdjeli nad pogođenim selom i javljali o nesreći.

Ne, onaj što je zvonio nije bio Altschwank: nije to mogao biti on, jer njegova kuća bijaše pokopana pod snijegom.

Ovdje-ondje upalile se petrolejske svjetiljke, svjetlost izbijala kroz pukotine na vratima i kroz ukrasne ureze na prozorskim kopcima. Ljudi s upaljenim zubljava penjali se po gomilama snijega i ruševina. Sve je više bilo onih koji su dozivali svoje. Odnekle provali histeričan plač. Ukriživali se povici sa zapovijedima. Slabi i bljedunjavi vijenci svjetla iz džepnih svjetiljaka nemoćno padali i klizili po golemim, bezobličnim snježnim masama, iz kojih je stršilo izlomljeno drvo, komadi pokućstva, točkovi dječjih kolica, krpe tkanine, dijelovi izvaljenih i smrskanih balkona. Od strahote i kaosa ljudi naprosto zanijemili. Potreseni stajahu u svjetlosti zubalja što su gorjele i svjetlômrcale.

— Vjetar se okrenuo — javi se prigušen glas.

— Jest, vjetar se okrenuo — potvrdi mu drugi.

*

Vjetar koji se okreće, snijeg što pada, planine što su se ondje ustobočile, visoke, mrke i nemilosrdne — sve se ujedinilo protiv čovjeka, i što on tu može?

Ljudi mogu podizati ograde i brane protiv snijega, mogu na ugroženim mjestima praviti nasipe, kopati opkope i jarke i šume saditi, ali im se onda, za stotinu godina ili još i prije, nesreća ipak obori na glavu.

Od pamtivijeka nije srce toga sela bilo ugroženo. Ljudi su imali brige zbog dvaju krajnjih rubova, gdje su posljednjih desetljeća mnogo toga uradili za obranu od lavina na poznatim pravcima, možda i više nego što je potrebno. Ali lavine ne znaju za red vožnje ni za pravac kretanja — mogu one u tome biti veoma čudljive, toliko čudljive da čovjek naprosto zanijemi.

Sasvim je nepredviđeno lavina s Kühelihorna ovaj put krenula pravcem drukčijim od svakoga prijašnjeg. Udarila je ravno u sredinu sela, provalila onamo gdje su ljudi mislili da su najsigurniji. Onamo gdje je spavao Werner Altschwank i njegovi roditelji. Onamo gdje je Bartel Gurtneili sanjao da mu valja izgrnuti snijeg s goleme šahovske ploče.

Ali se s Bartelom Gurtneelijem dogodilo nešto nadasve neobično. Pritisak zraka što ga je lavina tjerala pred sobom podigao je u visinu i Bartela i njegov krevet, zračna je silina sve zavitala i bacila kroz rasprsi drveni krov, što je na snježnoj bjelini okolice zjapio poput neobične crne rane. U takvu je daljinu bio odbačen Bartel da su ga našli istom poslije četvrt sata, na njegovoj postelji, trapovijesna i napol oglopavjela, ali neozlijeđena, ako ne brojimo ono malo drvenog iverja što mu se zabilo u ruku.

Umotali su Bartela u pokrivače i prenijeli ga u Taureggijevu kuću, gdje su dotle uredili prihvatilište i prvu pomoć i gdje je seoska primalja, koja ujedno bijaše i sestra njegovateljica, imala pune ruke posla. U prvi mah više su joj muke zadavali oni što su zapali u paniku nego sve pripreme za prihvat ranjenih.

Bartel bijaše šesti koga su donijeli. Ni on ni oni prije njega nisu bili ozbiljno ranjeni. I inače su imali zajedničkih značajki. Svi se u čudu i gotovo zbunjeno ogledali po Taureggijevoj velikoj sobi za prebivanje, gdje su ležali na podu i upravo dobili topao gutljaj.

— Tako sam bio ljut na starog Groosza — mrmaljao je Bartel.

— Pa nisam ti ništa našao učinio, momče — branio se Groosz, koji je ležao u najtamnijem kutu u sobi. Podigao je glavu pa je, uzdahnuvši, opet spustio. Njegova je žena sjedila na stolcu za njim, uspravna kao svijeća, naslanjajući se leđima o zid. Ruke je sklopila u krilu.

— Kad bi malo pospavao, bilo bi ti bolje — reče ona.

— Jest, jest — dočeka stari Groosz. — Ali bih najprije htio znati što to momak ima protiv mene.

Njegova žena sleže ramenima.

Taureggijeva žena i njezine dvije odrasle kćeri pomagale su primalji. Vadile su iverke, premazivale ogrebotine, plahte derale na zavoje — jako vonjao jod i eter. Žene previjale ranice, tješile pozlijedenoga upućujući mu koju blagu riječ, dijelile toplo mlijeko i naređivale što da im se donese. Ponajviše su tražile pokrivače, mnogo pokrivača. I jastuke. Komu živci bijahu pogođeni, toga je valjalo držati u toplu. I oni što su jako plakali, prestajali su čim bi se dobrano ugrijali.

Hans Taureggi stajao kraj vrata. Prilično je otresito otpravljaio svakoga tko bi smetao, stajao na putu ili tražio obavijesti kojih još ne bijaše. Ljudi nisu bili navikli na škrtoš u govoru i na otresitost u toga inače uvijek mirnog čovjeka, ali su to sada uzimali ne čudeći se. Samo je žena mesara Finettija, koja je plačući dojurila izvijestiti kako joj je svinja zatrana, počela vikati kad joj je Taureggi grubo odgovorio:

— Pa otkopaj je, ženska glavo! Tà zdrava si i čitava!

— To je muški posao! — povika ona. — Kopanje je muški posao, a ti se tu ustobočio na vratima kao da si metlu progutao...

— Jest — priklopi on — stojim ovdje da bih prepriječio put takvim blebetušama da ne smetaju onima unutra.

Pravi uzrok Taureggijevoj ljutnji bijaše u tome što i sam nije mogao sudjelovati u radu na spašavanju. Neprestano su ljudi dolazili da ga pitaju za savjet, dolazili po lopate i drugo oruđe iz njegove dobro opskrbljene suše. A u sušu moglo se još ući samo s mukom, kroz prozorčić nad velikim vratima, koja se već četiri dana nisu mogla otvoriti. Kolci, motke, letve — sve se iznijelo da bi poslužilo za mjerenje dubine snijega pod kojim ležahu zatrani ljudi.

U Taureggijevoj staji, prigradenoj za kuću, vladala tišina. U tišini od koje se čovjeku srce steže, po mrklom mraku odijevali se dječaci u sijenu koje je šušalo na svaki pokret. Stajske svjetiljke bijahu odnesene, a dvije džepne što ih imahu Antti i Hans Peter već se istrošile. Nigdje pukotine na koju bi ulazila svjetlost. Poslije prvoga strahovitog udarca, u kojem su se čuli svi mogući zvuci, dječake koji su se trgli odà sna uznemirila je grobna tišina što se naokolo slegla. A kad su zatim kroza snijeg do njih doprli prigušeni povici, mnogi se među njima naježili od straha. Što li se dogodilo? Lavina? A oni — što je s njima? Mogu li se uopće izvući iz staje? Upaljač gospodina Hutamäkija pomogao im je da izidu iz nedoumice. Užgali su jednu stajsku svjetiljku koja im se našla pri ruci i u slaboj svjetlosti vidjeli svoja lica, savršeno budna. Vidjeli su krave što su muklo mukale, nemirno tapkale i tresle lancima. Neki su u neprilici isklibili lice, a nitko se nije usudio da izusti riječ *lavina*.

— Odjenimo se, momci — rekao je gospodin Hutamäki.

I počeli se odijevati. Giuseppe i Grk Nikolaj Kastopulos čak su i u tome času iskaljivali svoju srdžbu jedan na drugome. Giuseppe je gurnuo Nikolaja tako te je Grk pao nazad u sijeno. Ali ih Hutamäki odmah pozva na red.

U taj čas otvorila se stajska vrata. Stupiše unutra dvojica ljudi te bez riječi uzeše stajske svjetiljke.

— Možemo mi i tako — reče Hutamäki.

— I ja mislim — podrugljivo će jedan od one dvojice.

— Što se dogodilo? — upita Hutamäki.

Uto zazvoni zvono na uzbunu.

— Lavina — odgovori čovjek. — I to pokraj sela.

I odoše ona dvojica, a s njima nestade i svjetlosti. Upaljač više nije mogao pomoći. Uostalom, mogao bi izazvati i požar. Oči će se dječacima već priučiti na tamu.

Žurno se, i bez riječi, dječaci odijevali u suhom sijenu što je šušalo. Odjednom jedna krava tužno zamuka. Paolo okrenu u nervozan smijeh.

— Možda ćemo i tele dobiti — reče on.

— Jezik za zube, tikvane! — ukori ga Giuseppe.

— Ne mogu pronaći cipele — javi se Jean Pierre.

— Jesi li to obukao moje hlače, bukvané? — upita Holdert obraćajući se Martinu.

U uzbuđenosti što je vladala onog časa svatko je govorio svojim jezikom. Sve bijaše sami nered i pometnja. Krava i opet zamuka. Zveckali lanci. Blago se zaista uznemirilo.

— Sigurno će se ovamo obroniti lavina za lavinom — reče Finac Jussi na njemačkom, glasom što bijaše kao da dolazi iz groba.

— Ne govori takve gluposti — prekori ga starješina Finaca na finskom jeziku.

I nadoveza na njemačkom, da umiri druge:

— Brblja gluposti.

Jedan između dječaka tiho proplaka. Tužan plač koji je u srce dirao.

— Nemoj se prenemagati, Paolo — protisnu Giuseppe.

Prodoran krik bijaše odgovor.

— Prestani, Paolo! — reče sad i gospodin Hutamäki.

Paolo promrsi nešto kroza zube, nešto nerazumljivo.

— Veli, gospodine, da ga je strah — objasni Giuseppe.

— Strah ili što drugo, svejedno, ali vrištanje ne pomaže — odrešito će Hutamäki.

Ostali dječaci bijahu umukli.

— Neću da budem pokopan, ne želim opet! — povika Paolo.

Čulo se jače šuškanje, a onda udarac, očito pljuska. Paolo odmah ušutje.

— Žao mi je — javi se Hans Peter, glasom muklijim negoli inače — ali nam ovakav kričavac ovdje nije potreban.

— Hajde, nemoj sam krojiti pravdu — mirno će mu Hutamäki. — A ti, Paolo, svladaj se već jednom. Kakvo te pokapanje spopalo. Ni govora o tome. Lavina se otisnula, a nama se nije ništa dogodilo. Ali neka Bog bude na pomoći svima onima što leže pod snijegom. Kad budemo gotovi, i sami ćemo priskočiti upomoć. Dosta je brbljanja.

I šuteći odijevahu se dalje.

VI. *POD SNIJEGOM*

U prvi osvit dana, u sivi pamik zore, čovjeku se pri pogledu na selo stješnjavalo oko srca, obuzimala te beznadnost još gora negoli noću, kad su upaljene zublje svjetlòmrcale i širile svoj narančastožuti sjaj.

Srčan momak osamnaestgodišnjak — sin udovice Bonze, koja je trgovala kućnim potrepštinama — noću je sišao u Glarmatt, da onamo odnese vijest o nesreći. Prvi vojnički spasilački odred došao je gore, a za njim su imali stići drugi vojnici, da što prije provedu evakuaciju sela.

Stigao je odred, natovaren mnogim materijalom. Bijahu to mladi momci, crvena i ozbiljna lica; nisu znali kako bi se držali prema seoskim žiteljima. Odmah su postavili odašiljač, i veza s vanjskim svijetom bijaše uspostavljena. Primalju su zamijenili vojnici od Crvenog križa.

Mrtve još nisu sklonili. Bilo je trinaest ranjenih, od toga dva teško ranjena. Pet je ljudi nestalo: troje Altschwankovih — otac, mati i sin — i dvoje Gurntellijevih — naime muž i žena.

Seljane koji su s improviziranim motkama za traganje stajali na snježnim gomilama i tražili, zamijenili su vojnici od spasavalačkog odreda. Sve je stavljeno pod vojno zapovjedništvo. Taureggi, koji je s kućnih vrata upravljao poslovima, zamolio je Hutamäkija da ga zamijeni, a sam je otišao zapovjedniku, mladu poručniku čije lice pokazivaše umor i krutost, ali čije poznavanje stvari bijaše temeljito. Dok su vojnici zavrtali šest metara duge aluminijske motke jedne na druge i svrstavali se u dva reda, Taureggi je poručniku podnosio izvješće o položaju.

Kad je sunce pokazalo svoju crvenu kuglu probivši se kroza sivu maglu nad gorama i ružičastim sjajem obojilo zapadne vrhunce nad dolinom, stajali su vojnici u dva duga reda i zabadali motke u prilično visoko snježno brdo koje je, izmiješano s ruševinama, kamenjem i zemljom, doplazilo usred sela.

Okomito zabadajući duge motke pažljivo su i strpljivo tražili: najprije kraj lijeve noge, zatim između jedne i druge, a onda kraj

desne. Nato bi svaki vojnik pokročio za korak. Veoma su sustavno pretraživali svaku gomilu.

Jedan narednik i Hans Taureggi vodili su skupinu seljana koji su kopali lopatama. Pomagali su im, blijedih i napetih lica, dječaci iz Pestalozzijeva sela. Radili su ne dižući glave i ne osvrćući se ni lijevo ni desno. Tà tu je negdje dječak koji je jučer došao u skijašku kolibu i koji je spasio Paola! Tu je negdje zatrpan, leži pod snijegom s ocem i majkom.

— Sav je gornji kat razoren — čuo je Antti kako govori neki od spasilačke ekipe. — Tko je spavao u prizemlju, ima više izgleda da izvuče živu glavu.

*

Što je Antti čuo bijaše istina.

Werner, koji je spavao u prizemlju čvrste stare kuće, nalazio se na životu.

Puzio je između urušina, puzio kao mrav koji traži put ne znajući što je gore a što dolje, ali, gonjen slijepim nagonom za samoodržanjem, puzi i mili dalje, u nadi da će negdje ugledati svjetlo.

Koliko se sjeća, probudio ga je neobičan udar, praćen silnim gromotom. U gromotu kao da bijahu ujedinjeni svi zvuci ovog svijeta, a sve se završilo strašnim srazom. Sve je bilo tako nestvarno da se u prvi mah nije ni prestrašio. Sjeća se kako se silno začudio. Tada se zatresla kuća. Tresla se i lomila kao da je kakva divovska šaka nesmiljeno mrvila. A onda se odjednom javio strah u njemu. Nije mogao ni glaska protisnuti. Odmah mu je misao pohrlila roditeljima, koji su spavali gore na katu, ali nije mogao ni da se krene ni da vikne.

Dok se kuća rušila u zaglušnoj lomljavi i prasku, on je ležao u postelji baš kao uzet. Sve je išlo tako brzo. Soba se zanjihala, zidovi se nakrivili i prsli, pod se podigao, i odjednom se tama sklopila, tišina pala po svemu. Nije više vidio blagi odsjaj vatre u sobi. Išiljela je i nestala i noćna sumračna svjetlost što je inače padala kroza zavjese na prozorima. Nije bilo ni naknadnog pucketanja polomljenog drveta — sve sama tišina, skrnuo se mrak kao u rogu.

Pipao je oko sebe i napipao prebijenu gredu, odmah nad

posteljom. Sezao je rukom dalje. Osjećao je ispucalo drvo i snijeg koji se stvrdnuo baš kao kamen. Svuda gdje mišljaše da će između slomljenih greda i rasprskih zidova otkriti rupu, nailazio je samo na zidove od golog leda.

Zraka je imao, mogaše disati — ali dokle još?

A gdje su roditelji?

Izvukao se iz postelje. Uz donji kraj ne bijaše stolice s odjećom. Ali je na podu našao cipele te ih nazuo. Ustati — ne, to se nije moglo. Već je zaradio jednu čvorugu i ogrebotinu.

Počeo je puzati, sasvim polako. Kad bi gdje naišao na hladan i tvrd zid od snijega, okrenuo bi se i tražio izlaz na drugoj strani. Do njega nije dopirao nikakav zvuk ni šum — čuo je samo svoje dahtanje i puzanje. Jedva da je osjećao hladnoću. Ozlijeđena noga nije ga više boljela. Osjećao je još samo strah. Htio je vikati, ali nije mogao. Osušio mu se u ustima jezik i nepce. Gutao je i gutao, ali sline kao da više nije imao.

Nije noću nikad pio, ali se sada toliko bojao žeđi da je lizao snijeg na koji je naišao. Werner pljunu. Bio je to prljav, sleđen snijeg, izmiješan sa zemljom i krupnim pijeskom. Bijaše mu da zarida od jada, ali nije mogao. Mogao se samo vući dalje. Na truhu, jer ondje kamo je sad stigao, nije više mogao puzati. Možda mu valja natrag? Ali kako? Nije znao gdje se nalazi. Postoji li još kuhinja, staja, podrum, soba za prebivanje? Jesu li ono dovratnici ili tavanica o što je udario? Jesu li ono vrata ili raspuklina kuda se provlačio? Hoće li naći kakav otvor gdje mu snijeg neće priječiti put?

Malo-pomalo bivalo mu jasno koliko su ledeni snježni zidovi oko njega i kako ga malo od studeni štite vunene gaće i noćna košulja. Čuti vonj paljevine. Nalazi li se možda blizu peći? Je li vatra štogod oprljila prije nego što ju je zatrpao snijeg?

Pomicao se dalje. Ruke mu na tome putu nailazile na štošta. Na rbine i predmete koje opipom nije mogao razaznati. Našao je i jedan poklopac i papuču. Očito je to bila jedna od starih papuča što ih je njegova majka nosila u kuhinji. Sve je ostavio, a samo je papuču zadržao.

Odjednom mu se učini da čuje tiho kuckanje. Zaista, ono je tika-taka bivalo sve jasnije. Naišao je na drvo. Bijaše to naprosto kuhinjski ormar, stajaše uspravno kao i prije, a budilica na njemu

udarala svoje tika-taka kao da se ništa nije dogodilo. Uzeo je i budilicu, ali ju je uskoro ipak ostavio: njezino kucanje nije više bilo tiho, činilo mu se da mu udara u sljepoočice. Valjalo mu paziti da njome gdje god ne tresne o snježne zidove koji ga okruživahu.

Samo s papučom u ruci bahuljao je dalje. Slutio je da bi tuda mogao ići pognut, ali nije išao. Uto mu prsti napipaše nešto maleno. Bila je to kutija šibicâ. Sad je napokon prešla riječ preko njegovih usana — i sam se začudio što čuje svoj glas.

»Ah, divno!« rekao je i ponovio: »Ah, divno!«

Nije, zaista, pogrešno čuo. Zatim reče: »Hladno je!« Ovo je zvučalo manje uvjerljivo. Nije mu padalo na um da vikne: »Tata, mama! Gdje ste?« Znao je unaprijed da bi bilo uzalud.

Upalio je jednu žigicu. Prsti mu bili ukočeni od hladnoće, pa mu je drvce, već upaljeno, ispalo iz ruke. Kresnuo je drugu i čvrsto ju držao. Podigao je ruku sa slabim plamičkom te se obazreo. Ništa nije prepoznao. Vidio je dio stropa, polomljene grede, sijeno što u raščupanu pramenju visi iz rupa, razmrskane dovratnike, raspukla vrata što nakrivo vise držeći se o jednoj jedinoj šarki. Jest, ipak je nešto prepoznao. Vrata, ta vrata zacijelo pripadaju praonici kraj staje. Nad njim se nalazio sjenik, to jest ono što je od sjenika ostalo. Dalje nije mogao pa se okrenuo.

Kresao je šibice. Nastojao da nađe ulazna vrata, stepenice. Samo kad bi se mogao uspeti na kat! Malo mu je još šibicâ ostalo. Sad je i opet sve bilo tako razrušeno da se morao vući potrbuške. I smjer je izgubio. Ništa više nije razaznao. Ali mu odjednom vijenac slabasnog svjetla upaljene šibice pokaza stubišno priručje što je stršalo iz snijega. Možda bi tuda mogao gore. Razvaline i krhotine preko kojih je puzao gore nisu ga mogle spriječiti u naumu — tvrdoglavo je puzao dalje. Uvijek je nalazio kakvu novu, često veoma usku rupu za prolaz. Hoće li se probiti gore?

Otišle su šibice, nije ostalo ni jedno drvce. Bacio je kutiju. Papuču je još imao.

Dok se tako provlačio naprijed, zatekao se kako potiho mrsi: »Oče, majko« — nejasno, besmisleno. Stisnuo je zube i prestao mrmljati.

»Ne, ne odustajem, nikad!« mišljaše, ne popuštajući u naumu. »Puzat ću dalje, sve ako se i budem samo vrzmao tamo-amo, ali ne ostajem ležati.«

I pomicao se dalje.

Onda dođe trenutak kad je vidio kao da pred njim prosivljuje svjetlo. Bilo je slabo, kao sutonsko, ali ga je vidio. Malo zatim čuo je i glasove. Čuo je kako je izrečena zapovijed i kako netko kazuje:

— Ne tako, nego ovako treba raditi!

»Još malo«, pomisli Werner. »Još samo malo...« I nakon kakvih pet minuta pronađe ga.

*

— Nađen je Werner Altschwank! — viknuo je netko. Stajali su na golemoj snježnoj gomili koja jednim dijelom bijaše otkopana. Werner polako ispuza iz rupe. — Izvukao se kroz tavanski prozor — povika isti onaj glas.

A onda Werner osjeti kako ga dižu i nose. Položili su ga na nešto i umotali u pokrivače. Dali su mu topao gutljaj i rekli mu mnogo ljubeznih riječi. Zatim je pao u drijem. Znao je samo to da ga nose, očito na nosilima — ugodan osjećaj, kao da u perje toneš. Grubi vuneni pokrivač u koji su ga umotali nije još davao topline. Hoće li dugo tako trajati?

Odjednom je ugledao nečije lice. Jedan je dječak odmaknuo krajčičak pokrivača te ga promatrao smiješeći se. Bio je to Paolo, mali Talijan. Uhvatio je Wenera za ramena, prodrmao ga i rekao:

— Nisi presvisnuo od straha? Nije ti srce spalo u petu?

Werner se morade nasmijati.

— Zašto se smiješ? — upita Paolo. — Nije tu ništa smiješno. Sve je jako žalosno.

— Pravi si lakrdijaš — reče Werner.

Opazio je kako su mu usne ukočene kad pokuša da se nasmije.

— A ti si valjan momak — srdačno će Paolo. — Ali nemoj umišljati da si nešto doživio, jer ima ovdje jedan koji izgrće i kopa a bio je već deset puta zatrpan pod lavinom.

Werner nije uzvratio.

— I jedna je stara dama ovdje, znaš je dobro, crna je i krivonoga; veli da je njena djeda lavina jednom odnijela šesto metara dalje te ga zatrpara, a on se sam iskopao i nije poslije dobio ni hunjavice.

— To je teta Augusta — progunda Werner.

Tada se javi nabusit glas jednoga između nosača:

— A sada dosta! Pusti dječaka na miru!

I muška ruka što je virila iz vojničkog rukava vrati krajičak pokrivača gdje je i bio i pažljivo ga ušuška oko Wenera.

— Samo sam htio da ga malko obodrim — čuo se Paolov glas, koji odavaše razočaranje.

»Još nisam upitao što sam kanio pitati«, u sebi će Werner.

»Znaju li već što god o mojim roditeljima?«

*

Traganje za Altschwankovima nije još bilo obustavljeno, ali se po srušenoj kući, što je djelimice nađena pod snijegom, jasno razabiralo da od gornjeg kata nije ostalo gotovo ništa. Što je Werner našao dio stepeništa te na svjetlo ispuzao kroz tavanski prozor, koji je kao kakav nakrivljen, razvaljen okvir visio u snijegu — bijaše nešto što je nalikovalo na čudo. Nitko više nije gajio nade da bi Hansa i Mariju Altschwank mogli naći žive.

Gurtnelejeve su, naprotiv, našli, ne baš ozbiljno pozlijedene ili ranjene, ali jako živčano rastrojene. Nije ih mogla umiriti čak ni vijest da je spašen Bartel, i to nadasve neobično, i da je živ i zdrav kao i prije. Oboma su dali injekciju za umirenje i napose mnogo toplih pokrivača te ih oboje smjestili između Bartela i Wenera. Već je postalo dobro tjesno u velikoj Taureggijevoj sobi za prebivanje.

O žurbi i o pripremama da se selo isprazni nisu bolesnici ništa znali niti su išta od svega toga vidjeli. Nisu opazili ni grozničavo kopanje koje se nastavilo noću, pod svjetlošću gorućih zubalja. Stigao je drugi odred za spasavanje da zamijeni momke iz prvoga, koji već bijahu nasmrt umorni. Hansu i Mariji Altschwank još ne bijaše ni traga. Razvaline njihove kuće bile su odnesene — samo su žalosni ostaci virili iz snijega. Tri su krave nađene u staji uginule — snijeg ih pritisnuo težinom te ih ugušio. Ni od pokušstva nije ostalo gotovo ništa. Za Wenera su stavili nastranu tužnu hrpu nekadanje imovine: ulupljene lonce, nešto odjeće, budilicu, umrljanu posteljinu, rasklimane stolce i jedan kaveni mlinac bez čekala.

— Što će momak sada? — pitali se seoski žitelji. Stajali su u svjetlosti zubalja što su svjetlòmrcale i nepostojano osvjetljivale rad

oko spasavanja.

— Može prijeći k nama — reče Regli, tesar u koga je Werner učio zanat. — Može imati hranu i polovinu nadnice. Učinit ćemo za njega sve što možemo.

— Jest, jest — povlađivali mu ostali.

— Dobar je on momak, samo je tih — nastavi Regli. — Ne znam zapravo što je to s njime.

— Jest, jest — dočekivali ostali. A i šta drugo da kažu?

Regli je bio valjan tesar, ali mu je žena bila oštrokondža, a uz to i jako naprasita. Svatko je znao da bi Hans Altschwank rado dao sina u drugi zanat. Za godinu, po prilici, mogao bi Werner postati učitelj skijanja u Glarmattu. Redovito je sudjelovao u skijaškim natjecanjima i uvijek dobro prolazio. Uvečer su otac i sin zajedno učili engleski. U selu su se tome često smijali. Ali je Hans Altschwank najposlije postao učitelj premda je bio seljački sin.

Noću je opet okrenuo snijeg. Ni izvješća o vremenu nisu bila povoljna. U rano jutro napadalo je već toliko snijega da su na neko vrijeme morali obustaviti rad na spasavanju. Ali se ispražnjenje sela imalo provesti. Minulog popodneva i tijekom noći vojnici iz pionirskog odreda pripremili su put. Tri manje lavine bile su maknute granatama.

Finettijev sin zaista je sa svojom četom došao gore u selo, ali mu je, dok je radio na spasavanju, pala greda na rame, pa je slomljene ruke ležao s ostalim ranjenicima i čekao transport u dolinu. Bio je on valjan momak, i sav se crvenio od stida kad je njegov otac, uzbuđen i gnjevan, stajao kraj njegove postelje i krivicu za nesreću što je zadesila sina svaljivao na zapovjednika spasilačkog odreda.

— Finetti, idi nadijevaj kobasice — rekao je Johannes Groosz, umoran, i od toga časa postalo je to krilaticom u selu, na veliki jad i muku mesara, koji je sebe smatrao za valjana i čestita čovjeka na koga su se oborile sve nevolje i sve nepravde ovoga svijeta. Svoju je svinju doduše uspio iskopati živu, ali je živinče odmah zatim uginulo. Stakla na Finettijevu dućanu bijahu smrskana, sve ulupljeno, uređaj ugruhan, namještaj sav isprevrтан, dio zabatnog zida njegove kuće odnesen, vrata istavljena.

— Čovječe, pogledaj kuću Rähmijevih! Naprosto je prepolovljena. Jedna joj polovina leži razmrskana dolje na potoku.

Pogledaj samo razvaljeni krov i razrušene zidove u Sturkijevih i u gospođe Bonze. Idi, čovječe, nadijevaj kobasice!

*

— Kupit ću tri krave Altschwankove — mrzovoljno će Finetti u rano jutro prije evakuacije.

Htio je i on otići iz sela, ali je sada, gdje mu se pružila prilika za lijepe poslove s vojskom, odlučio da ostane; kako je radio za opskrbu vojnika, mogao je ostati, zajedno sa seljacima koji su se morali brinuti za svoju stoku.

— Jesi li voljan platiti pristojnu cijenu? — pitao je Taureggi, koji se osjećao odgovornim za Wenera.

— A koliko? — progundā Finetti.

Taureggi spomenu umjerenu cijenu. Finetti napuha obraze i upravi pogled u nebo, ali pristade.

— Valja mi ipak Weneru — reče Taureggi, mrgodan. — Moram mu kazati.

Finetti je gledao za njim. Stari seljak, inače tako uspravan i čio, išao je umorno, povijenih pleća, kao da su ga isprebijali. Finetti napuha obraze.

»Gle ti njega!« mrmljao je podrugljivo. »Ide kao da mu se kakva šteta na vrat oborila. A nije ni ovoliko«, i pokaza prstom. »Praviti se važan, jest, to on umije, jer je sada slučajno prvi u selu i već se napol smatra načelnikom.«

Dok Finetti bude Finetti, neće u njegovu glavu ići da netko može biti zabrinut i za drugoga a ne samo za sebe i za svoje. Da Taureggi sada, teška srca, ide Weneru reći kako mu se valja okaniti nade da će ikad više vidjeti roditelje žive — ne, takvo što nije mesaru Finettiju bilo ni časak na pameti.

Na putu kući naiđe Finetti na dječake iz Pestalozzijeva sela. Oni su od ranog jutra na saonama odvlačili pusti snijeg na potok izvan sela. Sa svih su strana dovozili izgrtani snijeg i bacali u potok — pa i što bi drugo s tim silnim gomilama! A voda, što je brzo tekla, odnosila puste mase što su ih istresali u nju.

Jedan između stranih dječaka — malen i tamnoput — pjevajući je kaskao pored praznih saona s kojima se vraćahu.

— Zar je takvo što pristojno? Zar te nije stid? — upita ga

Finetti.

— Pa ovo je tužna pjesma, gospodine — odgovori Paolo. —
Jako tužna pjesma, sâm sam je složio.

— Još i drzak odgovor! — viknu Finetti u bijesu.

— Ali je istina što vam kaže, gospodine — požuri se drugi
dječak.

— Složio sam pjesmu kad mi je umro prijatelj — svečano
uvjeravaše Paolo.

— Mičite se! — gnjevno će Finetti. — Pol je sela razoreno, a
vi ne znate ništa drugo nego pjevati i gluposti istresati.

— Gospodine — ozbiljno će Paolo te se na kratkim nogama
ponosno ustoboči pred šepavim mesarom. — Čini mi se da niste
nimalo glazbeni i da u životu niste imali pravog prijatelja pa ga
izgubili. Inače biste shvatili da je istina što vam velim.

Finettiju se učinilo da mu i opet netko dovikuje: »Idi, čovječe, i
nadijevaj kobasice!« Zato se okrenuo i brzo odšepesao dalje.

— A ipak čovjek ima brigâ, dobro vidim — reče Paolo
gledajući za njim.

Odnio je pobjedu, mali Paolo, ali mu pri duši nije bilo tako da
bi se zbog toga radovao. Čak je časak počekao dok je ponovo
okrenuo u pjesmu koja mu je i samome uvijek nagonila suze na oči.
A kad ju je završio, reče:

— Baš je lijepa.

Ali je nije iznova pjevao. A njegovi drugovi, koji su ga i
predobro znali a da bi ga sada ismjehivali, šutjeli su i sami.

Šutio je i Finac Jussi Isontalon, mučao Nijemac Holdert Knös,
zanimemio Elzašanin François Mathieu i Talijan Paolo Fanfonetti —
bez glasa su vukli velike teretne saone uskom stazom kroz malo,
opustošeno gorsko selo.

— Idem Werneru! — odjednom povika Paolo. — Neću da ga
ostavim sama. Kladam se da mu upravo sada kazuju ono o
roditeljima!

I u tim riječima odjuri.

Ostali povikaše za njim:

— Neće te pustiti k njemu!

Paolo se okrenu.

— Hoće! Mene hoće! — odviknu im uvjeren. — Ja sam čuvar
brata svojega. I to ću svima reći.

I tako se dogodilo da je Paolo došao Werneru baš kad je Taureggi otišao od njega.

Werner je ležao a pogled upro gore u stare, gotovo pocrnjele tavaničke grede. Paolo sjede na pod do njegove postelje i poče Wenera milovati po ruci kao što djevojčica miluje mačkicu. Werner nije ništa govorio, ali nije ni ruku povukao. I Paolo je šutio. A to posigurno bijaše najviše što je za koga mogao učiniti.

VII. EVAKUACIJA

U osam sati sve je bilo spremno za evakuaciju. Polako je povorka krenula. Šuteći, potišteni, odlazili su iz sela. Oni koji su ostali, zabrinuto su gledali za njima.

Osim vojnika iz pratnje, koji su malu djecu nosili u naprtnjačama i vukli kovčege, povorka se evakuiranih sastojala uglavnom od žena i djece. S tugom u srcu ostavljale su žene svoje domove i selo, gdje je većina muževa ostala da se brine o stoci, da podupire staje i kuće i da radi na spasavanju. I pokraj svega što su vojnici iz inženjerskog odreda poduzeli radi sigurnosti, žene se nisu mogle otresti straha. Kad je Kühelihorn sa sebe zbacio višak tereta, što li će istom Glarbeckscher? Izvješća o vremenu nisu postala povoljnija, a u zraku se osjećao snijeg.

Na leđima je taj vojnik nosio mališana gospođe Rähmi. Mališanu je glavica s plavom i crvenom vunenom kapicom virila iz uprtnjače baš kao da je pile provirilo iz jajeta.

Manja djeca, kojima je taj odlazak bio zabavniji negoli da u školi čitaju i pišu, neprestano su zapitkivala kada će otac sa stokom krenuti za njima i hoće li ga oni čekati dolje u Glarmattu.

Majke, sa strepnjom u srcu, odgovarahu umorno, a kadikad i ljutito.

— A tko će sada ocu kuhati? — jasnim glasićem pitala djevojčica od pet godina.

— Sada će svi oni biti na vojničkoj hrani, dijete — odgovori joj majka i krajičkom crnoga vunenog rupca, kojim bijaše pokrila glavu, otare suze s uplakanih očiju.

— Izvrсна hrana! — bodro će mlad vojnik što je išao za njima i vukao košaru i povelik zamot uvijen u siv papir i brižno zavezan sa mnogo konopca.

— Tvoj tata još nikad nije tako dobro jeo — nastavi vojnik. — Osim kad je i sam služio u vojsci.

Neke između žena suzdržanim smijehom popратиše njegove riječi.

— Naposljetku, nismo na pogrebu — oglasí se jedna.

Gotovo su sve žene bile u crnu. Imale su crne rupce na glavi, a odjenule na se najbolje ogrtače. Poneke su povrh svega pripasale šarenu pregaču, jer im bijaše žao svakog dijela odjeće koji bi ostao. Ta nitko ne može znati što ga čeka.

S mukom se kretahu dalje — majke vodeći malu djecu za ruku, starci kojima su pomagali vojnici, i djeca u skupovima po troje i četvero.

— Dolje u Glarmattu ukrcat ćemo se u vlak! — Još se nikad nisam vozio željeznicom.

Jedan je vojnik nosio jare u uprtnjači, a drugi košaru u kojoj su mijaukale tri mačke. Bile su to mačke tete Auguste, koja se, odlučno odbivši svaku dalju pomoć, gegala pokraj svog vojnika kako je već mogla.

— Nemojte oko mene prtljati kao da sam kakva bakica — rekla je odrešito. — Još mene noge služe, Bogu hvala, i uvijek sam se sama o sebi brinula, pa ću tako i dalje. Ima ih dovoljno kojima je pomoć potrebija. I dajte vi meni natrag moju robu, jer ako vas izgubim iz očiju, ode sve bestraga.

Ali, dakako, nije moglo biti govora da bi itko ikoga izgubio iz očiju. Povorka se veoma polako kretala naprijed, i teta je Augusta bez muke mogla držati korak. Teti se na glavi zibao crn slamni šešir, ukrašen ružom od crvena sukna. Pri svakom koraku što bi ga njezine crne cipele na kopču prešle po ugaženu doduše ali ipak neuravnatu snijegu, ruža joj se na šeširu njihala tamo-amu.

S jedne i druge strane puta dizali se visoki zidovi od snijega, ali je, suprotno onima u selu, preko tih bijelih bedema pogled lijepo klizio udalj. A za tim snježnim zidovima nije bilo ništa do bijelih bregova pod sinjim nebom, sve same bijele uzvišice, uzbibana krajina sa jedva primjetnim prodolima i humcima — grabe i potoci, živice i grmovi, drveće i plastovi prekriveni debelim snježnim pokrivačem koji sve znano sakrivaše radoznanu oku. Kad bi se čovjek osvrnuo, pogled bi mu otkrio selo što se, jedva još vidljivo, utisnulo gore na padini. Samo je toranj male crkve stršio svojom sivoćom nad bijelim krovovima kuća što su duboko utonule u snijegu.

A dolje, u dolini, ležao Glarmatt. Sudeći joj po koraku kojega se drži, pred povorkom su dobra tri sata hoda.

Tko je imao skije, nosio je na ramenima. Ranjene i bolesne,

dobro umotane u šatorska krila i osigurane remenjem, vozili su na niskim i ravnim vojničkim saonama.

Poneki su seljani krenuli sa saonama, većim ili manjim, što bijahu natovarene sanducima i kovčezima, pokuštvom i posteljinom i malim domaćim životinjama. Bilo je i saona s konjskom zapregom i s upravljačima, mahom mladim ljudima. Gdje bijaše uzbrdice, morali su se konji vraški upeti. Johannes Groosz sjedio je sa ženom na takvim saonama, na posteljini, na loncima i tavama i jednom kovčegu s odjećom gospođe Rähmi. Stara gospođa Groosz držala je na krilu dojenče gospođe Rähmi i neprestano gledala prema selu: nije očiju mogla otrgnuti od Urtelija, odakle je dosad morala samo jednom otići, a davno je to bilo — onda kad je kao mlada djevojka išla dolje u Glarmatt služiti u jednom hotelu.

Werner je ležao na ravnim vojničkim saonama. Vojničke su saone išle jedne za drugima u posebnoj koloni; pred svakim saonama nalazila se dva vojnika. Werner bi radije išao pješke, ali nije smio, jer mu noga još bijaše otečena. Povez što mu ga je otac stavio zamijenjen je novim. Momak je molio vojnika od Crvenog križa da mu ostavi stari zavoj, ali nije čovjeku objasnio zašto to traži. I kućnu je papuču svoje majke zadržao pod pokrivačem, zajedno s punom novčanom kesom koju mu je dao Taureggi.

— Ima još novaca, momče — rekao je stari seljak — ali ću ti to pričuvati dok se ne vratiš. Je li u redu tako?

Werner je jedva i shvatio da je to novac za tri njihove stradale krave. U selu je mnogo stoke propalo. Werner je čuo kako neka djevojčica plače za svojom kozom. Ali mu nisu misli zastale na tome, bijaše mu to kao nešto što ga se ne tiče. Njegove se misli dohvaćahu sitnih događaja, beznačajnosti što su se zbile u posljednje vrijeme i prošlog ljeta, ali se neprestano vraćahu na oca i majku što leže pod snijegom, u tami, među ledenim zidovima. Obradovao se kad su mu vojnici donijeli jelo, vruću juhu: baš mu je prijala i dušu mu vratila. Bio je sretan kad mu je prišao Paolo, i što se mali Talijan vladao luđe, to mu je bio draži.

— Tvoja teta, ona sa tri mačke, eh, to ti je prava žilava korjenika — javio mu Paolo kad bijahu na pol puta. — Ta gospođa Augusta kroči naprijed na svojim krivim nogama u crnim čarapama, a upela je kao da joj valja na kraj svijeta. Ima poveliku rupu na čarapi, kladim se u što hoćeš da je zaboravila konac za štopanje.

Werner se smješкао. U mislima je vidio krivonogu tetu kako se penje po klimavim i škripavim ljestvama. A njegov je otac napravio teti nove, čvrste ljestve. Jest, misli je, evo, i opet svrnuo na oca!

— A tu ti je čovo — nastavljao Paolo — neobičan svat što mu tri sata vise na trbuhu, a povrh vunene kape nabio je na glavu još i šešir. On i žena mu nose među sobom košaru punu kokoši što kakoću, ali koke jedva da i čuješ koliko su se muž i žena raskvocali prekoravajući jedno drugo što su zaboravili pijetla.

I opet se Werner nasmija. Činilo mu se da zna o komu je riječ. Očito je ono njegov majstor Regli i Reglijeva žena. Ništa lakše negoli njima dvoma zapodjeti svađu. Tà otac je nedavno rekao...

— A onda — ljutito će Paolo — tu ti je dječak što neprestano kinji djevojke. Ako ga jednom dohvatim nasamu, vidjet će taj svoje. Zar treba još i smutnje praviti kad ljudi odlaze iz sela!

Werner je šutio. Nadao se da će Paolo nastaviti.

— Opomenuo sam ga — produži Paolo prijeteći. — Rekoh mu: »Ako te još jednom zateknem gdje djevojčice vučeš za kike, i još u ovakvim prilikama, bogme će ti prisjesti!«

— Eto, tako sam mu kazao — zaključio Paolo.

I isprsi se i nadme koliko je god mogao, ali mnogo veći baš nije bio.

Werner podiže glavu.

— Ne razaznajem gdje smo — reče.

— Hoćeš li da ti otpjevam pjesmu o trideset razbojnika što su se skrili u brda? — upita Paolo. — Nisam je doduše ja sastavio, ali je ipak lijepa.

— A sastavljaš li ti mnogo pjesmica? — upita Werner.

— Pjesama! — ispravi ga Paolo. — Jest, slažem pjesme.

Naučio sam to od oca. On je sastavljao balade. Najljepše je balade ispjevao među gomilama ruševina, nakon jednog napada iz zraka, kad smo bili tri tjedna zatvoreni u podrumu. Urezao ih je na zidu. Ali se poslije nisu mogle pročitati. A kad smo se najposlije izvukli odande, mislili smo samo na kruh i juhu.

— Koliko ti je onda bilo godina? — upita Werner tek da nešto kaže. Tà ionako nije ništa shvaćao od svega toga, jer bijaše odsutan duhom.

— Gle, ti i opet! — povika Paolo. — Uvijek me pitaju za godine. A sve samo zato što sam malen i što nitko ne vjeruje da sam

već toliko toga proživio. I ti me pitaš već treći put — priklopi razočaran.

Werner se nasmiješi.

— Kad jednom odgovoriš — reče — onda te više neću pitati.

— Zar si ti iz matičnog ureda? — dočeka Paolo. — Bi li vidio i vjenčani list moje majke? Bi li htio znati gdje mi je rođen otac?

Odjednom ušutje, jer je oca već dvaput spomenuo.

— A sada zdravo — reče — idem pogledati što nam radi zaštitnica. Vidjet ćeš me uskoro opet.

I otkasa prema začelju.

Svoje je skije Paolo stavio negdje na jedne velike saone, da ih ne mora nositi. Nikomu drugom ne bi dopustili da tako švrlja kroz redove tamo-amu, ali je Paolo poput hitra miša klizio kroza svaku rupu, i za svakoga je uvijek imao kakvu šalu ili osmijeh, i to je ljude razoružavalo. Paolo se znao smijati sa suzama u očima i plakati pokazujući smiješak na ustima. Umio se klibiti istežući lice u nevjerovatne komedijaške grimase, znao je i nehotice pokazivati sućut, tako te je čovjek u njemu gledao posebna prijatelja.

— Paolo je i opet u poslu — napomenu Nikolaj Kastopulos blago se smiješeći. — I opet će uskoro udariti u viku zbog nečega što mu nije po volji.

— Neka samo švrlja naokolo — dočeka Jussi. — Tako je luckast.

— Luckast ali i jako drag — prihvati François.

Svi su voljeli Paola premda im je ponekad i dosadivao.

— On je poput ljetne muhe — polako će Antti, Finac dugonja. — Zuji ti oko nosa dok se ne rasrdiš; udariš za njom, a ona opet natrag. Ali ako je pravo promotriš, vidjet ćeš kako je lijepa na suncu. A kad ode, odjednom nastane neugodna tišina, i čini ti se da je i ljetu otišlo.

— O tome neka Paolo složi pjesmu, ali neka ne zna da je riječ o njemu — uzviknu François. — Pjesmu o Anttijevoj ljetnoj muhi, o pravoj fínskoj ljetnoj muhi za kojom žalimo kad je više nema. Nemojte da puknem od smijeha! Kod strica sam u Marseilleu vidio i previše muha na siru!

François se tresao od pustog smijeha, pa i drugi momci udariše u hihot.

Starješina Finaca Hutamäki već je jednim okom pazio na svoje

mladiće. Ali je imao pune ruke posla s jednim plačljivim djetetom koje bijaše i suviše umorno a da bi moglo dalje ići. Čovjek je majci toga djeteta ponio prtljagu da joj olakša teret. A onda je uzeo dijete i vratio joj njene dvije košare. Svoje je skije dao Holdertu Knösu, koji ih je na ramenima nosio sa svojima.

— Još četvrt sata — reče Hutamäki umornoj majci koja je nespretno nabadala u lošim cipelama.

»Zašto niste obuli bolje cipele«? htio joj je reći, ali nije to kazao: tà Urteli je siromašno planinsko selo — žena zacijelo nema boljih postola.

— Kad budemo u Glarmattu... — poče Hutamäki, ali ne doreče: riječi mu zamriješe na usnama, jer se ozgo, iznad Urtelija, prolomila potmula grmljavina.

— I opet se oborio usov — pokuša on reći što mirnije. — Ali od tih naknadnih usova što se sad otiskuju rijetko kad ima kakve štete.

— Samo ako nije s Glarbeckschera — dočeka mlada žena.

Cijela povorka stade, svi se osvrnuše. Sva lica blijeda, na svima strah. Zar i opet nevolja na selo?

Ponovno je zavladala tišina, ali malo zatim zazvoni u Urteliju zvono za uzbunu — drugi put u trideset i šest sati. Bijaše to tužna zvonjava što čovjeka ispunja strahom, sablastan zvuk što se širi u toj bijeloj tišini, u kojoj je svatko uvukao dušu u se, obuzet svojim strepnjama.

— Naprijed! — oču se kratka zapovijed starijeg vodnika pod čijim se zapovjedništvom nalazila kolona.

Saone s bolesnicima ponovo krenuše. Ostali za njima, protiv volje, ali im ne bijaše druge. Vojnici u zaštitnici polako su išli na kraju povorke. Bilo bi besmisleno da se zastane i da dođe do panike. Jedan starac koji je htio natrag, bijaše zadržan, mirno ali neumoljivo.

— Ubrzo ćete čuti izvješće o svemu — viknu netko.

Nije bilo druge. Valjalo se tješiti tom mišlju. Ali kakve koristi od toga? Svakoga je pritiskala briga o kući, žene se bojale za muževe, mnogi su mislili na svoju stoku, u najviše slučajeva jedino blago, o kojem je ovisio njihov opstanak.

Onaj koji je viknuo da će ubrzo znati što se dogodilo, imao je pravo. Nije prošlo ni četvrt sata kad i se pojavi skijaš, koji je

dostignuo umornu i zabrinutu povorku te izvijestio:

— Nema mrtvih! Nema gubitaka ni u stoci! Pogođene su samo dvije napuštene kuće.

— Čije? — htjeli su svi znati.

— Reglijevih i Auguste Altschwank.

Uzdisaj sućuti prođe povorkom što je zastala. I opet je nesreća pogodila jednoga od Altschwankovih.

A onda se začu piskavi glas tete Auguste:

— A tko mi se to smijao kad sam sa sobom uzela svoje tri mačke? Tko se usuđuje da sada što kaže?

Ljudi se malko nasmijaše, a ujedno se nađoše u neprilici. Svi su bili spremni da pomognu teti Augusti, i stidjeli se zbog toga što su joj se znali kadikad narugati — i ne samo zbog njezinih mačaka.

Gospođa Regli briznu u plač. Ispustila je košaru s kokošima i sjela na zavežljaj što joj ležaše u snijegu. Muž pokuša da je ohrabri, a ujedno će onima oko sebe:

— Iznova ću sagraditi kuću!

— A mi ćemo ti pomoći — prisnaži netko.

— Ja sam osigurana — slavodobitno će teta Augusta. — Tko je među vama bio tako razborit te se osigurao?

Kroz redove prođe mrmor, ali nitko ne reče ni riječi.

— Vele — najposlije će netko — da se za žrtve lavine uvelike sabire: u dva dana već je sakupljeno pol milijuna. Možda će nam se nadoknaditi sve što smo izgubili.

— A ljudski životi? — javi se drugi.

— Naprijed! — zapovjedi vodnik.

Bartel Gurtnelli bez riječi je išao za saonama na kojima su ležali njegovi roditelji. Majka mu je neprestano plakala, a otac ležao zaklopljenih očiju i ni na koje pitanje nije odgovarao.

— Oče — potiho će Bartel.

Sad je išao pokraj saona i nagnuo se ocu.

— Oče, jesi li i ti osiguran?

Gurtnelli nije odgovarao.

— Oče, onda možemo sve iznova sagraditi.

Gostionica »Sunce« bijaše razorena do temelja. Nije ostao ni pedalj zida. Teške mase snijega sve su zdrobile pod sobom i sve poravnale — otišla kuća kao da je kutija šibicâ.

Jedan vojnik Crvenog križa poteže Bartela za rukav:

— Pusti oca na miru. Dobio je slom živaca. Bit će mu već bolje za dan-dva.

Bijahu se primakli Glarmattu. Ljudi im izlazili u susret, na skijama ili pješke. Među njima bijaše i turista koji još nisu otišli i koji su htjeli da jednom izbliza vide evakuaciju brdana. Na uglu stajao čovjek što je htio fotografirati povorku koja je stigla do prvih seoskih kuća. Jedan stariji seljak iz Urtelija namaknu šešir duboko na oči, a dvije žene staviše ruke na lice.

— Zar želite naše ljude uplakanih očiju pokazati u vašim odvratnim novinama? — viknu teta Augusta kričavim glasom. — Dobivate li novac za to? Evo, pogledajte me, ja sam najviše plakala!

I krenu ravno pred fotografa i stade pred leću, tako da nije mogao ništa snimiti.

Čovjek se ukloni za snježni bedem, da odande, izdaljeg, fotografira.

— Tako je bolje! — viknu teta Augusta. — Možete gore u Urteli, da se naučite skromnosti.

Odjednom se kraj nje nađe Paolo. Ispitljivo je gledao u nju i stupao kraj nje kad se opet zagegala. Ona ga samo pogleda, kratko, onako isprijecka, kao da je kakva uš kraj nje.

— Je li istina? — upita on. — Imali ste mnogo jada?

Gospa Augusta odmjeri ga okom. Nije ništa odgovorila. Samo je stisnula usne tako da bi svakoga natjerala da ušuti. Ali ne i Paola.

— I ja sam imao mnogo jada — nastavi momčić. — I moja baka. Jako ste joj slični. A tko zna nije li u vas isto onakvo dobro srce. Rad bih znati je li tako.

— A što bi rad znati, mladiću? — podrugljivo će gospa Augusta.

— Pripaziti ću na vas da vidim imam li pravo — reče momčić i pogleda je tako čestitim pogledom da ju je učas razoružao: umjesto da se pokaže zla, samo je zatreptala vjeđama.

Paolo vidje da su joj oči crvene i suzne.

— Bole li vas oči? — upita on.

— Svjetlo mi udi — odgovori ona.

I staračkom rukom protare upaljene oči.

— Sinoć sam u nesreći razbila naočari.

Glas joj sada bijaše tiši negoli prije, zvučao je gotovo prijateljski. Nije bila vična da se drugi raspituju kako joj je.

— Ako kupite novine, ja ću vam ih večeras čitati —
neočekivano predloži Paolo.

Rekao je to od srca, jer je rado čitao novine.

— Volite li požare ili željezničke nesreće? Ili su vam draži
stripovi? — radoznalo će on.

— Stripovi? — u čudu će teta Augusta. — A što je to? Glas joj
odavaše nepovjerenje.

— Stripovi, to su vam priče u slikama, priče o snažnim, jakim
ljudima — objašnjavao je Paolo sanjareći.

Pogledao je u isušeno lice tete Auguste.

— Možda vam nije stalo do jakih ljudi? A zanimaju li vas
zamršena ubojstva?

Teta Augusta kao da se odjednom nečeg sjetila.

— Gdje je vojnik? — upita glasno. — Gdje su moje mačke?

— Potražit ću ih — reče Paolo i odjuri.

Vojnik s mačkama išao je kakvih desetak koraka za njima. Sad
je na leđima nosio mališana, blijeda, ozbiljna mališana što je sebi na
glavu nabio kapu svoga vojnika i čvrsto se držao za crvenkastoplave
uvojke svoga zaštitnika. Kad god bi se mališan obazreo da vidi je li
majka dovoljno blizu, vojnik bi trznuo licem, ali ne bi ništa rekao.

VIII.

PAOLO I WERNER

Svi su odahnuli kad su stigli u Glarmatt. Dobrodošlica bijaše srdačna. Sve im je više ljudi dolazilo u susret, a iz prvih kuća donosili im zdjele s vrućom juhom i lonce s kavom što se pušila. Obuzela ih je radost zbog srdačnog dočeka, ali veće od te radosti bijaše njihovo zaprepaštenje nad onim što su tu vidjeli.

Mogli su već misliti da je snijeg prekrio i to veliko i lijepo turističko selo baš kao što je prekrio i njihovo; i u Glarmattu su kuće utonule u snijeg, i sve je pružalo drukčiju sliku, debele bijele naslage na krovovima dodirivale se među sobom, a uski prolazi bili tamni i puni snijega.

Jest, oni iz Urtelija mogli su i misliti da je sve tako. Ali tko bi pomislio da su se na Glarmatt oborile tri lavine, da i tu vrve vojnici, da i tu kopaju i vrše radove na spasavanju i da je veliki hotel »Pošta« naprosto otplavljen i pokopan pod snijegom? To je većinu pridošlih zapanjilo, zaprepastili se ljudi.

— Zar je svuda tako? — pitali su u strahu.

— Nije svuda, ali jest kod nas u Rohstockeru i u Belsu — glasio je odgovor. — U ovom je dijelu Alpa najgore. Svi moramo odavde. Jutros su krenuli posebni vlakovi.

Ali je danas o podne pruga prema Brachenu opet zametena. Valja nam čekati.

Spokojno su u malim skupovima stajali pred zgradom općinske uprave. Izvikivale se vojničke zapovijedi. Ordonansi i žitelji kojima se očito žurilo jurili tamo-amo. Neki su nosili bijeli ovoj na rukavu, drugi pak ovoj s crvenim križem. Nitko nije pravo znao što će i kamo će s onima iz Urtelija dok se ne uspostavi željeznička veza da bi mogli dalje. Hotel »Tri kralja« ponudio je da primi dvadeset osoba. Mnogi su turisti već otputovali, a oni koji su još ostali pokazali su spremnost da se stisnu koliko je god moguće. »Zlatni lav« mogao je primiti petnaest ljudi. Dolazile su u obzir i čekaonice na željezničkoj postaji, ali, kako rekoše, te već bijahu pune.

Ipak nije bilo naodmet da se čovjek nađe na postaji ako se iznenada oslobodi pruga i mogne krenuti kakav vlak. Što prije

mogneš odavde, to bolje.

Hutamäki, starješina Finaca, pozva svoje momke na okup.

— Mi ćemo na postaju — reče. — Ostat ćemo ondje dok ne krene koji vlak.

— Ne idem bez Wenera — javi se Paolo.

Ostali dječaci odobravahu.

— Ali se Werner nalazi pod zaštitom Crvenog križa — odgovori Hutamäki.

— Ne mora on ležati na saonama — uzviknu Paolo. — I sam bi radije da se progiba.

Međuto su doznali da će neke saone doći na postaju. Ranjenici trebaju otići s prvim transportom. U Brachenu je bolnica. A Brachen je siguran.

Više od polovine onih iz Urtelija krenulo je na postaju, koja se nalazila malko izvan sela. A iza nje bijaše smještena vojarna.

Glar matt se iz temelja promijenio. Nije ostalo ni traga od šarolike i vesele rijeke turista što se inače razlijevala seoskim ulicama. Stranci koji još nisu otišli pomagahu u raščišćavanju.

Četvorica Engleza gurala su teške teretne saone pune snijega i teret bacali s mosta u rijeku, kao što su jučer dječaci iz Pestalozzijeva sela radili u Urteliju. Stotine ljudi — vojnika i mjesnih žitelja — upinjahu da maknu gomile snijega što bijahu visoke poput kuća. Sa tri se strane oborile lavine na selo, a ono što su učinile pružalo sliku pustošenja kakva se vidjela u Urteliju. Samo, snijeg je ovdje bio još prljaviji i dovukao je iz šume mnogo šljiga, drvlja i nečisti. Stabla, slomljena i smrskana, virila iz snijega, koji je, još više negoli gore u Urteliju, bio izmiješan sa zemljom i kamenjem. Svježe drvo jako je mirisalo smolom.

Cijeli zidovi bijahu odneseni, negdje uvis stršile stepenice, postelja ležala u snijegu, nad njom iz propukline visio slivnik, s razbijenih prozora padale zavjese u krpama. Telefonske žice sastavljale nerazmrsiv splet, stupovi polomljeni, struje više nije bilo.

Dotad su otkopali dvadeset i tri uginula grla stoke, što krupnog, što sitnog zuba. Nestalo je sedmero ljudi. Bolesnička soba u vojarni bijaše puna ranjenih, ni za koga više nije bilo mjesta.

Oni koji su izbjegli iz Urtelija shvatili su sada, na prolazu kroz Glar matt, da im to selo ne može dati utočišta. U neoštećenim, sigurnim kućama i u vojarni sav je slobodni prostor ustupljen

stanovnicima Glarmatta koji su ostali bez krova. Uostalom, i Glarmatt se ispražnjavao. Sve je ovisilo o prijevozu. Na pol puta prema Brachenu, kako su kazivali, opet se usov oborio na prugu. Vele da je iz Arth-Goldaua stigla ralica da oslobodi kolosijek. A onda? Svakog časa može doći do nove nevolje.

Prolazili su ispred trgovina i radionica. Strme stube, usječene u snijeg, vodile su dolje prema vratima. Iako su svuda oko kuća iskopani uski prolazi, izloge je čovjek jedva mogao vidjeti. Pojedine reklame — na engleskom i njemačkom, postavljene radi turista — još su se mogle čitati. Ali većina izloga bijaše prazna, a pred njima grede i daske, da ih zaštite od snježnog pritiska.

Na jednom mjestu stajao natpis »Dancing« sa crvenom strijelom u snijegu. Strijela je pokazivala prema klizalištu, odakle su inače u to doba odlijegali zvuci vedre glazbe.

Ravni seoski put bio je tu šire prokopan negoli u malom Urteliju. Ali kad su se mimoilazile dvoje saone s volujskom zapregom, valjalo je i jednima i drugima na svojoj strani pribiti se sasvim uza snježni zid. Volovi su imali klepke o vratu i svojom su prljavom bjelinom i blijedosmeđim mrljama odudarali od čiste bjeline snijega. Sitni, tamni, čekinjavi goniči protiskivali su oštre grlene glasove da potaknu tromu životinje, ali nije baš mnogo pomagalo. Polako su saone klizile jedne mimo druge. Prve bijahu natovarene crvenim kupusom, a druge narančama, lukom i zelenim kupusom.

Na kraju ceste, podno dvanaestak strmih, u snijeg usječenih stepenica pred ulazom u papirnicu i prodavaonicu duhana, stajala sitna sijeda gospođa te uplakanih očiju iza svojih naočari promatrala povorku izbjeglih.

— Evo ovdje ćemo kupiti novine, gospođo Augusta — viknu Paolo i tako zabrza niz one glatke stepenice da se sitna starica od straha uhvatila rukom za usta.

Posljednje novine bijahu od prekjučer, i Paolo ih dobi na dar. Dobio je i cigareta, deset kutija, te ih strpao u džepove.

— Nisu za tebe, momče — upozori sijeda gospođa i prilično ga oštro pogleda. — Premlad si za to. Podijelit ćeš cigarete onima kojima su potrebne. Je li tako?

Paolo odjednom trže oči u njezine naočari, uprije u njih tako ukočen pogled kao da ih želi smaknuti s njena nosa.

— Moja je baka izgubila naočari — zajada Paolo. — Možda imate koje suvišne...?

Sitna gospođa odmahnu glavom.

— Moje naočari ne bi njoj valjale, momče — uzvratila mu ona.

— Baka je imala kuću, i dućan, i drugo, ali je sve izgubila — jadao je Paolo dalje. — Naprosto ne znam kako ćemo živjeti kad se vratimo.

I napol zajeca. Živo je sve zamišljao, kao da je sve cijela cjelcata istina.

— Sada su nam ostale samo tri mačke — nastavi Paolo. — Tà i mačke moraju živjeti. A bez naočari sve je kudikamo teže.

— Ako se vratiš jedno pedeset koraka, na desnu ruku naći ćeš optičara Bonzettija. Dobar je čovjek. Možda će on štogod moći za tvoju baku — ljubazno mu odgovori stara gospođa.

Paolo je već odjurio prije nego što je ona svoje dorekla.

Optičara Bonzettija bilo je lako naći.

»Kako na to nisam prije mislio!« korio se Paolo. »Baš sam tikvan!«

Ali je u dućan ušao jako samosvjestan. Zazvonilo je zvonce nad vratima, i optičar se za tezgom pojavio u bijelu ogrtaču, baš kao da nigdje nije bilo lavina. No uzalud je Paolu bila sva ljeporječivost. Nije dobio naočari za osobu koje gospodin Bonzetti ne poznaje.

— Zar ti, momče, nisi nikad ništa čuo o jačini naočari? — upitao je gospodin Bonzetti. — A inače mi se činiš sasvim pametan.

— Onda ću je dovesti ovamo — uzbuđeno će Paolo. — Onda ćete je lijepo vidjeti. Ali, sve mi se čini, bez naočari neće ona ovamo, neće ona lomiti noge na tim strašnim stepenicama pred vašim dućanom.

— Ako tvoja baka želi naočari, ne može uzeti bilo kakve — odsiječe optičar.

— Ali... — zaintači Paolo.

Gospodin Bonzetti samo ga odmjeri preko svojih naočari. Zatim kliznu pogledom ispod uzvijanih obrva po zavracima svoga bijelog ogrtača, sjede za stol pun instrumenata, a Paola ostavi da stoji.

Momčić odjuri.

Poslije časak-dva eto ga i opet. Promolio je glavu na odškrinuta vrata, i dok je zvonce nad njim zvonilo, on će kao ozaren:

— Duskora, gospodine! Eto nas za četvrt sata!

Paolo otrča na postaju. Možda se gospodin Hutamäki ljuti što je on zaostao.

Izbjegli žitelji Urtelija bijahu stigli onamo te su stajali kao tamna, pogružena gomila što se zbila na malom peronu gdje su se već mnogi našli. Željeznički službenici, njih petorica, trčkarali naokolo i pokušavali umiriti one koji su čekali. Doista, dva su vlaka stajala spremna. Jedan od njih bijaše posebni vlak koji je imao krenuti čim stigne obavijest da je pruga slobodna. Ne, nije jedna, nego se tri lavine oborile na prugu Glarmatt-Brachen. Željezničko je poduzeće poslalo još više radnika, te ih je sada na pruzi radilo oko dvije stotine, a poslana je i druga ralice da raščisti što se nagomilalo i da prokrči prolaz. U radovima je pomagala i vojska. Ali posao nije tekao bez opasnosti. Više je puta rad valjalo prekidati. Željeznički inženjer i stručnjaci za usove preuzeli su upravljanje radovima. Ljudi treba samo da se strpe.

Čekaonice su odredili samo za ranjenike. Ostalima je valjalo čekati na peronu. Mali kolodvorski restoran bijaše pun puncat, nabili se u nj turisti što su čekali da oputuju, tako te nitko više nije mogao unutra. A u prometni ured nisu nikoga puštali.

Paolo se gurao kroz mnoštvo što je čekalo, spoticao se o različitu prtljagu i svima se smiješio tako prijazno da se nitko nije mogao ljutiti na nj. U toj vrevi i žagoru dobro se osjećao. Volio je ljude. Među natisnutim svijetom bio je sretan, uz uvjet da se tuda može provlačiti i kretati.

Strpljivo su oni iz Urtelija stajali među drugim putnicima. Nisu mnogo govorili. Bili su tu stranci, osjećali se izgubljeni i nesretni otkako su ih vojnici ostavili. Samo su za uslugu bolesnima ostala dvojica vojnika Crvenog križa.

Paolo je, na veliko svoje zadovoljstvo, otkrio Wenera kraj tete Auguste. Werner se naslonio na stup i mračno gledao preda se.

— Gospođo Altschwank, morate sa mnom — žustro će Paolo.
— Dobit ćete naočari!

Slavodobitno je pogledao Wenera, a onda nastavio:

— Upoznao sam se s gospodinom Bonzettijem, koji izrađuje naočari. Svatko želi pomoći jadnim izbjeglim brđanima.

I na lice navuče najtužniju komedijašku masku. Ali kad je razabrao da uspjeh izostaje, splasnu mu naum: silno se začudio videći gdje se Weneru nije pomakla ni crta na licu.

Gospođa Augusta pogleda Paola nekako zamišljeno. Neobičnom joj se činila srdačnost toga stranog dječaka, na takvo što ne bijaše ona navikla.

— Hajdemo — nestrpljivo će joj Paolo. — Gospodin Bonzetti već vas željno čeka.

Werner ostade sam.

Putem je Paolo pokušavao gospođi Augusti objasniti kakva je njezina uloga. Ona je, reći ćemo, njegova baka, imala je kuću, dućan, djecu i unučad — njih devetero — i sve je izgubila.

— Pa to je gotovo istina — uvjerljivo je tumačio Paolo. — Samo vam valja uvijek misliti na to i nikad ne smetnuti s uma da ste *moja* baka. Jedino to s mačkama *nije* istina.

Paolo je bio toliko zanesen svojim kazivanjem i toliko je mijesao stvarnost s maštanjem da je zbunio i gospođu Augustu.

*

Vratili su se Werneru s naočarima ljepšim od ikojih što ih je imala teta Augusta.

— I nisu stajale ni pikule — zadovoljno objavi Paolo.

— Platit ću mu ih kasnije — ponosno će teta Augusta.

Paolo je prezirivo otpuhivao.

— Ne smijete tako prezirati darove Našega Gospodina — reče.

— Misliš valjda: gospodina Bonzettija — zajedljivo će teta Augusta. — A riječ *prezirati* ne pristaje dječjim ustima.

— Ja imam svoj rječnik — hladno dočeka Paolo.

Werner, koji je sve vrijeme šutio, oglasi se, smrknuta lica:

— Ne volim hvališe i nimalo mi nije po čudi prosjačenje i laganje.

Paolo ga je časak gledao zabezeknut, a onda mu od bijesa navriješe suze na oči, te on počne sipati grdnje:

— Razmaženi seoski klippan, to si ti! Nisi još nikad osjetio što je glad! Nisi izgubio braće ni sestara! Nisi spavao u jarku kraj puta. Nisi vidio kako ljudi ginu. Tvoje selo nije nikad bombardirano. Ti, ti... ti nemaš bake kao što je ja imam! Bake koja nema ni zuba u glavi, ali u koje su mišići čvrsti kao čelična užad, a iz očiju joj munje sijevaju. Samo je mene uspjela spasiti, razumiješ li, mene jedinog! Sve je ostalo izginulo. U ratu, razumiješ li, u ratu koji vas

ovdje nije dosegao. Ti, ti... ti nisi čučao u podrumu i morao živjeti o komadu pljesniva kruha i o jednoj truloj repi. Nije ti po čudi prosjačenje i laganje! Nisi se nikad nalazio u klopki, živio si na sigurnu, u orlovskom gnijezdu, ti sovuljago!

Paolo je promukao. Werner je stajao pred njim, crven mu udarila u glavu, ali se pravio kao da ne sluša. Ljudi što su se natisli oko njih slušali su zbunjeni. Neki čovjek uhvati Paola za mišku.

— Čuješ, ti, momčiću...

Paolo se istrže:

— Pustite me! — povika.

Dugonja Finac Hutamäki progura se kroz gomilu. Glava mu stršila iznad svih ostalih, Hans Peter i Antti išli u stopu za njim. Prije nego što su stigli onamo, Werner je čvrsto za mišku uhvatio uzbuđenog malog Talijana.

— A sada jezik za zube — zaprijeti mu — ili ću ti tako stisnuti mišku da će sva poplavjeti!

— Mislio sam da si valjan i pravi momak, a kad tamo, ti si ništa!

Werner stisnu jače, Paolo ušutje. Suze mu potekoše niz obraze, ne od bola, nego od bijesa.

Hutamäki gurnu ustranu posljednje radoznale promatrače što se bijahu natisli oko njih. Oštro je pogledao Paola. Momčić zatrepta očnim kopcima.

— Paolo, dobro znaš uz kakve smo te uvjete primili. Obecao si da nećeš izazivati svade niti stvarati zbrke, a eto ti si je opet zakuhao, i još u ovakvim prilikama.

Gospodin Hutamäki obazre se naokolo i pokaza na blijeđe ljude što su ondje čekali sa svojim zavežljajima.

— Kao da sve ovo nije još dovoljno — nadoveza. — I sam dobro znaš što znači ostaviti svoj dom i biti izbjeglica — reče tiše. — Hajdemo!

I mirno uze Paola za ruku i odvuče ga sa sobom, među ostale.

— Sada ćemo ostati zajedno — ozbiljno će mu Hutamäki na kraju. — Nećeš više izmicati i vladati se kao da su te pustili s lanca.

Paolo je, pokunjen, išao za njim.

Werner ga je pratio pogledom.

Paolo se osvrnu. Pogledaše se.

Werner osjeti na ramenu koščatu ruku tete Auguste.

— Naočari su mi ipak dobro došle — reče teta glasom kakav Werner još nije u nje čuo.

Zategnute crte na Wernerovu licu ponešto se opustiše; dječak se ugrize za usne.

Paola više nisi mogao vidjeti. Stajao je zacijelo na drugom kraju perona, među svojim drugovima, pa se hvastao i govorio naglas.

Werner se osjećao usamljen.

*

Odjednom se svi prepadoše. Začuo se glas s megafona, zastrašan. Dvapat je ponovljena obavijest dok su je okupljeni razumjeli. Danas više neće krenuti ni jedan vlak. Umoljavaju se putnici da se strpe i da uđu u čekaonice. Tu mogu provesti noć oni koji ne žele potražiti noćište u Glarmattu.

Ranjene su prenijeli u ispraznjeni šefov ured.

»U rano jutro — kazivala obavijest na kraju — bit će ubačeno nekoliko posebnih vlakova te će se uspostaviti redovit promet.«

Otvorili su vrata na čekaonicama. Ljudi se gurali pokraj željezničkih službenika. Unutra bijaše toplo. Samo su se male skupine sa zavežljajima i prtljagom vraćale u Glarmatt. Naposljetku je svatko, od onih koji su ostali, našao u kojoj čekaonici mjesta da sjedne ili da legne.

Werner, kivan na samoga sebe zato što je pogazio ponos, uredio je tako da se s tetom Augustom smjestio nedaleko od skupine dječaka iz Pestalozzijeva sela. Teta Augusta sjedila na klupi, a na pod je, preda se, stavila košaru s mačkama, sada već smirenim. Werner sjeo na pod, naslonio se na zid i upiljio pogled ravno preda se. Nakon nekog vremena nije više mogao izdržati. Oči mu zaokružile naokolo i potražile Paola. A momčić je samo to i čekao te mu zažmirkao. Werner osjeti kako ga prožima topli val, ali svrnu pogledom ustranu.

»Ti sovuļjago!« — jest, tako mu je ono rekao Paolo.

U poljskoj kuhinji priredili izbjeglicama krepku juhu i dali im kruha.

Teta Augusta dala je svoju juhu mačkama: jednu je po jednu vadila iz košare i hranila. Životinje bijahu nemirne, i teško ih je bilo

držati, ali je stara gospođa otklonila Wernerovu pomoć.

Kad se umračalo, na zid objesiše dvije svjetiljke sa crvenim staklom. U crvenkastoj svjetlosti, ispremiješani, ležali i sjedili oni koji su čekali da se uspostavi promet pa da jednom krenu. Poslije zamorna i tegobna dana mnogi su pozaspali kraj svojih zavežljaja i košara. Jedno je dijete plakalo. Većinu je djece svladao umor te su nepokretno sjedila gledajući preda se i naslanjajući se na majku. Dvije-tri bebe upravo se hranile; zadovoljno su mljaskale. Čuo se poneki dubok glas, to su muškarci razgovarali. Žene šaputale. Nitko nije pokazivao nestrpljivosti.

Što je noć dalje odmicala, bivalo sve teže. Mačke tete Auguste počele mijaukati. Dva psa, vezana vani, udarila u lavež. Jedno dojenče zakmečalo. Djeca svaki čas štogod zapitkivala majke, a one im šapćući odgovarale.

Pokraj Wenera sjedila trinaestgodišnja djevojčica, Engleskinja. Stigla je nešto kasnije, s ocem, engleskim bojnikom. Oni bijahu među malobrojnim turistima u čekaonici. Većinom su turisti provodili noć u restoranu ili se vratili u hotele, pošto su odlučili da prvi vlak prepuste izbjeglicama.

Mala je Engleskinja dugo nešto računala na prste, a onda je s ocem počela nekakvu igru od koje Werner nije ništa razumio. Djevojčica se zvala Winnifred, a oca je zvala Daddy. Werner je pokušavao štogod razabrati iz njihova razgovora. Sjećao se večeri što ih je provodio doma kraj petrolejke kad je s ocem učio engleski. Majka bi im točila kavu... Papuču je sačuvao, nosi je uza se, pod opasačem. Sigurno će još štogod naći za njega. Hoće li sve sačuvati?

Werner je osjećao kako ga hvata drijem. I dobro je tako: barem neće suviše misliti. Misliti — eh, takvim čim Paolo ne tare glave. On ispucava riječi umjesto da misli. Pa ipak...

Noga ga je boljela.

Winnifred ga taknu po ramenu.

— *Do you speak English?* Govorite li engleski? — šapnu ona.

Werner, zbunjen, odmahnu glavom.

Djevojčica mu se nasmiješi, a on joj pokuša uzvratiti smiješkom, bespomoćan i ukočen, nezadovoljan samim sobom.

Teta Augusta bijaše zakunjala, san presvojio staricu. Werner ustade, uze košaru s mačkama te je iznese iz čekaonice. Valjalo mu oprezno prelaziti preko nogu i tjelesa onih što su spavali. Vani, na

tamnom peronu, spusti košaru na tlo i oprezno odmaknu poklopac. Mačke zafrktaše na nj. Slama na kojoj su ležale neugodno je vonjala. Jedna je mačka pokušala umaknuti. Zelene joj se oči strašno krijesile. Werner brzo namaknu poklopac. Što da radi? Bilo je ružno ostaviti životinje da tako leže u svojoj prljavštini.

Za leđima mu zaškripaše vrata na čekaonici. Osvrnuo se i ugledao Paola.

— Bio sam nepristojan prema tebi — reče Paolo. — Ali sam bio i jako ljut.

Werner ne odgovori. Htio je nešto reći, ali nije nalazio riječi.

Paolo svrnu pogled sa njega na košaru s mačkama.

— Vidio sam hrpu slame — reče. — Tamo negdje gdje su kola sa zapregom. Hajdemo onamo.

Podigoše košaru.

Dok su koračali jedan uz drugoga, Werner će kao uzgred:

— Teta se Augusta raduje naočarima.

Mačke su i opet tužno mijaukale. Na kraju natkritog perona ležala hrpa slame, na sjevernoj strani, napol zatrpana snijegom. Stajala ondje i dva prazna vagona. Vrata na njima bijahu otvorena.

— Ako dobro zatvorimo vrata, možemo pustiti mačke da se malko protrče po vagonu — predloži Paolo.

U zatvorenom vagonu mačke divlje iskočiše iz košare. Jurile su po slami što je šuškala, ali su svejednako mijaukale. Dječaci ih nisu mogli razlikovati jednu od druge. Samo se zelene mačje oči krijesile u tami. Uske pruge sivog svjetla padale kroz otvore na vratima i gore kroza zračne poklopce.

— I u dječjem selu kušali su odučiti me od laži — reče Paolo — ali ne vidim koristi.

Potrajalo je neko vrijeme dok je Werner smogao odgovor.

— Dobio bi naočari i da si istinu govorio — reći će Paolo naposljetku.

Mnogo mu se toga vrzlo po glavi.

— Pih — dočeka Paolo — ne znam posigurno je li baš tako. A, osim toga, ne bi ni upol bilo tako napeto.

— Kad se moraš lažima pomagati, to ti je kao da ne možeš hodati bez štaka — s mukom će Werner.

— A zar bi da sakatu oduzmeš štake? — zabrza Paolo.

— To je nešto sasvim drugo — branio se Werner. — Sakat ne

može bez štaka. A kad se ti lažima pomažeš, onda je to od nemara i lijenosti, ili možda uživaš da od drugih praviš budale, ili te naprosto strah.

Werneru je godila tama. Znao je sasvim pouzdano: da je na svjetlosti, ne bi mogao takvo što izreći.

— A tko kaže da me nije strah? Ponekad i to biva — priznade Paolo. — Ti si sovuljaga koja ništa ne razumije, a ipak si valjan momak. Naprosto ne shvaćam zašto si mi tako drag.

Werner je šutio. Osjećao se uvrijeđenim i nesigurnim.

Oči im se privikle na tamu, pa su nejasno mogli nazrijevati jedan drugoga. Lica ne mogahu vidjeti. Mačke se umirile. Samo bi još ovdje-ondje zašuškalo u slami.

— Neće nam biti lako opet ih uhvatiti — reče Paolo. — Imaš li šibicâ uza se?

— Nemam — odgovori Werner.

I odjednom ga obuze strah od svega onog što se zbilo jučer, iskrslu mu u duhu kako se ono našao priklješten među ledenim, poput stijene tvrdim zidovima od snijega, među polomljenim gredama i ruševinama roditeljske kuće. Šibice! Čudnovato, ali je maloj kutiji šibicâ vjerojatno imao zahvaliti što je iz one nesreće izvukao živu glavu. I obradovao se pri pomisli na to.

— Jesi li sretan što si ostao na životu? — upita Werner, misleći na ono što je Paolo rekao o ratu.

— Jesam li sretan što sam ostao živ? — dočeka Paolo. — Tà kako ne bih bio sretan! Sretan sam i presretan. Izvući živu glavu, to je na našem selu bilo kao glavni zgoditak na lutriji. Kako ne bih bio sretan! Pomisli samo na sve napetosti i krasote koje ne bih doživio!

— Ali onda ne bi ništa znao o njima — reče Werner.

— Ne bih, istina je, ali sada znam. A moja baka? Pomisli samo na moju baku! Tà što bi ona da je ostala sama samcata na svijetu!

»Sad će i opet taj šmokljan udariti u plač!« pomisli Werner. Ali nije bilo tako: Paolo se čak počeo smijati.

— A da se ipak dogodilo, morala bi me se odreći — nastavi Paolo. — Da moju baku staviš na golu ruševinu na suncu, porasla bi kao korov.

Iz tame se čuo Paolov zadovoljan smijeh.

— Čini se, sretan si što je još imaš? — upita Werner tiho. — A imaš sreću što živiš u dječjem selu.

— A ti sada nemaš više nikoga? — oprezno priupita Paolo.
— Samo još tetu Augustu te ujaka i ujnu u Zürichu, ali njih i ne poznajem — odgovori Werner. — Hans Taureggi rekao je da zasad mogu stanovati kod njega.
— Lijepo je to od njega — reče Paolo.
Werner nije ništa odgovorio.
— Bismo li sad pohvatali mačke? — upita nešto kasnije.
— Ali da najprije čuješ nešto — preuze Paolo i uhvati ga za mišku.

I poče pjevati. Pjevao je nekako jednolično i šaljivo, a glas mu se često mijenjao. Bijaše kao da toga časa izmišlja riječi, ali ih je zacijelo poodavno prevrtao u glavi. Paolo pjevaše:

*Lanac šaren život ti je
ispod smijeha suzu lije.
Ima mnogo raznog krasa,
iz tuge se pjesma glasa.
Svaka cesta susret krije,
nečiji te osmijeh grije.
Na dvorištu pijevac poje,
posvuda se zvuci roje.
Na livadi bijelo stado,
rukom maziš janje mlado.
Sunce sija, sklapaš oči,
topli val se tijelom toči.
Ljetna večer blagost širi,
trava, cvijeće divno miri.
Sa sjenika poj se čuje,
gdje se pjeva, radost tu je.
Shušlaš pjesmu dokle traje,
ujtehu ti ona daje.
Čutiš kako nakon jada
duh ti nosi nova nada,
i osjećaš svu divotu,
pjevaš što si na životu.*

— Hm — protisnu Werner u neprilici. Sva sreća što ga Paolo više nije držao za mišku. Začulo se kucanje na zidu vagona.

— Hej! — viknu glas izvana.
 Vrata se razmakose, i željezničar svjetiljkom posvijetli unutra.
 — Zar se tu u ponoć daje koncert?
 — Pazite! — prodera se Paolo. — Naše mačke! Ništa se nije dogodilo, ali umalo jedna mačka ne umaknu. Paolo gurnu vrata natrag, željezničaru pred nosom, a Werner uhvati mačku.
 — Ako oprezno uđete, možete nam pomoći — viknu Paolo. — Ovdje ne vidimo ni prsta pred nosom.
 Nije prošlo ni pet minuta a već su dječaci, sa svim mačkama u košari i sa svježom slamom, brzali natrag u čekaonicu.
 Tek su sada razabrali koliko su prozebli.
 — Dajte mi mačke da ih spremim u prtljažnicu — reče željezničar.
 — Tà moja bi baka svisnula od straha i muke kad bi razabrala gdje su mačke — odgovori Paolo, užasnut. — Valja vam znati, ona je izgubila sve što je imala.
 — Sve? — upita čovjek, uplašen.
 — Sve! — potvrdi Paolo dramatski. — Kuću, dućan, djecu i unučad, njih sedmero, zatim..
 — Onda nosi svoje mačke sa sobom — odluču željezničar i ode za svojim poslom.
 Paolo stavi ruku na kvaku vrata na čekaonici. Ali ga Werner zadrža. Paolo ga pogleda u čudu. Na slabom, plavkastom svjetlu pod krovom željezničke postaje oči mu bijahu neprirrodno krupne i crne.
 — Mislit ću na to — šapnu Werner.
 — Na što? — upita Paolo, začudivši se.
 — Pa... na ono o pijetlu, o janjetu i o drugom — brzo odgovori Werner.
 — Ah, jest, ima još takvih pjesmica — glatko će Paolo te otvori vrata.
 Unutri ih dočeka neugodna toplina. Bijaše ondje zagušljivo, ćutio se kiselkast vonj. Werner ustuknu, a Paolo uđe kao da je sve u najboljem redu. Na oskudnoj svjetlosti što su je davale svjetiljke obješene na zidu dječaci oprezno potražiše staro mjesto.
 Engleska je djevojčica usnula naslonjena ocu na rame. Werner pažljivo sjede do nje. Teta Augusta nije ništa opazila: spavala je sjedeći uspravno i pomalo hrkala, a ovd-a-onda makla bi glavom, kao da se nečeg uplašila. Većina je ljudi spavala ili se pravila da spava.

Werner se polako obazre oko sebe. Ispunjaše ga neobičan osjećaj povezanosti sa svim tim ljudima. Ne samo s ljudima iz njegova sela nego i s mladom Engleskinjom što tu spava uz očevo rame, i s trojicom vojnika njemu sučelice. Toliko je tu ljudi kojih ne poznaje, a ipak ga nešto neobično veže s njima.

Taj osjećaj pripadnosti i povezanosti — zaista je čudnovat. Možda je to nešto od onoga o čemu je govorio Paolo?

*...Svaka cesta susret krije,
nečiji te osmijeh grije...*

Tu nitko nije pokazivao osmijeha. Pa ipak...

S rukama na sklopljenim koljenima, Werner se nasloni na zid. Zaklopio je vjeđe i pomislio: »Htio bih da mogu plakati.«

IX. ODLAZAK VLAKOM

Mimo svako očekivanje prvi je jutarnji vlak krenuo točno prema redu vožnje, a odmah za njim imao je poći posebni vlak. Činilo se kao kakvo čudo to što je pruga oslobođena, jer je svu noć padao snijeg — doduše, ne baš gust, ali zato neprekidan.

— Zacijelo je ovo danas jedini odlazak prema planu — reče miran stari gospodin što je u odjeljku sjedio pokraj Hutamäkija, u kutu do prozora.

Bio je to malen vlak, u svemu pet kratkih vagona s električnom lokomotivom, to jest tri putnička vagona, svaki sa dva veća odjeljka i s prostorom za prtljagu, i dva vagona za stoku, na kraju kompozicije. Posljednju su, u svoj brzini, ukrcali stoku, koja je uznemireno mukala.

Putnički odjeljci i prtljažni prostor bijahu puni prepuni. U dva prostora za prtljagu stajala, jedna tik na drugima, nosila s ranjenima. Lakše ranjeni, kao ona tri vojnika što su u čekaonici sjedila sučelice Werneru, i mladi Finetti sa slomljenom rukom, dobili su sjedala u putničkom odjeljku. Ondje su putnici stajali i sjedili dobro nagurani. Dječaci iz dječjeg sela sjedili stisnuti jedan uz drugoga i zbijali šale. Tko je imao sjedalo, držao je drugoga na krilu. Werner je, sav u neprilici, držao na koljenima sitnu djevojčicu što se njihala i hvatala ravnotežu.

Teta Augusta morala je mačke predati u nakrcani prostor za prtljagu.

— Pa to je da čovjek zavapi do neba — zajadala teta Augusta.

— Što to? — upita Werner.

Paolo se nakesi odande sa svoga mjesta.

Teta Augusta nije odgovorila. Stisla je bezbojne usne i uprla pogled, pun oštine i optužbe, prijeko u maloga kreštavog Rähmija, koga je s teškom mukom majka upravo otrla i posušila. Umazane pelene nestale su među košarom i kovčegom pod klupom.

Maleni se vlak polako vukao bijelim gorskim krajem probijajući se između visokih snježnih zidova. Pred lokomotivom tutnjili točkovi ralice što je razgrtala snijeg i odbacivala ga sa

tračnica nekoliko metara ustranu. Putnici su vidjeli skupine željezničkih radnika i vojnika iz inženjerskog odreda što su stajali gore na snježnim bedemima ili se pak prislanjali uza zidove i kamene podzide i propuštali vlak zabrinuto gledajući za njim.

Stotine su i stotine ljudi posljednjih dana radile na oslobađanju pruge. I ne samo ondje, nego svuda u Alpama. Radili su u danjim i noćnim smjenama. Imali su najmodernije ralice i bušilice, ali sve pruge osloboditi od snijega, kad se neprestano obaraju novi usovi i kad se gomilaju novi zameti, bijaše nemoguće. Samo na prugu što vodi prema Gotthardskom prijevoju u posljednji se tjedan oborila trideset i jedna lavina.

— A oslobađanje pruge od snijega bogme je opasan posao.

To se i opet javio stari gospodin što je sjedio u kutu kraj prozora. Što je rekao nije bila novost ni za koga. Pogledom je prešao po suputnicima, kao da im želi iz usta iščupati odgovor. A razlog bijaše u tome što se zabrinuo za svog sina, koji je morao ostati u Glarmattu, a radio je kao stručnjak u inženjerskom odredu. Otac je želio zapodjenuti razgovor kako bi zaboravio brige.

Najposlije mu odgovori sitna blijeda žena štono je sa svojim dvjema djevojčicama sjedila u čekaonici. Pod crnim šeširom sjedila je sad uspravna poput svijeće. Zaklanjajući rukama dijete na krilu, reče širom otvorivši krupne oči:

— Moj je muž pozvan u vojsku. Cio bataljun mora čistiti snijeg. Kao da samom Glarmattu nije potrebna pomoć! Poslali su ga gore u Urteli.

Po glasu joj se razabiralo koliko je ogorčena.

— A moj je najmlađi sin otišao u Prätigau — preuze stari gospodin. — Znae, on je stručnjak. Ondje se oborila tri usova, a može naići još koji. Sada će ondje otvoriti paljbu.

— Nije li to opasno? — upita Jean Pierre, a drugi ga prijekorno pogledaše.

— Opasno? — dočeka stari gospodin gotovo ljutit. — Tà kako ne bi bilo opasno, molim vas! Ljudi danas misle da sve znaju, a još nemaju dovoljno iskustva. Ima pol stoljeća kako nije pao ovaliki snijeg.

— Radovi na spasavanju uvijek su opasni — opet će gospođa te kćerkici navuče kaputić na koljena. — Kod Ofenberga je lavina zatrpala jednog radnika dok je čistio snijeg. Oni od spasavalačkog

odreda našli su ga pomoću psa, ali dok su pokušavali da ga umjetnim disanjem vrata u život, oborila se nova lavina pa ih sve zatrpala.

Ušutjela je načas, a onda nastavila glasom u kojem je podrhtavao strah:

— A sad su mi muža pozvali u službu u Urteli.

Za tog razgovora Wenera je oblilo crvenilo. Radije bi da ništa ne čuje. Možda je muž te žene jedan od onih vojnika što još stoje na ruševinama njihove kuće i traže njegove roditelje.

— Ponekad stave na kocku desetoricu živih da bi izvukli dvojicu mrtvih — mirno će jedan između lakše ranjenih vojnika.

Imao je on povoj oko glave i bogme nije izgledao sjajno s onim tamnoplavim podočnjacima i s dubokim borama na mladom, smeđem licu: bijaše kao da nekoliko noći nije spavao.

Nato se javi mladi Finetti:

— A ako ipak ima neke šanse da su još na životu? — upita žustro.

— A što je to šansa? — priupita vojnik.

— Pa, hoću da kažem: ako ima i najmanje nade — nastavi mladi Finetti. — Ako postoji i najmanji izgled, i najmanja mogućnost, valja izdržati. Nemojte mi govoriti da nije tako. Vidio sam vam lice kad ste iz snijega iskopali onog mališana, prije nego što vas je greda smjerila po glavi. Bio je to najljepši trenutak u vašem životu. Tà priznajte, čovječe!

Svi su u odjeljku šutjeli. Stari gospodin kimnu, teško uzdahnuvši.

— Nemoj se, dijete, tako vješati o me — reče uplašena gospođa, odjednom uzbuđena.

Dijete briznu u plač.

U taj čas poče Paolo svoje. Okrenuo je u krevljenje, a kad time nije ništa polučio, uze se potezati za resicu na desnom uhu i svaki put protiskivati drugi glas, zavijanje i mijaukanje, I upravo kad je stari gospodin rekao: »Prestani, dječče!« — Paolo je uspio da se na licu vižlaste a uplakane djevojčice pojavi bojažljiv smiješak. Ali samim tim nije on još bio zadovoljan.

— Boli li te trbuh? — upita on dijete.

Djevojčica ozbiljno odmahnu glavom.

— Boli li te glava?

Ona i opet odmahnu.

— A svrbi li te među nožnim prstima? — upita Paolo.

— Ne svrbi — plašljivo odgovori djevojčica.

Ali su Paolu ta pitanja donijela bubotak u leđa: to ga je munuo Antti. Paolo stupi natraške prema Anttijevoj cjevanici te upita:

— Zašto se mala ne može bolje smijati? Evo ovako!

I za primjer razvuče usta u cerenje koje djevojčica sa svojim ušiljenim sitnim i nježnim licom nije mogla oponašati.

U taj čas Antti ga i opet bubnu. Paolo viknu, a nato ga Hutamäki ošinu strogim i prijekornim pogledom. Starješina Finaca nije mogao ništa više, jer je bespomoćno sjedio ukliješten između staroga gospodina i trojice svojih dječaka što su sjedili jedan na drugome.

Kako je Jean Pierre uopće uspio da poskoči u toj stisci i da rukom pokaže van, to nitko nije mogao razumjeti.

— Takvo se što ne može u nas ni zamisliti! — povika on.

Tko je mogao, gledao je van. Na drugoj strani uskog prodola kojim se vlak spuštao, gotovo se okomito, poput kakva zida, uzdizale sive hridi što ih je snijeg objelio samo mjestimice. Pojedini jadni patuljasti borovi, što su neobjašnjivo pustili korijenje u rupama i pukotinama, nosili su visoke bijele vlasulje: bijaše to kitina što se na njima nahvatala te ih poklopila. Raspukline što su proparale sive hridi bijahu ispunjene snijegom. U dubini tekla u veliku padu rijeka što se pjenila i šumila hiteći između leda i snijega po kojemu se uhvatila debela sivkasta skrama. Korito joj se jedva vidjelo od pustih kamenih i ledenih gromada što sastavljahu najneobičnije oblike.

— Pogledajte onamo! — pokazala Jean Pierre prema bijeloj ševuljici.

Bila je to cesta što s gorskog prijevoja vodi u dolinu u oštrim zavojima poput ukosnice, a sva potpuno zametena snijegom.

— Eno mosta! — pokazala Paolo naniže.

Most bijaše kao bijelo snježno brdo što se proteglo preko rijeke.

— Da mi je znati što je od njega još ostalo — reče Hans Peter.

Sad je vlak promicao pod galerijom podignutom protiv lavina. Lijevo bijahu crne stijene što se pružahu poput zida, a desno niz crnih stupova od betona. Široki propusti među pojedinim stupovima

bijahu zakovani debelim grubim daskama. Na uske otvore probijalo svjetlo.

Vlak je klizio sve niže u usku dolinu, i putnici su prolazili mimo nove skupine željezničkih radnika.

Dolina bivala šira. Gdje brdske padine nisu bile tako okomite, opet se vidjele velike naslage snijega, a kuda su protutnjile lavine, vidjeli se crni tragovi.

— Samo u Gotthardskom području ima najmanje pet stotina poznatih pravaca kojima se obaraju lavine — reče stari gospodin što je sjedio do prozora.

On je imao najbolji vidik. Neprestano je gledao u dolinu.

— Možete li već vidjeti Brachen? — upita Paolo, pun nade.

— Mladost i nestrpljivost jedno je te isto — prijekorno će stari gospodin.

— Phi! — oduhnu Paolo. — Trebalo bi da vidite moju baku! Nisam ja ništa prema njoj. Još u noćnoj košulji i s jednom nogom u postelji ona vam ujutro muze kozu, a danju joj nikad dovoljno sunca, jer bi već uvečer htjela sira od jutarnjeg mlijeka.

Mladost udari u smijeh.

— Eto se i opet javio naš hvališa — naceri se Holder Knös. — Da mi je znati izmišljati takve bajke, eh, bogme bih se brzo obogatio.

— A onda? Što bi ti kada bi se baš i obogatio? — nastavi Paolo prkosno. — Kladim se da ni jedan među vama ne bi znao što da počne s bogatstvom.

— Misliš? — podrugljivo će mu dječaci. — Znali bismo mi to bolje nego ti, budi uvjeren.

— Phi — otpuhnu Paolo. — Dobro ja znam što biste. Kupili biste automobile i avione, pa onda na put oko svijeta. Potratili biste sav novac uzimajući uvijek sve najljepše i najbolje. Svake nedjelje torta i pečenka. Ne, takvo što ja bogme ne bih! Ja bih najprije od kakva doma za siročad sagradio arku, s vlastitim basenom za plivanje i s kinom, pa bih u nju potrpao najmršaviju i najušljiviju siročad koju bih mogao naći. A onda bih lijepo otplovio u Brazil. Ondje bih kupio dobar komad zemlje, da sva djeca iz sirotišta mogu doći onamo i raditi. Kad bismo dovoljno zaradili, opet bismo podigli dom za siročad te i opet kupili zemlju. Tako bismo sagradili čitav grad i onamo doveli svu siročad svijeta, da i njima jednom

bude dobro!

Ostali se šegačili i smijali. I stariji su prasnuli u smijeh. Paolu se oči zakrijesiše, bijaše kao da iz njih munje sijejavu.

— Ali ja mislim kako govorim! — povika momčić.

— Werner je jedini koji mi se ne smije. Ni baka me ne bi ismjeivala. Ona bi mi rekla: »Dobro je tako, dijete. Zaista dobro, samo ono s basenom i kinom možeš mirne duše izostaviti.«

— Paolo! — ozbiljno će Hutamäki. — Ti si pravi unuk jedne neobične bake!

— Ama vi je i ne poznajete, gospodine Hutamäki — u čudu će Paolo. — Tu ste se zabunili.

— Svi je mi dobro poznajemo iz tvog pripovijedanja — uvjeravaše ga starješina Finaca. — Vidimo je kao da nam stoji pred očima i znamo je bolje nego što i misliš.

— Zar zaista? — upita Paolo nekako blaženo. — Mislite li to ozbiljno? Ja sam...

Ali ga u riječima prekinu pištanje lokomotive. Vlak je ušao u tunel. Upalila se svjetla, ali su gorjela slabo. Na tamnim zidovima u tunelu crne ledene mrlje sjajuckale poput biljura. Ovd-a-onda prošišavali poluokrugli otvori. Na granitnim zidovima visjele ledenice u svim modrim i zelenim preljevima i mjestimice stvarale čitave zavjese što su tajanstveno svjetlucale. Kad su izišli iz tunela, danje im se svjetlo činilo sivo i blijedo.

U dubini pod njima, nešto iznad rijeke, protezao se put.

— Gledajte, ograda je odnesena! — povika Nikolaj.

Crna ograda, smrskana poput sitne i krhke igračke, ležala u snijegu, više metara podno puta. Samo su joj pojedini dijelovi virili iz snijega.

I opet naiđe galerija za obranu od lavina. Sada se sastojala od betona i željeznih ploča. Mjestimice se nalazili poveći otvori, pa su putnici mogli gledati u dolinu. Visina bivala sve manja, a brda na suprotnoj strani sve viša.

— Eto nas uskoro — reče Hutamäki.

I opet sirena, opet tunel — doduše nešto kraći od prijašnjega, ali prilično dug. Werner je osjećao kako ga umorne oči bole od danjeg svjetla kad bi izišli iz kojeg tunela.

— Gle ptice! — javi se Paolo. — Vježbaju letenje.

Oštro odudarajući od bijelih padina, letjeli crni gavrani.

Kriješteći su kružili naokolo, najprije u širim, a onda u sve užim krugovima. Bijaše kao da prate vlak.

— Gladni su — reče Antti.

— Nemoj mi glad spominjati, jer ću presvisnuti — uzdahnu Paolo.

— Bi li torte? — bocnu ga Antti.

— Ili pečenke? — primetnu François.

— Pogledajte onamo! — svrnu Paolo na drugo.

Visoko nad bijelim vrhuncima vidio se avion. Zrakoplov se spuštao.

— Kladam se da baca pakete — reče Paolo. — Čitao sam o tome u novinama.

I ponosno iz vjetrovke izvuče stare večernje novine koje su mu jučer poklonjene. Posudio ih je teti Augusti, a onda ih opet spremio u džep. »Ovo mi je prvi put u životu što imam vlastite novine«, rekao je tada.

Sad je rastvorio široke listove da su sve šušтали.

— Federalna vlada Švicarske savezne republike — počeo Paolo čitati svečano — ponosna je što može izvijestiti da su zrakoplovne snage izrazile spremnost da daju ljudstvo i sredstva da bi se ublažila nevolja u udaljenim područjima, u planinskim selima što su zbog silnog snijega odrezana od ostalog svijeta. Još nikad u povijesti Švicarske nije zabilježena takva veličanstvena spremnost za pomoć i takva požrtvovnost, ali ni priroda nije još nikad našu zemlju pogodila takvim udarcem i nikad prouzrokovala toliko žrtava.

Pogledao je povrh novina onamo prema Werneru. Pogledi im se susretoše. Paolo obori oči.

Treći put zapišta sirena. Sad je vlak kretao laganije. Kliznuo je u tamu trećeg i posljednjeg tunela. Razgovor prestade.

U tami je netko šušкао papirom i počeo jesti. Bijaše kao da svi osluškuju samo to. Svjetlucajući kristalima i ledenim ploham, polako su promicali tamni zidovi tunela. Gospođa Augusta brisala nos. Sučelice njoj zaplaka dijete. Majka ga oštro prekori.

— Još pet-šest minuta, dijete, i eto nas — čuo se iz tame glas mladog Finettija.

Odjednom zaškripaše kočnice. Teta Augusta udari zatiljkom o naslon tako da joj je pao šešir s glave. Paolo ga dohvati.

U općoj zbunjenosti zbog neočekivana kočenja nitko osim

Paola nije opazio da teta Augusta, koja je dotle sjedila uspravno, tiho plače.

— Nemojte — usrdno će Paolo. — Nemojte! Starima to ne pomaže.

Pogledala ga je u čudu i kao odsutna duhom.

— Vaš šešir — reče Paolo, ljubazno se smiješeći. I svojim rukavom prijeđe po njemu da ga otare. — Stavite ga na glavu, nije mu se ništa dogodilo.

Vlak je stajao u polutama na izlazu iz tunela. Svi su govorili u isti mah, miješali se glasovi, Giuseppe i Paolo razgovarali se talijanski. I Finci su okrenuli da govore na svome jeziku. Tišina je nastala samo onda kad je netko otvorio vrata na prednjoj platformi i kad je unutra nahrupila studen.

— Zatvori vrata! — zapovjedi stari gospodin.

Malo zatim u odjeljak uđe sjedokos kondukter. Probijao se kroz nagurani prolaz po sredini vagona i ljubazno se naklanjao lijevo i desno. Obadvjema je rukama davao uzburjenim putnicima znakove da se umire, i tek pošto je galama jenjala, on reče:

— Naišli smo na malu lavinu i zastali. Ništa se nije dogodilo.

Ali ako među putnicima ima koga tko bi htio pomoći u otklanjanju snijega s pruge, dobro bi došao željezničkom inženjeru koji se vozi s nama.

Domala se pred lokomotivom našlo nekoliko desetaka putnika, većinom muškaraca i mladeži. Željezničko je poduzeće računalo sa svim mogućnostima, pa je zato bilo dovoljno oruđa za sve ruke. Željeznički je inženjer davao upute. Proradile lopate, pijuci i drugo oruđe. Mnogi su radili i golim rukama uklanjajući s pruge kamenje, izvaljeno drveće i polomljeno granje što ga je snijeg dovaljao. Bila je to lavina što je koješta izvalila i sa sobom dovela. Samo se jedan dio njen oborio na prugu pred tunelom, i sva je sreća što je vlakovođa na vrijeme opazio da je pruga zatrpana te zaustavio vlak.

Navaljani snijeg bijaše više crn negoli bijel i zbog mnoge razmrskane jelovine jako je mirisao po smoli. Nije se govorilo, nisu se trošile riječi — čak je i Paolo, koji je radio pokraj Wernera, šaptao kad je htio što god kazati.

Sa sive visine padale bijele, lake pahuljice, i nakon jednog sata bijaše sve opet bijelo: trag što ga je lavina ostavila za sobom, nagomilani snijeg, lokomotiva te ramena i leđa putnika koji su šutke

radili.

Kadikad bi tko zabrinuto pogledao gore prema gorskoj padini odakle su se oborile snježne gomile. Tko zna neće li se i opet ponoviti isto? A koliko već rade! Činilo se da posao traje sate i sate. Hoće li ikada stići u Brachen? Ralica motornih kola ostala je nemoćna pred silnim zbijenim snijegom: svaka izgrnuta lopata toga snijega težila je nekoliko kilograma.

Željeznički je inženjer uspostavio radio-vezu sa stanicom u Brachenu. Na put je krenuo električni probijač, a s druge strane snježnog brda, što ga je stvorila lavina, već je radilo dvadesetak željezničkih radnika. Nadali su se da će pruga do podneva biti oslobođena.

Oko dvanaest sati snijeg je prestao, ukazalo se sunce. Među putnicima poraslo raspoloženje. Werner, koji je u radu upeo kao konj, smijao se Paolovim dosjtkama. I Jean Pierre izazivaše smijeh premećući se na snijegu.

Kroz vlak, koji sad ne bijaše natrpan, prolazio mladi Finetti; sa slomljenom rukom nije mogao vani pomagati. Sjeo je na klupu sučelice teti Augusti. Dobro je poznavao njezin mali dućan u kojem je prodavala manufakturu. Taj dućan više ne postoji. Nema ga. Pažljivo ju je motrio, a kad je ona svrnula oči s Paolovih novina, on će joj, ponešto zbunjen:

— Nikad se nismo ovako lijepo gledali. Ona ga pogleda kroz naočari i reče:

— Ti si uvijek bio jedan od onih malobrojnih dječaka koji me nisu srdili. Uvijek si bio uljudan kad bi te majka po štogod poslala k meni, i nisi se rugao mojim krivim nogama. A boli li te ruka?

*

Raskršćavanje pruge dobro je napredovalo. Kopači s jedne i s druge strane lavine već se sreli. S obje strane pruge dizali se visoki zidovi prljava snijega. Posljednji dio zapreke stajao je najviše muke. Na tračnicama ležala čitava stabla. Bušilica, koja tu više nije mogla ništa, vraćena je u Brachen. Pijucima, pilama i lopatama maknuti su i posljednji ostaci.

— Još jedno pol sata, pa možemo dalje — predviđao sjedokosi kondukter, koji je kao kakav general prolazio među svojim četama

te ih sokolio.

A onda — prije nego što je itko očekivao — i opet zapišta sirena.

Ali mladi željeznički inženjer, koji je stajao na lokomotivi, imadaše drugu poruku. Lice mu bijaše strašno napeto kad je promuklim glasom brzo povikao:

— U vlak! Brzo u vlak! Natrag u tunel!

U brzini nitko nije pitao zašto moraju u vlak, ali im svima strah od lavine bijaše urezan na licu.

Sve je išlo nevjerovatno brzo. I željeznički radnici umaknu vlakom u tunel. Na vagonским platformama natisli se ljudi, vrata još nisu bila zatvorena.

Odjednom se prolomi tutnjava, a za njom zaglušan udar. Stakla zazvecnuše. Svi uvukoše glavu među ramena i poklopiše uši rukama. Zračni pritisak zazuja kroz tunel baš kao da je vjor nahrupio. Paolo otvorenih usta pade natraške prema Werneru koji ga pridržava.

Ali tek što se osjetila ona silina, sve je već prošlo. Bijaše kao da iz mnogih grla izlazi dubok uzdah, pun zahvalnosti. Bogu hvala, bili su već u tunelu kad se oborila nevolja.

Nakon nekoliko časaka duboke tišine nastade vika, u kojoj kao da bijahu ujedinjeni svi ljudski glasovi: plač, jecanje, smijeh i klicanje.

Bilo je pojedinih posjekotina, ali u silnoj radosti zbog toga što su se spasili, nije se na njih nitko osvrtao. Teti Augusti, koju je pogodio komadić razbijenog stakla, tekao crven curak niz obraz, ali se ona hrabro smiješila, a mladi joj Finetti brisao krv.

Malo kasnije pojavio se stari kondukter; rukom je pritiskao krvav rupčić na obraz. Prolazio je kroz odjeljke da umiri putnike.

Željeznički je inženjer preko radija dobio zapovijed da vlak uvuče u tunel, jer je na pravcu Bretschela krenuo usov s vrha Glucknera. Najveći dio lavine udarit će doduše poznatim pravcem preko brane kod Brachena te neće biti neke štete. Ali joj odvojci mogu dosegnuti do pruge.

Tako je i bilo: jedan joj je odvojak dosegnuo prugu nedaleko od mjesta na kojem su ljudi upravo radili. Kudikamo opasniji bijaše zračni pritisak: mogao je baciti vlak u dubinu.

— Onda smo i opet pretrpjeli strah, je li? — upita sjedokosi

kondukter dok je Paola prijateljski tapšao po ramenu.

Blijed od straha i drhtavih usana upiraše momčić pogled u okrvavljeni rubac. Kondukter se smijao.

— Mamica će rupčić u rublje za pranje, pa će opet biti čist. Ne brini, dječaće. Ali, bogme, malo je falilo...

Stesao je ruku Jean Pierreu, kimnuo Hutamäkiju upućujući mu pogled pun razumijevanja zbog toga što je čovjek sokolio toliko dječaka, i najposlije se kratko naklonio teti Augusti.

— Oh, vi ste pokraj sina u dobrim rukama, nema brige za vas — reče prijateljski i pogleda mladog Finettija.

Momak se nasmiješi; nije smatrao za potrebno da ispravi zabunu.

Werner se osjeti postuđen pa se između Françoisa i Hans Petera progura do tete Auguste. Ali kad se našao kraj nje, nije mogao mnogo za nju učiniti, premda mu je mladi Finetti napravio mjesto.

Stari je kondukter išao dalje i dijelio svoje vijesti kao pilule.

Prilično je potrajalo dok su se počeli pitati što će biti dalje.

Hoće li uopće još stići u Brachen? I kako? Pojedinci su sebi postavljali takva pitanja, ali je većina putnika još bila pod dojmom događaja koji se zbio i sretna što je izmakla nesreći te izvukla živu glavu. A minulih dana i noći naučili su da budu strpljivi i da čekaju. Redovit život kakav su imali prije katastrofe činio im se kao nešto nestvarno i jako daleko. Hoće li ikada opet biti kao što je bilo? Mnogi su izgubili toliko toga da se nisu usuđivali ni pomisliti na to.

*

Prošlo je nekoliko sati. Svjetlost svjetiljaka sa stropa bivala sve slabija, a studen se osjećala sve više.

— Akumulatori se prazne — reče netko.

Nitko između putnika nije htio nikamo iz vlaka. Tà i vani, pred tunelom, biva sve tamnije, hvata se mrak. U redovitim vremenskim razmacima javljao se kondukter na svom obilasku, hrabrio putnike i prenosio najnovije vijesti. Iz Brachena stigao je odred inženjerije da sa željezničkim radnicima makne ono što je nova lavina navaljala. Pod svjetlom acetilenskih reflektora nastavljao se rad.

— U svojoj dugoj službi na željeznici već sam svašta doživio — kazivaše stari kondukter. — Ali ovo što smo proživjeli u

posljednjem tjednu više je nego u sve četrdeset i tri godine moga službovanja.

Hutamäki je baš hrabrio svoje nasmrtno umorne i oneraspoložene dječake, kad i opet naiđe kondukter i reče:

— Ima vam različitih odjeljaka, gospodine. U jednim vam samo tuže i kukaju, u drugim samo mrmljaju i hrču. A ima ih i takvih u kojima ljudi sjede i jezivim pričama samo povećavaju strah. Ali vi ovdje održavate duh.

Drugi Finac našao se u neprilici te je samo nešto mrsio kroza zube, jer je na samome sebi vidio da su mu gole riječi slaba utjeha. Dječaci zebli, bili premoreni i gladni. Jedinom se Paolu posrećilo da zaspi. Poput nejačeta prislonio je glavu Werneru na rame i usnuo.

Planula je sva zaliha hrane što su je ponijeli. Glad je Grka Nikolaja natjerala da odjednom vikne:

— Htio bih kobasicu, veliku, debelu, masnu, da mi sok poteče niz usta kad u nju zagrizem.

— Nikolaj bi kobasicu, a ja tanjur juhe — reče Pierre. — Tanjur juhe na kojoj bi se iskrila mast u iskrama velikim... velikim koliko je samo moguće.

To iskazivanje želja prešlo je u igru. Teta Augusta zaželjela je postelju kakve nitko nema, a mladi vojnik s povezom na glavi zaželio veliku gramofonsku ploču sa jazz-muzikom. Jussi je pak toliko premišljao da je Franz Finetti umjesto njega zaželio:

— Ja bih samo valjan gutljaj nečega toplog.

A Jussi će nato:

— I ja, i ja!

U taj čas opet dođe kondukter. Sad je vodio malu Engleskinju koja je ono sjedila kraj Wenera u čekaonici, a zvala se Winnifred. Odmah je prepoznala Wenera.

— Zdravo! — tiho će ona.

— Zdravo! — uzvratit će on, ponešto zbunjen.

— Vodim je sve dovde zato što je osamljena — reče kondukter.

— I zato što vi ovdje govorite sve moguće jezike.

— Gdje ti je otac? — upita Werner na engleskom, izgovarajući veoma pažljivo.

— Oh, onda ti znaš engleski — začudi se djevojčica.

I na slaboj svjetlosti mogao je Werner vidjeti da su djevojčici

oči crvene od plača. Kad joj je htio napraviti mjesta, probudi se Paolo, a Jean Pierre svali se s Holdertovih koljena.

— Možeš sjediti i na podu — reče mu Hutamäki.

— Tata mi je s odredom koji raskrčuje. I on je inženjerijski časnik — odgovori djevojčica na Wernerovo pitanje.

Po glasu joj se razabiralo da je ponosna zbog toga.

— Upravo smo počeli jednu igru — objasni Hutamäki na engleskom koji je razumjela i većina djece iz dječjeg sela. — Nabrajamo što bismo najviše željeli. Već je na redu bila kobasica i juha. Hans Peter, da čujemo sada tvoju želju!

— Ja bih i opet da mi je nekoliko dana skijanja — požuri se Hans Peter.

— A ja bih da vidim što nam radi Coco — reče Giuseppe.

Coco bijaše seosko magare u dječjem selu.

— Želio bih da je sada ljeto sa suncokretima — javi se Nikolaj. — I da gledam dobru nogometnu utakmicu, u toplo predvečerje, u zelenilu gdje nema ni najmanje mrlje snijega.

— I da vi Grci i opet izgubite utakmicu! — podsmješljivo će mu Jean Pierre.

Nikolaj samo sleže ramenima:

— Ne marim — reče ravnodušno.

Došao je red na Wenera. On je šutio. Gledali su ga, očekujući da iznese svoju želju, ali on je šutio. Polako mu je udaralo crvenilo u lice, nemirno je strugao nogama po podu.

— Ne mogu ništa smisliti — reče naposljetku, promuklim glasom.

Paolo je vidio kako se Weneru jabučica na vratu pomiče gore-dolje. Werner proguta slinu, jednom pa i drugi put. Paolo više nije mogao izdržati.

— Baš ste budale! — povika mali Talijan. — Svi znate što Werner želi u dnu duše. Želja mu je da opet svoju kuću vidi kao što je bila, da su mu roditelji na životu i da s njima sjedi za stolom. Da opet može majci cijepati drva, i da dobije batina zato što je opet poderao cipele. I da ga otac kori što je kasno došao kući, i da se sutra opet svi od srca smiju!

Paolu je podrhtavao glas. Starješina Finaca ispruži ruku te je stavi Paolu na rame, da ga umiri, ali mali Talijan maknu ruku i povika:

— I mi smo nekoć svi odreda željeli to isto. Ali je davno to bilo. Ja sam plakao, udarao nogama po tlu i tulio, dok najposlije, sasvim umoran, nisam zaspao u bakinu naručju. A kad sam se probudio, počeo sam iznova. Što ste vi tada radili, ne znam. Ali nas je sve mučio jednak jad. Roditelji nam poginuli, ili oboljeli, ili umrli od jada. Ili naprosto nestali. Nema ih više. Davno je to bilo. A mi svi još živimo, opet se smijemo, igramo nogomet, pišemo zadaće, stvaramo goleme planove za budućnost. I... i... igramo se kazujući što bismo najviše željeli, pa jedan spominje kobasicu, drugom je na pameti Coco, a Werner sve vrijeme sjedi i sluša. Ali on još nije kadar zbijati šale, razumijete li? On samo sjedi i guta, a ja bih ga dobro izdevetao pa da konačno jednom zarida. Dobro bi to bilo. Sve je onda lakše, i sve tada brže prođe. Morao bi izridati svoju bol, olakšati dušu, ali on to ne čini. On...

Odjednom Paolo ušutje. Promukao je od vikanja. Ali je postigao što je htio.

Werner je sjedio nalaktivši se na koljena i zakrivši lice rukama. Zajecao je divlje i glasno, sav se tresao. Mala Winnifred, uplašena, stavi mu ruku na rame i pogleda Paola, od čijeg govora nije ni riječi razumjela, samo ga je čula kako viče i prekora.

A Paolo uzdahnu duboko, sjede na klupu i reče:

— Bit će mu od toga bolje.

U dugoj tišini koja je nastala i u kojoj se čuo samo Wernerov plač i struganje nogu po podu, mala će Winnifred naposljetku, sasvim polako, u najrazgovjetnijem engleskom:

— Ja bih najviše željela da su kraj mene moje igračke što prikazuju životinje.

Wernerovo jecanje bivalo tiše. Obrisao je nos, otro oči, ali nije podigao lice.

— Hans Altschwank bio je najbolji čovjek koga sam poznavala — reče teta Augusta visokim glasom što je podrhtavao. — A Wernerova majka bila je dobra žena i dobra mati, Pokoj joj duši.

I ona obrisa nos, ponešto drhteći. Sjedila je podalje od Wenera, tako da nije mogla uhvatiti njegovu ruku. A da je i mogla, ne bi to učinila. Altschwankovi ne bijahu navikli da pokazuju osjećaje.

U odjeljku vladala tišina. Samo je jedna djevojčica nešto šapućući pitala majku, ali joj majka odmahnu glavom. Svi bijahu

smeteni, svatko utonuo u svoje misli i predao se svojim osjećajima. Prošli dani bijahu tako teški. A što još čovjeka čeka!

Franz Finetti počea podbradak ali nije mogao izreći ono što mu bijaše na jeziku: da Werner može računati na njega, na njegovu pomoć i prijateljstvo. Najposlije takve riječi izreče Takonen Hutamäki. Werneru se još trzala ramena. Nitko mu nije mogao vidjeti lice, ali se dječak već toliko umirio da je mogao razumjeti što se govori.

— Werner je prije dva dana spasio Paola. I zacijelo su on i njegov otac za sve nas učinili još mnogo više kad su nas u sigurnosti proveli iz skijaške kolibe. I nije Werner samo Paola stekao za doživotna prijatelja nego i sve nas. U svako doba može računati na našu pomoć. I očito je dobro što se njegov jad istočio među nama. Nije bilo dobro što smo svi šutjeli o tome. Sada ćemo se bolje razumjeti. Werner, daj mi ruku, hoćeš li? Nisi više sam. Svi smo tvoji prijatelji.

I dugonja Finac pruži mu svoju dugu ruku.

Potrajalo je nekoliko časaka dok je Werner digao pogled i pružio ruku. Još su mu suze tekle niz obraze, ali se više nije stidio. Početak smiješka zaigra mu oko usta.

— Hvala vam, gospodine Hutamäki~ — reče tiho, jedva razumljivo.

Onda mu oči pođoše prema Paolu. Pogledaše se. I na jednoj i na drugoj strani razumijevanje, kao među prijateljima koji se znaju godine i godine. Velika je ozbiljnost ležala u Paolovim očima kad je, tiše negoli inače, rekao:

— Da nisu oko mene ovi Finci, zagrlio bih te kao brata, kako je običaj u nas na jugu. Ali bi me, kao i uvijek, ismijali. Jer ti sjevernjaci pružaju ruku kao da će ti prste zgnječiti.

Nekoliko se dječaka nasmija. Napetost je popustila, put razgovoru bijaše otvoren.

Međuto je u vlaku dobroano zastudilo. Svjetiljke na stropu bijahu na izdisanju. Na zidovima tunela ležao odsjaj acetilenskih reflektora koji su svijetlili onima što su radili na oslobođenju pruge.

»Koliko će još ovo trajati?« bijaše svakome u misli, a neki su to i rekli.

Stari konduktar donese odgovor. Odlučeno je da vlak tu noć ostane u tunelu. A putnici će u skupinama u Brachen. Već su

krenule skijaške patrole koje će ih pratiti. Neki će prenoćiti u motornim kolima, koja se donekle mogu grijati. U svakom slučaju moraju krenuti sve žene i djeca. Neka se sprema za pokret.

Nakon pol sata putnici su u dugim crnim redovima, u pratnji vojnika i nekoliko službenika željezničke postaje u Brachenu, koračali duž snježnih zidova, visokih nekoliko metara. Gdje se srušila posljednja lavina nije bilo moguće prolaziti. Valjalo se penjati preko grana i stabala. Ali su vojnici pomagali. Splet korijenja na ponekoj golemoj jeli sablasno je stršio iz snijega. Kroz zaštitne hodnike bijaše lakše. Ondje su stajali ljudi sa zubljama da posvijetle putnicima. Tu su evakuirani mogli jedan drugome vidjeti lice. Werner je vidio kako Bartel Gurtelli pomaže Johannesu Grooszu i njegovoj ženi. Werner je na leđima nosio Veroniku Spitz, jednu od dviju blijedih djevojčica. Vidio je i gospođu Rähmi s njezinim mališanom, koji je tužno plakao, a Reglijevi su sveudilj među sobom nosili košaru s kokošima i mučno hramali probijajući se naprijed. U oštroj igri svjetla i sjene od zubalja što su jako plamtjele, ona lica, tako poznata, bijahu nekako neobična i čudno se doimahu.

Nije se mnogo govorilo. Uzbuđenost bijaše velika, a tako i napetost. Vojnici su nosili nosila s ranjenima. Winnifred skakutala pokraj oca. Paolo išao pored tete Auguste. Nosio je košaru s mačkama, iz koje se ovda- onda čulo slabašno mijaukanje. Za njima u daljini čulo se mukanje krava, koje su nepomuzene ostale u hladnim vagonima. Njima se moglo pomoći tek ujutro.

U velikoj toploj čekaonici željezničke postaje u Brachenu putnike je dočekao i zbrinuo Crveni križ. U redovima stajali kreveti, naslagani pokrivači, pušilo se toplo jelo, uređena je prva pomoć. Bilo je vruće kave za starije i topla mlijeka za dojenčad. Našle se i ruke koje su pomogle u razodijevanju, a za najstarije bijaše i grijalica za postelju.

Kad je žena Johannesesa Groosza legla u postelju, potihlo je prmrmljalo starim upalim usnama:

— A nikad u životu nisam imala grijalicu.

X. *IZVJEŠĆE NA RADIJU*

Brachen bijaše pun prepun. Putnici iz zaustavljenih međunarodnih vlakova morali su odsjesti u hotelima »Adula« i »Pošta«. Evakuirani iz ugroženih planinskih sela smješteni su u privatnim stanovima. Ispražnjene su i prostrane dvorane kolodvorskog restorana da se u njima prihvate izbjegli. Vlasnik restorana, inače navikao na dobre poslove, odmah je bez ustezanja stavio Crvenom križu na raspolaganje svoju kuhinju, a kuhinjsko osoblje i poslugi radili su dragovoljno.

Njegov radio-aparat stavljen je u spremište za prtljagu, kako bi svatko mogao čuti najnovije vijesti o opasnosti od lavina.

Dugi peron, gdje su se inače na nekoliko minuta zaustavljali brzi vlakovi, bio je prazan i napušten. Prljav snijeg ležao među tračnicama, na kojim su stajali robni vagoni i veliki zeleni ekspresni vlak Luzern-Rim, koji je već osam sati čekao na polazak.

Pojedini službenici u modrim radnim odijelima i sa crnom željezničkom kapom prolazili staničnim prostorom. Iz jednoga stočnog vagona, što je stajao na sporednom kolosijeku pod širokim natkrovom, ovdanda čulo se mukanje. Tri bijele volovske glave, s velikim torbama o vratu, strpljivo su iz jednog otvora gledale van. Teški bušaći stroj stajao na drugom sporednom kolosijeku. Dva vojnika u radnim odijelima radila na njemu.

U sedam sati čule se prve vijesti na radiju. Skupina evakuiranih i tri željeznička službenika sakupili se pred prtljažnicom. Putnici blijeda lica i pospana izgleda silazili s ekspresnog vlaka što je čekao i pridruživali se njima.

Iz toplog, zagušljivog zraka čekaonice pretvorene u spavaonicu iziđe nekoliko dječaka na oštri i svježi jutarnji zrak. Najmanji među njima, tamnopot momčić s divljom kosom crnom kao ugalj, strašno zijevaše. Kad su opazili ljude pred radio-aparatom i čuli poznati glas spikerov, pobrzaše onamo. Samo je jedan zaostao i polako tapkao za njima, zabivši ruke u džepove na hlačama. Oko usta vidjela mu se crta nevoljkosti. Zastao je nešto podalje od drugih i, napol okrenut, slušao izvješće što su ga davali na radiju:

»U tijeku posljednja dvadeset i četiri sata na sjevernoj strani Alpa, u južnom dijelu Gotthardskog područja i u Gomsu opet je napadalo dvadeset do trideset centimetara novog snijega. Ondje gdje se temperatura u nižim zračnim slojevima kreće oko dva stupnja iznad ništice, postoji i dalje velika opasnost od lavina. Vjetar koji puše prema jugoistoku još i povećava tu opasnost.

Mnoga su sela i gorski udoli odsječeni od vanjskog svijeta. Civilno zrakoplovstvo i vojna avijacija poduzima sve da pomogne nevoljnom stanovništvu u odsječenim područjima.

Nabavno-potrošačka zadruga u Davosu telefonski je zamolila zračnu luku u Zürichu da joj dobavi dvadeset kilograma kvasca za pekarnu. Pomoću helikoptera ta je dragocjena pošiljka spuštена u Davos. Pekarne opet mogu peći kruh za dvadeset tisuća osoba.

I građevinski radnici na brani Mauvoisin u Wallisu opskrbljuju se zračnim putem.

Vojni letaći ugovorili su sa stanovništvom u odsječenim područjima stanovite znakove na snježnim površinama, pomoću kojih će pučanstvo izražavati svoje želje i potrebe osim potrebnog živeža. U Brachensku dolinu, koju je jučer pet lavina potpuno zatvorilo, bačene su tijekom današnjeg dana velike količine živeža. Međunarodni vlakovi sada zaobilaze te idu kroz Simplonski tunel.

U Santa Mariji u Münstertalu stanovnici su golemim slovima na snijegu ispisali riječ »Ulje« te razastrtom švicarskom zastavom označili mjesto na koje treba izbaciti teret. Bačeno im je dvjesto litara neprečišćenog ulja za upotrebu na snježnim ralicama.

Vojni letaći morali su preuzeti i poštanski promet. S vojnog uzletišta u Dubendorfu obavlja se poštanska služba jednim aparatom Ju-52. Poštanske vreće bacaju se bez padobrana u meki snijeg. Pošiljke s lomljivim sadržajem i lijekovi spuštaju se padobranom.

Nisu zabilježene nove žrtve lavina. O pojedinim posebnim akcijama spasavanja možemo izvijestiti

slijedeće:

U Zuozu, kad je nahrupila lavina, nalazio se mali Peter Castry u podrumu. Ležao je pod klupom i svu noć vikao u pomoć, ali ga spasavalačka ekipa nije čula. Zatim je zaspao. Ujutro je opet počeo vikati, pa su ga otkopali.

U St. Niklausu kod Zermatta dvije su se djevojke, pred lavinom koja se odronila, sklonile u staju izvan sela, i ondje su bile zatrpane pod krovom koji se srušio pod snježnim masama. Slučajno je pismonoša vidio kad su bježale. Nakon nekoliko sati seosko je stanovništvo iskopalo ispod ruševina obadvije djevojke žive i neozlijeđene.

U Realpu je spašeno dvadeset ovaca koje su sto sati bile zatrpane. Lavina je sijeno sa sjenika potisla dolje u staju, pa životinje nisu gladovale.

Jedno sasvim neobično spašenje objavljeno nam je iz Urtelija. Ondje su nakon pedeset i šest sati traganja spašeni seoski učitelj Hans Altschwank i njegova žena Marija Altschwank. Teško su ranjeni, ali im je život izvan opasnosti. Spašene je avion prenio u Dubendorf. To spašenje valja zahvaliti upornosti spasilačke ekipe i činjenici što je jedna teška krovna konstrukcija zadržala zračni pritisak nad ugroženim parom.«

Od trenutka kad mu je uho uhvatilo riječ Urteli, Werner je polako prilazio bliže. Zastao je na kraju skupine što je slušala i uhvatio se za mišku Anttiju i Hans Peteru. Cijelo mu se lice iskrivilo, a protisnuo je i nekoliko glasova nalik na jecaj, ali ne bijahu to jecaji. Potkraj izvješća sva mu krv bijaše nestala s lica. Braneći se od nenadane radosti što je u njemu htjela buknuti zbog vijesti u koju nije mogao vjerovati, stajao je ondje baš kao da se pretvorio u kip.

Skupina se pred njim pokrenu. Paolo, koji se progua u prvi red, sad se odjednom našao kraj Wenera. Suze su mu tekle niz obraze, ali nije kazao ni riječi. Nije ga čak ni za ruku pograbio. Samo ga je gledao.

— Hajdemo — promuklim će glasom Werner.

Dječaci krenuše za njim. Malko su potrčali prugom pa se onda zaustavili: nisu znali što da rade. Odjednom Paolo otrča. Hans Peter i Antti stisnuše Weneru ruku i promrsiše nekoliko nerazumljivih

riječi.

Paolo je odjurio u čekaonicu gdje je Hutamäki, u hlačama i u košulji, stajao pred ogledalom i mučio se pokušavajući se obrijati. Mali Talijan prodrma mu ruku i drhtavim glasom priopći mu novost.

Dugonja Finac otare sapunicu s lica i dugim koracima krenu na peron, Werneru.

Werner ga dočeka zagrljajem, a i Hutamäki zagrlji njega dugim rukama.

— Werner, Werner, kako se radujemo zbog tebe!

To bijaše sve što je starješina Finaca mogao reći.

*

Od toga časa Werner bijaše kao preporođen. Čak je bio i drukčiji nego što je inače znao biti prije svih tih događaja. Bartel Gurtneili, koji ga je poznavao čitava života i s njime išao u školu u isti razred, gledaše ga čudeći se. Werner je sada pripovijedao, smijao se. Werner, koji je uvijek bio šutljiv i držao se postrani premda su ga svi u selu voljeli — taj Werner sada je postao razgovorljiv, okretan, čak je i šale zbijao.

Bijaše kao da su ga prodrnali iz sna, preneli iz mrtvila i dozvali u život.

Pošto je Bartel čestitao Werneru, promatrao ga je još samo izdaljeg. Naprosto nije prepoznavao toga novog Wenera, toga dječaka koji grli tetu Augustu i ljubi joj upale obraze što ih suze oblijevaju. Wernerova radost prešla je na sve dječake iz dječjeg sela. Bartel se smiješio ponešto gorko. Sam je rano išao u bolnicu, u koju su preneseni svi ranjeni i bolesni, ali ga nisu pustili k roditeljima. Sad se osjećao dvostruko osamljen.

Kad su u podne razdijelili topli ručak, Werner se na svoj naklopio baš kao vuk. Pošto su poručali, Hutamäki je s dječacima otišao u Brachen. Bartel je išao s njima dijelak puta. Sunce sjalo, čak je i vjetar otoplio, pa su im cipele šljapkale po dubokom i gnjecavom sivom snijegu na ulicama. Brachen bijaše veće selo nego Glarmatt, s većim prometom, ali sa svojim zavijanim kućama pružao sliku kakva se vidjela posvuda. Na jednom krovu gdje se snijeg nagomilao u visokoj naslagi, stajala dvojica ljudi te zaledeni snijeg rezali na četvrtaste blokove. I vitki zvonik imao bijelu kapu.

Ulice bijahu uske i strme. Kamene kuće premazane prljavožutim, sivim i blijedoružičastim sadrenim vapnom.

Na jednom uglu Bartel podiže ruku.

— Ja moram ovamo. Do viđenja.

— Kamo će? — upita Werner.

— U bolnicu, k roditeljima — odgovori Hans Peter.

Werner ušutje. Gledao je za Bartelom. Polako mu se vrati u svijest da je i sam imao briga zbog roditelja. I njegovi roditelji leže negdje u nekoj bolnici. Možda ih muče bolovi, a možda su doživjeli i slom živaca kao što su doživjeli Bartelovi. Ali u svakom slučaju znaju oni o njemu i on o njima da su spašeni. Ne — i Werner odmahnu glavom — ne, ne mora više strahovati. Strah bijaše nešto što je za njega sada prošlo.

Tri su zrakoplova kružila nad selom. Spuštahu se sve niže.

— Kladam se da bacaju robu! — povika Paolo. — Da odemo do označenog mjesta i pogledamo?

Dakako, stigli su prekasno. Prvi denjci već su pali kad su se oni još nalazili među posljednjim kućama. Kad su prišli bliže, vidjeli su da je vojska zaposjela cijelo područje. Mogli su gledati samo izdaljega. Mjesto za bacanje bijaše široka i ravna udolina, označena razastrtim zastavama. Bačeni denjci, koje je trebalo natovariti na saone, ležali podaleko jedan od drugoga. Za denjke bile privezane duge žute vrpce, da se olakša traženje. Neki su denjci ležali duboko u snijegu.

Cijelim putem Werner se smiješio svakome tko mu dolazaše u susret. Pozdravljao je nepoznate ljude i zadovoljno se osvrtao po tome selu, koje bijaše veće i znatnije od njegovoga.

— Ali su drvene kuće ipak bolje — zaključivao Werner. — Sadreno vapno puca. Naš je Urteli ljepši.

— Moraš jednom vidjeti naše dječje selo — reče Paolo. — Prekrasne kuće. Sami smo ih podigli. Uljena je boja još svježija. Nema ljepših u svoj Švicarskoj.

— Doći ću jednom da vidim — obeća Werner.

Selom prolazilo više stranaca. Bijahu to putnici koji vlakom nisu mogli dalje, stranci u gradskoj odjeći, dame u krznenim ogrtačima, gospoda u kaputima što bijahu podstavljeni krznom. Bilo je i mnogo vojnika i dragovoljaca. U tome se selu stanovnici iz evakuiranih susjednih planinskih sela osjećali kao u tuđini. Neki su

u se upijali sve što im bijaše novo, a drugi ravnodušno ili tupo gledali oko sebe ne videći ništa.

U čekaonici još su na poljskim posteljama ležali Johannes Groosz i njegova žena. Uzdignuvši jastuke za leđima, jedno su do drugoga, s užitkom koji se mogao čuti, srkali novu šalicu kave koju su dobili. Njihove putne košare i dva mala crna zavežljaja stajahu podno postelja.

— Još nikad nismo bili ovako paženi i maženi — reče Werneru starac rastegavši krezuba usta u širok osmijeh. — U tvoje zdravlje, momče, i u zdravlje tvojih roditelja! Ni oni se neće moći potužiti na njegu baš kao ni mi.

Tako je stari Groosz pozdravio Wenera kad je ovaj ušao u čekaonicu koja je pretvorena u bolničku sobu. Pošto je izrekao svoj pozdrav, starac je zažmirio i pobožno, u malim gutljajima, nastavio srkati kavu.

Kad je ispio do dna, spusti šalicu na pod do ženine.

— Pazi, momče, kako će brzo odnijeti šalice. Eh, dvore nas baš kao predsjednika republike i njegovu ženu. Eno je, već dolazi.

Priđe ljupka djevojka s bijelom vrpcom na rukavu da podigne prazne šalice što su stajale na podu među posteljama. Kimnula je glavom, Werneru na pozdrav. On se saže, stavi šalice na njezin pladanj te joj se nasmiješi.

— Nisi li ti onaj momak čiji su...? — upita ona.

— Jest, ja sam — odgovori on.

— Čestitam od srca! — preuze ona. — Takvu sreću nemaju baš mnogi.

— A sada ćemo se ja i moja stara opet opružiti i lijepo ljenčariti — nasmija se Johannes Groosz dok se spuštao na lakte.

Načas trže pogled gore, u strop.

— Šteta što još imam dobar sluh. Mali Rohmi dere se ovdje kao i kod kuće, tako da se čuje kroza sve zidove.

I zaista se ozgo čula stašna dječja dreka. Žena šefa željezničke postaje bila je tako dobra te je uzela k sebi, gore u službeni stan, ne samo tri mačke tete Auguste, nego i bolesno dijete gospođe Rohmi.

— A inače je to zlatan mališan — reče starac te rukom prijede po čekinjama na bradi tako te bijaše kao da je negdje zastrugalo.

— Eh, tako, tako — namignu Werneru te se lijepo ispruži.

Njegova je žena već mirno ležala, sklopljenih očiju. Bijaše kao

da je umorna od čitava jednog života. Na susjednoj postelji uspravno je sjedila teta Augusta; među stisnutim usnama držala je pet ukosnica. Od prorijetkog pramenja svoje crno-bijele kose plela je dvije tanke pletenice da ih savije i uzdjene u punđu.

Kad je povadila sve ukosnice iz usta, pogleda Wernera i reče:

— Ne trebaš tako buljiti.

On se nasmija i dade joj naranču koju joj bijaše kupio.

— Kiselo je to, ali zdravo, kako vele — dočeka teta Augusta, ponešto isprijecka.

Ali po boji što joj je izbila na licu moglo se razabrati da se raduje tome malom daru.

*

Malo prije večere — a bio je tada već mrak — stiže devetero novih što su izbjegli iz svog sela. Bijaše to čeljad iz Valgretta, seoceta u gorskoj udolini nad Brachenom.

U toj skupini bio dječak od kakvih jedanaest godina što je strašno jecao. Dvije žene, u crnim ogrtačima i s crnim rupcima na glavi, uzalud su nastojale da ga tješe. I same imadahu uplakana lica, a crne pruge pod očima jasno pokazivahu da su mnogo puta otirale suze uprljanim rukama. Za njima išao star bračni par i nekoliko smrknutih muškaraca što su u muk utonuli.

Smjestiše ih u najdalji kut od vrata, do kavenog kotla što je bruja u sav jek, i svime ih odmah opskrbiše. Dobili su pune tanjure vrelih krumpira s kobasicom i pune šalice vruće kave. Ali oni nisu marili, njih kao da se sve to nije ništa ticalo. Samo su buljili preda se, u njihovim očima ne bijaše sjaja. Čak se nisu ni među sobom gledali.

Dječak je sveudilj plakao. Jela nije htio, a kad mu jedna od onih žena uli kave u usta, on gutljaj ispljunu. Druga žena htjede mu svući kaput i hlače i položiti ga u postelju, a on udari u viku i poče oko sebe mlatarati rukama. Žene ga položiše onako odjevena. Uspjele su mu samo cipele izuti. Tako je ležao potrbuške, podnimivši se obadvjema šakama, i plakao dalje. Kadikad bi štogod viknuo uzdignute glave, dok je pod pokrivačem batrgao nogama. Stariji koji su se nalazili u blizini, vrtjeli su glavom kao da hotijahu reći: E, brajko, tako ne valja! Ostali u dvorani nisu mogli razabrati

što to dječak više.

Raspoloženje u dvorani, koje je postalo bolje zbog dobrih vijesti iz Urtelija, sad je opet palo. Prestao je smijeh, a govorilo se samo šapćući.

Paolo, koji je gorio od nestrpljivosti da dozna što novo, ponudi svoje usluge kraj kavenog kotla. A kad mu ondje rekoše da im nije potreban, vrzmao se u blizini. Našao je zgodan zakutak i ondje se ščučunjo. Tako je sjedio nedaleko od dječaka koji je svejednako plakao. Neopazice se Paolo prišuljao bliže, a polako su i drugi prilazili skupini što je istom stigla: ljudi bijahu radoznali, željeli su čuti što se dogodilo u dolini u Valgrettu.

Toga su se jutra gotovo susljedice oborile tri lavine u dolinu. Pošto je zamnio i posljednji mukli udar, čulo se zapomaganje iz triju seljačkih kuća što su stajale sublizu. Ljudi iz okoline odmah su prionuli na spasavanje. Jednog su skijaša poslali po pomoć.

Od triju kuća, jedne pilane i pet staja nije ostalo ništa do razbacanih komada drveta, izvaljenih prozorskih okvira i vrata, izvijenih žljebova, uništenog pokućstva i razmetanog sijena: sve polomljeno, sve razvučeno, sve uništeno. Nakon nekoliko sati kopanja izvukli su devet živih ljudi i jednog starca već mrtva. Pod snijegom je stradalo trideset i osam grla stoke. Još su tri osobe nedostajale: otac i mati toga dječaka i njegova sestra.

Dječak je stajao na krovu kuće i zgrtao snijeg kad je usov nahrupio. Bio je odbačen daleko odande, i našli su ga neozlijeđena.

U Valgretto je ozdo stigla kolona za spasavanje, da pomogne u traženju nestalih, ali još ništa nisu našli. Dječak je bio sav izvan sebe i nije htio maknuti se s mjesta nesreće kad je zapovjednik spasavalačkog odreda, zbog novih lavina što su prijetile, naredio da se zasad obustavi traganje. Valgretto je bio potpuno ispražnjen. Dječaka — zvao se Klaus Watzig — morali su silom odvesti. Naprosto nisu znali što da počnu s dječakom, cijelim je putem vikao te vikao da su mu roditelji bili u staji, a sestra u suši i da su sigurno još ondje. Ali suši nije više bilo traga, od staje ostalo samo triješće.

Sve se više izbjeglih natiskivalo oko male skupine iz Valgretta. Ti ljudi, u početku tako šutljivi, sada su govorili. Uvijek su iznova pripovijedali o strahu što su ga pretrpjeli.

Mali Klaus Watzig ovda-onda podizao glavu da osluhne. Lice mu bilo otečeno i uplakano. I nehotice mu oči prelazile po licima

drugih dječaka. Vidjele su Paola sasvim u blizini, vidjele su Nikolaja i Wenera. A dječaci prilazili sve bliže, dok su stariji ostajali podalje. Najposlije je Paolo sjedio kraj Klause na postelji.

Nije se mnogo govorilo, čak je i Paolo bio suzdržljiv. Klaus je neprestano ponavljao da su mu roditelji u staji, a sestra u suši. Glas mu bio slab i drhtav, ali je na mahove postajao piskav, kao u nejaka djeteta koje poslije silnog plača govori još drščući i jecajući.

— Ondje su — uporno ponavljao dječak. — A tražit će ih istom ujutro, ako noćas smrzne. Sâm sam čuo kad su tako rekli.

Werner pretitra u glavi što su jutros objavili na radiju: »... Zahvaljujući nevjerojatnoj izdržljivosti spasavalačke ekipe...« I u njegovu Urteliju nastavljali su traganje noću, na svjetlosti zubalja. Ali opasnost od lavina nije svuda ista. Ipak je strašno ostaviti ljude ako još ima ikakva izgleda da su na životu. »Kad postoji i najmanja nada, valja raditi dalje«, rekao je Franz Finetti. Zbilja šteta što je sada u bolnici.

Klausovo pjegavo lice sa crvenim mrljama i ona čekinjava kosa na uzglavnici s modrim četverokutima zaista se doimaše jadno. One oči iza crvenih, otečenih vjeđa molile za pomoć, molile i preklinjale. Ali tko i kako da mu pomogne?

Dobrano se već unočalo. Svjetlo je jedva gorjelo, kao da bijaše na izmaku. Starješina Finaca pozva svoje dječake: valja im na počinak. Werner je još malo ostao kod Klause. Sjeo je podno kreveta i rekao:

— Moji su roditelji ležali pod snijegom pedeset i šest sati pa su sinoć ipak spašeni.

Klaus sprva nije odgovorio, a onda promrmlja nešto nerazgovijetno.

— Što veliš? — priupita Werner te se naže.

— Velim: blago tebi — šapnu Klaus.

— A ja mislim — preuze Werner — da će tako biti i s tvojim roditeljima.

Klaus lako odmahnu glavom.

— Moja majka nije baš jaka — reče dječak. — A sestra mi je još tako malena.

— Ne možeš nikad znati — opet će Werner. — Jednom su već spasili čovjeka koji je osamdeset sati ležao pod snijegom.

Klaus kimnu, ali mu je izraz na licu pokazivao kako ne vjeruje.

— Živa je to istina — uvjeravaše ga Werner. — A danas sam čuo kako je neki čovjek bio pod snijegom pokopan četiri dana i pol. Namjerio je da putuje u Kaliforniju, pa je već i kartu platio. I krenuo je posljednji put na brijeg, da se pobrine za očeve krave što su ondje bile u staji. Kad se oborio usov, čovjek je stigao samo toliko da uhvati komad drveta, i njime je nad sobom napravio rupu, dok je pod sobom snijeg koji je padao, čvrsto gazio nogama. Kad su ga najposlije našli, onesviješćena od silnog naprezanja, sam se već bio pet metara probio kroza snijeg uvis. Posljednjeg dana pod snijegom sanjao je da je već u Kaliforniji, da ima dobar posao i da dobro zarađuje.

— A je li taj čovjek još živ? — upita Klaus razrogačenih očiju.

— Bilo je to prije šezdeset godina i više — objasni Werner. — Istom sam danas o tome čuo u trgovini. Pričala je to neka žena o svome ujaku. Ipak može biti istina.

Klaus pogleda Wenera i okrenu se na bok.

— Hoćeš li još štogod prije nego što odem k svojim? — šapnu Werner.

Klaus nije odgovorio. Samo je navukao pokrivač preko glave.

U velikoj dvorani najposlije sve utihnulo.

Werner krenu prema svojoj postelji. Spavao je između Antija i Paola, koji su, dakako, još bili sasvim budni. Werner se razodjenu te se uvuče u postelju. S rukama pod glavom ležao je poleđice i buljio u strop. U velikoj dvorani čulo se samo tiho šuštanje: bijaše to dah usnulih ili šaptanje budnih, ili pak tanka škripa vrata kad bi tko izišao ili ušao. Inače tišina pala po svemu. A ipak, posred te tišine, bijaše teško usnuti.

XI. **POKUŠAJ SPASAVANJA**

Werneru se činilo da već sate i sate leži budan. Sad je čuo nekakvo tiho i ravnomjerno šišuljanje: dolazilo je od centralnog grijanja. Gore, na katu, promicali brzi koraci. Dijete gospođe Rohmi opet se počelo derati. Netko teško uzdahnu. Bijaše kao da glasovi rastu što noć dalje odmiče. I Paolo se nemirno prevrtao na svome krevetu. Gotovo je zbacio pokrivač sa sebe. Mjesečina se točila na gornji dio prozori, nije bio zastrt.

I opet je do Wernerova uha doprlo jecanje. Mogao je to biti samo Klaus. Glas bijaše prigušen, kao zatomljen, kao da je dječaku pokrivač sveudilj navučen preko glave. Werner se još više uznemiri.

Odjednom se Paolovo lice nađe do njegovga. Mali je Talijan šaptao:

— Zar baš ne možemo ništa?

— A što bismo? — uzvratu Werner. — Nećemo valjda onamo pa kopati?

— A zašto ne bismo ako nas odvedu onamo? — preuze Paolo.
— U jednom sam prigratku ovdje vidio mnogo lopata i motki za traženje.

— Gospodin Hutamäki ne bi dopustio — reče Werner.

— Naravno da ne bi! Ali dok on spava mi možemo probuditi ostale. I onda put pod noge. Vani nije tamno. Mjesečina je.

Werner se uzbudio. Osjećao je da ništa ne bi tako rado kao baš to. Činilo mu se: u toj dvorani, na toj postelji, naprosto će se ugušiti. Gorio je od želje za kretanjem, za djelom. Htio je čak kopati, tražiti, sondirati, sve dok ne pronađu koga tko je kao i on, kao njegov otac i njegova mati, osjetio i iskusio jezivi strah pod snijegom Kad samo pomisli da bi mogli naći Klausove roditelje i sestricu te ih žive iskopati... Ili kad pomisli da bi jadnici mogli baš noćas izgubiti život — zato što ih nitko ne traži...

Klausu je sada kao što je njemu bilo. Ali se Klaus još nada. Zamisli samo: kako bi meni bilo da se još nadam, a spasilački je odred obustavio traganje za mojim roditeljima! Tà što bih ja onda? Poduzeo bih što god sve ako bi se činilo i ludo. Tražio bih dalje do

iznemoglosti, sve dok ne bih pao ili poludio.

A Klaus? Tà njemu je istom jedanaest godina. Njega su naprosto uklonili, odvukli. Mogao je samo plakati i udarati nogama.

Paolo je počeo šaptati Antiju. Antti je sjedio uspravno na postelji i kimao. Werner gurnu Paola.

— Kako ćemo znati da Hutamäki spava? — šapnu glasom promuklim od uzbuđenja.

— To je moja briga — uvjerljivo će Paolo. — Pričekajte samo. Ubrzo se jasno čulo gdje netko stenje. Bijaše to Paolo.

— Moj trbuh, oh, trbuh! — stenjao Paolo. — Uh, uh, boli me, joj, ne mogu izdržati.

A ovda-onda prostenjao bi i jače.

S drugog kraja dvorane netko ušutkivao:

— Pst! Tiho!

Javio se ženski glas što je šaptao:

— Mogu li pomoći?

Jasno se sad čuo i kreštavi glas tete Auguste, koja je prigušeno opominjala:

— Idi na zahod, dječaće!

— Oh, ne — stenjao je Paolo nešto tiše — nije to. Uh, uh, uh!

Jedna sestra od Crvenog križa dođe iz sobice iza velikog ormara. Oprezno je klizila između redova. Dječaci se uplašiše. Mogli su i misliti da tkogod bdi u noćnoj službi.

— Oh, sestro, već mi je bolje, mnogo bolje — uzdisao Paolo. — Nemojte se truditi. Na ovakve bolove u trbuhu već sam navikao. Imam ih često. Nije to ništa.

Wenera obuže stid kad se sestra — ljubazno starije čeljade, koje zacijelo i samo bijaše umorno — udaljila hodeći na vršcima prstiju. Ali se Hutamäki nije javio. Spavao je kao klada, to je bilo očito.

Paolo šapnu Werneru na uho:

— Idemo jedan po jedan na zahod, i više se ne vraćamo. Kazat ću ostalima. A ti povedi Klausea.

Antti je već krenuo. Paolo je oprezno puzao duž poljskih kreveta na kojima su spavali dječaci iz Pestalozzijeve sela. Izostavio je samo Hansa Petera: pomoćnik Hutamäkijev nije mogao sudjelovati u pothvatu.

Werner je malko počekaao, i to mu se vrijeme činilo kao

vječnost. Vidio je kako dječaci jedan za drugim, poput utvara, nestaju za vratima. S odjećom pod miškom najposlije se Werner prišuljao Klausu. Sva sreća, iscrpljeni ljudi spavahu dubokim snom. Klaus je ležao mirno i tiho, ali se jako prepao kad mu je Werner stavio ruku na rame. Naglo se okrenuo, a Werneru ruka pade na mokri jastuk. Klaus proguta slinu i uzdahnu:

— Što je?

— Pst! — prošapta Werner stavivši prst na usta. — Hajdemo! Treba da nam pokažeš put onamo gdje ti je kuća, pa ćemo tražiti. Znamo gdje ćemo uzeti oruđe. Ima nas jedanaest, zajedno s tobom.

Dječak poskoči. Zadahtao se. Ne rekavši ni riječi, siđe s postelje, uze cipele te na vršcima prstiju krenu pred Wernerom prema vratima. Prolazeći pokraj usnulih, Werner zgrabi nečiju vjetrovku što se nalazila na donjem kraju jednog kreveta. Čovjek čija bijaše, hrkao je kao da negdje pile drva. Baš dobro što su toliki hrkali i prevrtali se: tako se manje čulo kretanje dječaka.

— Na! — reče Werner kad su izišli.

Vani studen stezala. Werner stavi preveliku vjetrovku dječaku na remena. Klaus je navuče na se. Bijaše u njoj baš smiješan.

Ostali su čekali kraj prigradnje na kraju perona. Tri plave svjetiljke gorjele pod krovom te s mjesečinom i okolnim snijegom stvarale hladnu i sablasnu svjetlost. Samo su male crvene svjetiljke među tračnicama svijetlile toplo i nekako hrabrile čovjeka. Nigdje šušnja ni veska.

Oboružani lopatama i motkama, uzeše dječaci put pod noge. Na čelu je išao Klaus. Pružili su korak, požurili se. Snijeg, što se noću smrzao, pucketao im pod nogama. Kao nešto nestvarno, utonulo u more tišine, ležalo selo pod debelim bijelim pokrivačem. Ovdje-ondje vidjela se svjetla. Gorjela su i u bolnici.

»Trebalo je da, povedemo Bartela«, sjeti se Werner.

Ali sada, gdje su već prevalili dobar dio puta, činilo mu se preveć smionim da se vrati po njega.

— A koliko nam se valja uspinjati? — upita Antti. Na to još nitko nije pomislio.

— Tri sata, ako se požurimo — odgovori Klaus.

Nije više bio ni nalik na onog dječaka što je ležao u dvorani i plakao. Holdert mu je dao svoju vjetrovku, a on je uzeo onu veliku. Tako bijaše bolje. Klaus je dobrano pružao korak, a ostali za njim.

Brzo su napredovali. U malo vremena ostavili su selo pod sobom. Kad su se osvrnuli, Jussi šapnu:

— Pa ovo je kao u snu!

Nikolaj, koji je išao za njim, samo se zgrozio.

*

Kad su najposlije stigli, mjesec se već dobrono uspeo. Antti ocijeni da bi mogla biti neka dva sata po ponoći. Nad njima se nadvodile nepomične gore. Dobro ugažena staza kojom su se uspinjali protezala se poput crne pruge u snijegu. U nekoj udaljenosti ugledaše pojedine kuće a nešto više stajalo nekoliko staja, koje se jedva zamjećivahu.

— Evo, ovdje je — pokazao Klaus.

— Gdje? — upitaše svi u jedan glas.

Ništa se nije vidjelo. Naokolo razmetane krhotine, u snijegu upale rupe, negdje ležala hrpa drveta i otpadaka — prljava, crna hrpa u toj bijeloj, mjesečinom obasjanoj beskonačnosti.

— Gdje? — upitaše opet.

— Ovdje! — viknu Klaus nestrpljivo. — Ovdje je stajala staja, a tu suša.

— Odakle znaš da je baš tako? — upita François. — Pa sve je pod snijegom. Zacijelo ti se sve čini drukčije.

— Ovdje je! — viknu Klaus još jednom ovaj put plačljivim glasom. — Ni drugi mi nisu htjeli vjerovati. Ondje su tražili, i ondje.

Pokazao je na točke iznad mjesta gdje je ležalo najviše krhotina. Ondje je snježna površina bila omeđena zabodenim zastavicama — obilježeno područje na kojem je već pretraživao prvi spasavalački odred.

Ali je Klaus stajao nešto nalijevo odande.

— Ovdje je, ovdje!

I gazio je u otiske svojih stopala u snijegu. Zatim je s mukom oprčao malen krug, zapadajući do koljena u snijeg, kojemu se gornji sloj lomio uz jasan i suh zvuk.

— Da imamo psa! — uzdahnu Werner.

— Kako da počnemo? — upita Paolo i pogleda Wenera.

Lica su na tome svjetlu izgubila svaku boju.

— Najprije pretražiti teren — zaključio Werner. — A onda

sondirati, da vidimo hoćemo li na što naići. Napipamo li što, kopat ćemo.

Motke za sondiranje što su ih ponijeli bijahu teške i zastarjele. Posao bijaše teži nego što su mislili. U Urteliju i, kasnije, u Glarmattu vidjeli su kako rade vojnici: u redu jedan do drugoga, s malim razmakom među sobom, zabadali motke okomito u snijeg, najprije pokraj lijeve noge, zatim između jedne i druge, a onda pokraj desne. Potom korak naprijed, pa opet isto.

Mučno je bilo zabijati motku okomito u snijeg. A podjednako bijaše teško izvlačiti je okomito iz snijega. Paolo, onako malen, nije uopće bio za taj posao. Lice mu se isklubljivalo od napinjanja, i od bijesa bi mogao zavijati.

— Ništa — viknu Werner. — Opet korak naprijed.

Ali je postalo baš mučno. A tko im je ikad kazao kolika je dubina snijega što ga moraju pretražiti? Tko im jamči da je Klaus pokazao pravo mjesto? Oni ne poznaju taj kraj pa teško mogu i vjerovati da se tu oborio usov. Na snijegu nigdje mrlje. Nema zemlje, nema šljunka, nema izvaljenih i dovučenih stabala. Ne vidiš čak ni traga po kojemu bi mogao zaključiti da je tuda prošla lavina.

Dječaci su osjećali kako ih studen ujeda za obraze. Znoj ih oblijeva, a većina se zadihala od napora. Prebrzo su radili. Malo-pomalo kočile se šake koje su držale motke.

— Mi smo neiskusna družba — šapnu Antti Werneru.

Werner kimnu. Radio je upinjući više negoli ijedan među njima. Motkom-sondirkom već je lijepo rukovao. Ali je posao tekao polako, mučno se otezao. Često mu je valjalo zastati i počekati druge, koji su nespretno zabadali na istome mjestu.

— Pazite — opominjaše ih on. — Kad motku savijete, nije vam više ni za što.

Klaus je radio izvan Wernerove skupine. Nije imao motke, nego dug drveni štap, koji je bio kudikamo lakši, ali i kraći. Kadikad bi potrčao naokolo i njuškao baš kao pas. Zabijao je štap sad ovdje, sad ondje, bez reda. Radio je u krugu oko drugih, ali bez nekog sustava. Za štogod sustavno bio je i previše nemiran i nestrpljiv da već jednom vidi uspjeh u pothvatu. Nije imao ni časak mira, oči mu na toj neobičnoj mjeseci divlje zvjerale i grozničavo se krijesile.

Dječaci su red za redom dubili tamne rupe u snijegu, da ih zatim, kad zakorače korak naprijed, opet ugaze. Činilo im se da su

pretražili već golemo polje, a kad se Werner osvrnuo, ispuni ga osjećaj beznadnosti: pretražili su istom neznatnu površinu — a koliko već rade!

Mjesec je sad nisko visio nad gorskim vrhuncima. Za koji sat izići će sunce. Studen kao da je stezala sve više. Jesi li časak zastao, onako oznojen, odjeća ti se, hladna i vlažna, lijepila o tijelo — bijaše kao da golo vruće tijelo oblažeš mokrom i hladnom kožom. Werner je čutio kako mu hladni srsi prolaze leđima.

Radili su kakvih pedeset metara nad dolinskim tлом, leđima okrenuti gorskoj padini. Tako su marno prionuli na posao da ih većina nije ni pomislila na opasnost od nove lavine na istome mjestu. A baš je zbog te opasnosti jučer prekinuo rad spasavalački odred. Jučer se topio snijeg kad je sunce u podnevne sate stajalo nad tim padinama što su okrenute prema jugozapadu. Odonda je dobrobrano zastudjelo, studen traje već toliko sati, pa je pogibao manja. Werner nije ni sebi ni drugima dopuštao mira ni predaha, pa ni onda kad je većina dječaka bila bliže plaču negoli smijehu.

— Ovdje! — odjednom povika Jussi, koji je stajao na kraju reda. — Nailazim na nešto. Nešto je ovdje posigurno.

Drščući izvuče motku iz snijega. Kao da su podivljali, počеше Paolo i Holdert bosti odmah pokraj Jussija.

— Stanite! — povika Werner. — Oprezno valja tražiti, a ne tako!

Jedva su sastavili novi red, i to s jedne i s druge strane Jussiju, koji nije htio da se odrekne mjesta na kojem je stajao. U silnoj napetosti počеше opet zabadati motke u snijeg. Klaus, koji bijaše kao da je izludio, uzbuđen povika:

— To je staja, to je sigurno naša staja. Naprijed, požurite se!

Holdert i Antti naiđoše na nešto. Kasnije i Werner. Valjda je Klaus imao pravo. Možda je zaista označio pravo mjesto.

— Kopajmo! — predloži Werner.

Svaki bijaše zadovoljan što tešku motku za sondiranje može zamijeniti lopatom za izgrtanje snijega. Ali su imali samo osam lopata. Tko je ostao bez lopate kopao je rukama. Klaus se baš kao krtica zavukao u jednu rupu, ali nije ništa našao. Nad onim što su napipali ležala naslaga snijega visoka nekoliko metara.

— Moglo bi to biti i stablo — reče Werner.

— Nije stablo! — povika Klaus prodornim glasom.

— Ili kakvo oruđe, ili klada...

— I jednoga je i drugoga bilo u našoj staji i u suši — viknu Klaus.

— Ili bilo što odvaljeno — javi se Antti.

Nije htio da u dječaku budi praznih nada.

— Ali ovdje stojimo na višem negoli ondje — pokaza Werner.

Pogledao je prema hrpi krhotina što je ležala poviše na snijegu i prema izgaženim i izrovanim mjestima na kojima je tragao i kopao spasavalački odred.

Kopali su i rovali. Svaki na svoju ruku. Nitko nije odustajao, ali su neki bili tako umorni da više nisu ni vidjeli što rade. Kopali su nepromišljeno, nasumce, dok im se pred očima hvatao mrak i magla. Werner i Antti unosili su više smišljenosti u svoj rad. Klaus bi iskopao sad ovdje rupu, sad ondje drugu. Najposlije više nisu znali rade li još na onome mjestu gdje bijahu nešto napipali pod snijegom.

Sunce izlazilo. Topao, crven sjaj iskakao iza zavjese od sivih oblaka nad gorskim vrhuncima na istoku. Na zapadu se bijela brda prebojila blijedim rumenilom, a planine na istoku obrubile se purpurom. Ali nijedan dječak nije zastajao da gleda i da se divi niti je išta od toga zapažao. Iznurio ih rad za tih dugih noćnih sati — rad mučan i bezuspješan. Bijahu iscrpljeni, a ipak nisu mogli prestati. Bijaše im gotovo da zaplaču od muke i umora, ali su uporno nastavljali. Paolo i Klaus vikali naizmjenice; suze im se gotovo smrzavale na obrazima.

— Ama tu leže, tu su! — jadikovao Klaus.

Odjednom se i opet začu orljava, svima im dobro znana. Bljeđi već ne mogahu biti. Paolo pritisnu uši rukama.

— Neću da to čujem! — povika kroz muklu tutnjavu.

I lica ostalih dječaka napela se od straha. Samo Werner, naoko, ostao miran. Napeto je osluškivao.

— Ne znam gdje je — reče glasno. — Ali ovdje nije.

Imao je pravo. Malo kasnije u gorskom prodolu i opet se slegla tišina, mrtva tišina. Gdje je bilo? Na drugoj strani? Ili na ovoj, ali dalje? Jeka je tako varala uho. Čulo se kao da se grmljavina sastavila sa svih strana, bijaše kao da se prolomila odasvud u isti mah.

— Kopajmo dalje — reče Werner. — Naprijed! Sve dok je i najmanje nade, ne odustajemo.

Rekao je to nekako mahinalno, kao nešto što mu valja ponavljati i uvijek nanovo u glavu utuvljivati.

Bez riječi su kopali dalje. Klaus se tako duboko ukopao da ga nisu više vidjeli. Ostali su iskopali dva duboka jarka preko polja koje su izboli motkama. Već su do ramena stajali u snijegu. Werner je znao da izgrnuti snijeg valja zapravo odvesti, ali nisu imali saona. Pokraj prokopa uzdizali se visoki bedemi, koji su stvarali težak teret na ionako teškom sloju snijega na zatrpanom mjestu.

— Werner, ovako ne možemo dalje — šapnu Antti, koji je radio pokraj njega.

Werner se uspravi te rukom prijede po čelu. Zvijezde mu sijevale pred očima. Nije pomoglo što je čvrsto zaklopio oči.

— Čujte! — viknu Jussi.

Jest, i opet... Strašna, zloslutna tutnjava, glomot snježnih masa što su nagrnule u dolinu. Gdje je sada? Osvrnuše se na sve strane. Ništa nisu vidjeli. Odasvud prijeteći huk i jeka.

Odjednom Nikolaj pokaza:

— Eno, na onoj strani!

Ukoso na suprotnoj strani, daleko gore nad dolinom, obarala se lavina i ostavljala za sobom trag. U teškim gromadama tutnjila je niz dugi pristranak. Sve je potrajalo samo minutu. Ali je u toj jednoj minuti usov prevalio mnoge stotine metara.

Dok su dječaci tako stajali i gledali, začuli su udaljeni zuj. S rukama nad očima pretraživali su nebo. Sunce je već stajalo nad gorama, još nisko, ali je sunčani sjaj vrijeđao oči. Zujanje na istoku bivalo čujnije, prešlo u brujanje, a domalo dva zrakoplova u nisku letu proletješe nad glavama dječaka.

Paolo zaurla i poče mahati. Pobaučke se uspeo na jedan snježni bedem, kao da će odatle bolje vidjeti. Kad su letači izmakli, ostao je razočaran, a ruke, uzdignute da mašu, brzo mu klonule.

Ali su se avioni vratili. Letjeli su još niže. I drugi dječaci počеше vikati i mahati. Werner i Antti podigli lopate te su njima mahali. Samo je Klaus šuteći gledao u visinu, mrzovoljan i nesretan.

Kad su strojevi treći put proletjeli, bacili su tri svežnja. Paketi su padali viseći o malim padobranima. Uzbuđeno kličući i mašući rukama gazili su dječaci duboki snijeg hiteći onamo gdje su pala tri paketa. I iza tih paketa vijorile se duge žute trake koje su olakšavale nalaženje. Samo je jedan paket, najteži pao tako duboko u snijeg da

su ga morali tražiti.

— Sve ćemo odmah odnijeti Werneru — povika Paolo, koji je dahtao pod teretom posljednjega, najtežega paketa: ni za što na svijetu nije htio pustiti da ga nosi tko drugi.

Oštro se razlijegao Paolov glas brdskom udolinom što je opet utonula u mir i tišinu. Samo je jeka pronosila:

»-erner, -erner!«

S lijeve strane dođoše Jussi i Giuseppe s jednim paketom, a s desne Nikolaj, Holdert i Martin s drugim. François je sam išao za Paolom. Svi su do koljena propadali u snijeg.

Otvaranje paketa nije bilo baš jednostavno. Preko sivog debelog platna i kartona bila omotana čvrsta željezna žica. Ali je Anttijev džepni nož činio čudesa.

— Kruh! povika François. *Du pain, du pain!*

I uhvati za ramena svog zemljaka Jean Pierrea te se s njime triput okrenu uokrug. Ali mu najednom pogled pade na Klauša, te on ušutje. Pustio je Jean Pierrea i postišeno promućao:

— To je, ovaj, zato što sam tako gladan.

Šuteći je jedanaest dječaka prikovalo pogled u deset velikih smeđih kruhova kojima se kora lijepo sjala. Nitko nije za njima segnuo rukom, sve dok Antti nije narezao krupne kriške te im redom podijelio. I Klaus je uzeo svoju. Ali jedva da je jeo: samo je gledao druge, zagrizao dvaput-triput i gutao s teškom mukom. Nije više plakao. Ukočen pogled upiljio je ravno preda se.

Antti i Werner zajedno otvoriše drugi paket. Sadržavao je lijekove, zavoje i vatu, nekoliko štapića joda i sredstva za ublažavanje bolova. Nisu znali što da s time počnu, pa su opet sve brižno upakovali.

U trećem paketu, najtežem, bijaše vrećica šećera, kutija mljevene kave, šest kutija govedine i šest kutija bijelog graha u umaku od rajčica.

— Oh, umak od rajčica! — uzviknu Paolo. — Antti, ovamo nož! Imaš na njemu i otvarač konzervi. Vidjet ćete kako ćemo kopati kad se najedemo. Dajte mi graha u umaku od rajčica sa češnjakom, pa ću vam raditi kao mrav.

— A kako ćeš grah podgrijati? — promrmlja Martin te malog Talijana pogleda prilično prezrivo, jer je njemu išla na živce Paolova živahnost.

— A gdje je uopće moj nož? — upita Antti. — Nemam ga. Je li u tebe, Paolo?

— Gdje je Anttijevo nož? — upitaše svi u jedan mah.

— U mene nije, stavio sam ga ondje — uvjeravaše Paolo.

I pokaza na komad debelog platna što je služio kao omotač jednom paketu.

Uzalud su tražili.

— Zacijelo je pao u snijeg — zajada Paolo.

I odmah nadoveza:

— Oh, Antti, bio je to lijep nož. Baš lijep nož. Kupit ću ti drugi čim uštedim dovoljno novaca.

— Od toga nam sada slaba korist — progundā Martin.

Tražili su nož i u snijegu. Ali su tolike noge tuda već gazile, pa uzalud traženje.

— Nema smisla tražiti dalje — odluči Werner.

Klaus, koji je stajao po strani, odjednom podiže oči, u čudu. Werner osjeti kako mu taj pogled prodire u kosti.

— Nisam to mislio, Klaus — odmah će Werner. — Bila je samo riječ o nožu. Naravno, tražit ćemo dalje.

Klaus htjede nešto kazati, ali mu se glas izgubi, jer je i opet, sada potmulije i iz veće daljine, zatutnjila lavina.

Dječaci su podigli glave i osluškivali. Nisu ništa govorili, samo je Klaus nešto mrmrljao.

— Bilo je daleko — reče Antti.

Tek što je to izrekao kad se i opet razliježe gromot, i to tako blizu da su svi zakrili lice rukama ili poklopili uši te uvukli glavu u ramena.

— Odlazi, odlazi! — zavapi Paolo. — Ne ovamo, ne ovamo!

Bijaše kao da se sve njegovo sićušno biće opire strašnoj prirodnoj sili. Njegov oštri glas uperio se protiv niza potmulih udara.

Kao kakvom divovskom šakom bijahu dječaci odbačeni ustranu. Padali su, posrtali, vikali, ali su ujedanput utihnuli kad su razabrali da je sve opet prošlo. Gutali su ili iskašljavali snijeg što im je dopro do usta. Jean Pierre i Martin imali okrvavljeno lice, a Holdert se, iskrivivši usta, držao za nadlakticu.

— Samo se za dlaku razminulo — protisnu Paolo hvatajući dah. — Ali je ono najgore prošlo, tako sigurno kao što se moja *nonna* ovaj čas molila za me.

François, koji se nalazio na koljenima, pokaza:

— Gledajte!

I zaista, kakvih pedeset metara odande krajolik se sasvim izmijenio. Lavina što se slila u gromadu dala je drugi obris gorskoj udolini. Još se snijeg prašio nad njom. Dovučeno je i jedno stablo. Ležalo je u najgornjoj naslagi: slomljenim granama stršilo je iz snijega. Na sve se opet slegla tišina.

— Čini mi se da sam slomio ruku — reče Holdert.

— Neću više — odjednom zajada Jussi. — Želim se vratiti. Nema nikakve koristi od toga kopanja. Nema nikakva smisla.

— Da vidimo — reče Werner i pođe prema Holdertu.

Dječak mu zatetura dva koraka u susret. Werner mu pogleda ruku, ali se nije usudio da je dodirne: podlaktica i nadlaktica stvarale neobičan kut.

— Možda je samo uganuta — reče Werner. — Ili istavljena. Holdert stisnu zube.

— Htio bih s kime dolje, liječniku. Mogao bi Jussi sa mnom. On samo skviči.

Werner je šutio. Drugi ga pogledaše; i nehotice su u njemu gledali svoga vođu. Klaus, koji je još kašljao, bespomoćno prijede pogledom s jednoga na drugog. Zar će odustati? Zar da sav trud i muka bude uzalud? Zar da ih opet ostavi bez pomoći — oca, majku i Marieli?

— Ja ne idem! — povika, on prkosno. — Ne idem odavde, da znate!

— Ni ja — reče Werner. — Tko još želi da ostane? Ali mu u glasu ne bijaše bodrosti, i gotovo je izgubio svaku nadu kad je pogledao ona smrknuta lica.

— I ja ostajem — javi se Antti.

— Ja ću s Holdertom — oglasi se Martin.

Ali je to rekao odvrćući lice, kao da se stidi.

— Ja ostajem — sa svoje će strane Giuseppe.

Po licu mu se moglo vidjeti koliko ga je muke stajala ta odluka.

— A Jussi? A François i Jean Pierre? A Nikolaj? — upita

Werner.

Nastojao je da ne pokaže u kakvoj je napetosti. A siliti ih da ostanu, to nije smio. Bilo je ondje i previše opasnosti. Jussi se toliko prepaoo zračnog pritiska da je i dalje ostao na koljenima i tiho jadao.

— Jussi će svakako dolje — odluči Antti za svoga mlađeg zemljaka. — Jussi u Finskoj ima još brata, dvije sestre i, kao Paolo, baku. Ja sam sâm. To je nešto sasvim drugo. Da sam na tvome mjestu, Werner, radije bih triput promislio. Ne zaboravi da opet imaš oca i majku.

— Jest, ali tek pošto su drugi, ne promišljajući, tragali za njima pedeset i šest sati. Da su triput promišljali, sad bih ja sigurno bio siročić baš kao i vi. Ne ostavljam Klauza na cjedilu.

Dok je to govorio, Werner nije nikoga gledao, ni Klauza, jer se bojavao da bi tko mogao pročitati strah u njegovim očima. Prije nije mogao pravo zamisliti užas onih što su pokopani pod snijegom, a sada zna taj užas, i zato ga je strah. Ali nije on bio jedini koji je osjećao strah.

Sad se javi Paolo, visokim glasom u kojem je podrhtavao strah:

— I ja ostajem. Od mene baš nemate mnogo, jer sam malen i strašljiv kao zec, ali izmaći ili sakriti se, ne, to ja ne činim. Gdje su kutije s grahom i umakom od rajčica?

Pritisak zraka sve je ispremiješao. Paolo uze kupiti što je ostalo. Drugi nisu ni gledali na nj. Puni napeta iščekivanja uprlji su pogled u Françoisu i Jean Pierrea, koji su se žustro sašaptavali na francuskom i živo razmahivali rukama. Nikolaj stajao postrani, sam. Ni on se nije još odlučio.

Da malko prekine napetost, Antti nalomi kruha te zareda dijeliti. Većina, automatski, počne jesti. Bili su gladni, dakako. Ali žed bijaše još veća.

Francuzi kao da su našli rješenje.

— Birat ćemo reče François. — Jean Pierre hoće ostati, a ja bih otišao. Ali se mi ne rastajemo. Zato, Antti, razlomi komad kruha na dva dijela pa ih sakrij za leđa. Tko od nas dvojice izabere veći komad, neka bude na njegovu.

Antti učini kako mu je rečeno. François je dobio veći komad. Trebalo bi dakle da idu. Još je samo ostao Nikolaj.

— I ja bih dolje — reče on otežući. — Ali vas je onda premalo. Ostajem.

Paolo poput mačke poskoči prema njemu:

— Pa ti si divan momak, Nikolaj! Ne bih to nikad očekivao od jednog Grka. Vidiš kako je sve bolje nego što čovjek misli. Kladim se da ćemo sada, gdje sunce sja i gdje smo se najeli, nas šestorica

sve bolje obaviti negoli prije, kad smo jedan drugom samo smetali.

A onda će onaj petorici što su odlučili otići:

— Hajte! Izvolite!

I još im mahne rukom.

— Zaklopi kljun, Paolo! — nabusito će mu Antti. — Tà radili su svu noć, a ni Holdert nije slomio ruku u nekakvoj šali.

Holdert, komu se lice krivilo od bola, bijesnim pogledom ošinu Paola.

— Imaš pravo — krotko će Paolo. — Ali ipak moraju krenuti.

I nadoveza, oborivši oči:

— Inače sve se bojim da bih mogao... ovaj... i sam poći s njima.

Petorica dječaka odoše. Ostali, nepokretna lica, gledahu za njima. Samo je Paolo mahao, lopatom.

— Kažite dolje da nam dođu pomoći — viknu im kad su malko odmakli.

A malo zatim, okrenuvši se Werneru i Anttiju, reče:

— Kladim se da se François i Jean Pierre i opet kvače.

Ali Werner i Antti nisu marili za njegovo torokanje: oni su već radili.

I Nikolaj je prihvatio lopatu. Klaus je ionako marno kopao, poput krtice.

— Onda bez graha — mrmljao je Paolo.

I poče ogorčeno kopati.

»Baš si tikvan, Paolo«, reče samom sebi. »Da nisi tikvan, mogao si i sam poći dolje. Za jedan sat bio bi u postelji, mogao bi piti toplu kavu, mogao bi spavati i sanjati o rascvalim limunima, a ne ovdje kao najgori glupan kopati po ovome prokletom snijegu...

Kopao je dalje, divlje, neobuzdano. Onako premoren često je padao na koljena u rupi, već duboko iskopanoj. U bijesu je zarivao ruke u snijeg. Mahnito je rovao prstima dok ga ne bi zapekli od bola. Skvrčen, s glavom na koljenima, u suzama je izlijevao svoj jad. U nemoći je udarao šakama po tvrdim zbijenim snježnim kristalima dok ga zglavci ne bi zaboljeli. Od silnog napora gotovo je gubio razbor. Mrak mu se hvatao pred očima, a ipak je kopao, kopao dalje, divlje, zabadajući ruke u snijeg do lakata.

— Ljudi ovdje leže, ljudi, ljudi! — vikao je stenjući. — Čuješ li, ljudi ovdje leže, ljudi koje si žive zakopao, ti prokletniče!

Mislio je to na snijeg.

On, mali Paolo Fanfonnetti, upućivao je riječi samom snijegu, ustajao protiv prirode, protiv sile mnogih gora, protiv svega s čime čovjek u svojoj nemoći ne može izići nakraj. I upravo u tome času, kad se osjećao slomljenim pred nesmiljenošću svega ledenog i snježnog što ga bijaše priključilo, upravo u tome času prsti njegove desne ruke napipale nešto u snijegu, nešto vrlo tvrdo i uglato. Pokušao je ne bi li pomoću prstiju napravio veću rupu, ali nije mogao. Rupa koju je iskopao odmah je dobila tvrdnu ledenu koru.

Poskočio je i ponovo zgrabio lopatu. Nije zvao druge. U nevjerojatnoj napetosti kopao je dalje. Na onome mjestu iskopao je rupu. Ubrzo naišao na drvo. Kopao je dalje. Bijaše to ugao na kojem su se sastavljale dvije grede. Morao je to biti dio krova.

Najposlije se uspravio. Ni uz najbolju volju nije više mogao gledati preko ruba jame koju je iskopao: nije više dosezao. Kad je htio zvati, činilo mu se da ga izdaje glas. Samo jedan glasak prijeđe preko njegovih ispucalih usana. A grlo mu se osušilo, odrvenjelo.

S teškom se mukom iskobeljao iz jame. Kad je izišao na površje, ostade na koljenima. Mahao je i vikao.

— Našao sam nešto! Klaus, Werner, Antti, ovamo! Njegov inače neobuzdani glas sada se jedva čuo.

Ostali ga pogledaše u čudu. Nejasno su razabirali da je našao nešto važno. Werner priđe prvi. Klaus kao da više nije imao ni očiju ni ušiju. Bio je duhom sasvim odsutan kad su ga doveli onamo. Ali kad je ugledao oslobođeni dio krova, protisnu kratak krik, baš kao preplašena životinja. Ali ništa nije rekao. Bezglavo se baci u iskopanu jamu i poče dalje kopati.

Našli su razmrskano drvo. Našli su dio zgnječenoga krova, našli su debelu gredu s urezima.

— To je suša! — šapnu Klaus, jedva razgovijetno. — Nije staja.

Klaus bijaše prije rekao da mu je ondje, u suši, sestra. Zvala se Marieli.

Naprosto kako im kazivaše osjećaj, a s posljednjim snagama, kopali su dalje. Disali su teško, zadahtano. Načas pomisliše da su na cilju, ali su polako razabrali da ih čeka posao od nekoliko sati. A razabrali su i to da ne rade kako treba. Suša se ne smije dalje prolamati: ako je Marieli još živa, mogla bi joj to biti smrt.

— Ne smijemo ovdje svi stajati u gomili — upozori Antti.
— Ne mogu više — uzdahnu Nikolaj i složi se poput vreće.
Werner ga prodrma, ali nije koristilo.
— Čujte! — viknu Paolo promuklim glasom. — Čujte!
Podigli su glavu i slušali. Negdje je netko vikao. Jasan muški glas orio se udolinom:
— Heilihooo!
— Dolaze! Dolaze! — slavodobitno će Paolo.
Samo je Nikolaj ležao nepokretno, a ostali se uspeše na snježni bedem. Domalo i Nikolaj otvori oči.
S mukom su se držali na snježnom brežuljku. Polako su ispružali ukočene i umorne udove. Premorene, napol stisnute oči gledale su udalj.
— Tamo! — viknu Werner i pokaza rukom.
S kraja doline polako se kretao nîz crnih točaka. Bijaše to spasavalački odred koji je krenuo da ih zamijeni. Sad će oni nastaviti posao.
Paolo pade na koljena:
— O, Svevišnji i svi sveci moje dobre bake! — promuca on. — Hvala vam!
I povuče Anttija do sebe i zapsika:
— Moli se, poganska dušo, da djevojčica ostane u životu!
— Heilihooo! — odliježe opet iz daljine.
Werner snimi kapu s glave i uze polako mahati. Pokraj sebe čuo je Paola gdje kazuje:
— Moli se, poganska dušo.
Werneru ruka klonu. Stajao je ne mičući se.
Bi li tiha a žarka želja mogla biti što i molitva? Nije znao.

XII.

MARIELI

Malu Marieli izvukli su iz ruševina neozlijeđenu. Malo tijelo bijaše tako blijedo, tako beživotno i ukočeno, te dječaci, kad vidješe kako ga vojnici nose, naprosto nisu vjerovali da bi se djevojčica ikad mogla vratiti u život.

Werneru se steglo grlo, a Paolo proplaka kad mu je pogled pao na crne pletenice i na voštano lice s plavkastim sklopljenim vjeđama i bezbojnim usnama.

— Lijepa je — šapnu Paolo.

Werner nije mogao odgovoriti. Što su uspjeli naći djevojčicu zahvaljujući njihovoj radu minule noći, ispunjaše ga osjećajem koji bijaše sastavljen od radosti i boli. I to mu je oduzelo govor. A Paolu, kao svagda, bilo lakše.

Werner pogleda Klauza. Jadni dječak! Još prije nego što su vojnici spasili njegovu sestru, on se srušio bez glasa. Bolničari ga umotali u pokrivače, položili na saone i dali mu gutljaj. Ali nije pomoglo. Beživotno je, baš kao i njegova sestra, ležao usred vreve i rada na spasavanju.

Paolo, koji je pokraj iznurenog Giuseppea sjedio na saonama, poskoči i zaustavi jednog bolničara što je prolazio onuda.

— Je li živa? — upita pun napetosti.

Vojnik je oklijevao. Bez riječi je gledao Paola, a onda upita:

— Ti joj nisi brat?

— Nisam — reče Paolo.

— Nije sigurno da je mrtva — odgovori vojnik.

Paolo kimnu u znak zahvale te opet sjede.

Ta noć puna uzbuđenja i napetosti, puna teškog rada i napora, puna straha i neizvjesnosti, bijaše previše za sve dječake. Wenera boljelo cijelo tijelo, sav je drhtao. Gledao je prema Klausu, koji je ležao na ravnim saonama, do vrata pokriven sivim pokrivačem. Sunčane zrake, što su prolazile kroz tanku koprenu od oblaka, blago su dječaku obasjavale mali, oštri i pjegavi nosić i izbočeno čelo.

Na drugim saonama, odmah do njegovih, ležala velika bijela koza koja su s djevojčicom izvukli iz staje živu i neozlijeđenu. I

kozu su vojnici čvrsto trli, uvili u pokrivače i vezali na saone. A koza je strpljivo ležala. Repić joj, prljavobijel, na jednoj strani visio ispod pokrivača. Djevojčicu su našli kako leži među nogama životinje, pod izvaljenim i slomljenim vratima, koja su štitila i jednu i drugu i stvorila im prostor sa zrakom. Djevojčica je po svoj prilici muzla kozu kad je nahrupila nesreća.

— Možda je noću mogla piti mlijeko iz *njezine* muzlice — izvali Giuseppe, razrogačivši oči kao da je pred sobom ugledao čudo.

— Iz *svoje* muzlice, tikvane — ispravi ga Paolo.

Giuseppe sleže ramenima.

— Dobro — dočeka on, ravnodušan prema gramatici.

Paolo, komu se ruke i koljena tresla od umora, morao je i opet kazati svoju: uvijek njegova bijaše posljednja.

— Za koji dan opet ćemo sjediti u razredu, a papa Bradini tesat će svoje — reče nekako kočoperno. — Ali se meni, dakako, sve ispušilo iz glave. Jadni papa Bradini!

I zavrtje glavom.

Ali ga drugi nisu ni slušali, nisu marili za njegovo preklapanje.

Priđoše dvojica vojnika koja bijahu zaposlena oko male poljske kuhinje. U velikim tanjurima od aluminijske donesoše vrele juhe što se pušila. U juhi bijaše zobena prekrupa. Dotad su dječaci dobili samo nešto mlakog čaja: još su im usta bila suha. Werneru se ruke tako tresle da je jedva držao tanjur. Ni s drugima nije bilo bolje. Paolu se pol tanjura izlilo na snijeg.

»Tikvan nad tikvanima, to sam ja«, korio je samog sebe prije nego što je drhteći ispio ostatak.

Ostali su pili polako i nisu očiju skidali sa skupine vojnika oko Mariele. Dječaci nisu vidjeli djevojčice, i bilo im je zabranjeno da prilaze. Poslali su ih u mali tabor pokraj poljske kuhinje, tamo gdje su stajale saone, gdje je položena oprema spasilačke ekipe i gdje se nalazio poljski telefon.

Pošto je jedan između bolničara djevojčici pažljivo pregledao sve dijelove tijela i sve članke, bolničari sastaviše dvije skupine — svaka od tri čovjeka — koje su se smjenjivale svake četiri ili pet minuta. Skupine su djevojčici davale umjetno disanje. Bio je to mučan posao, bolničarima se lica crvenjela i znojila.

Dječaci napeto gledali onamo; bijaše kao da svojim očima

uprtim u onu skupinu žele djevojčici udahnuti život.

— Ne bi se oni toliko mučili da nema nikakve nade — šapnu Paolo. Ali su drugi dječaci šutjeli. Na drugoj strani, na mjestu gdje se oborila lavina, spasilačka je ekipa radila svoje. Još nije bilo traga roditeljima maloga Klause i male Marieli. Jučer pretraženi teren, na kojem su još stajale pobodene zastavice, nalazio se odmah na rubu gomile što ju je natrpala nova lavina. Da je odred jučer nastavio rad, bilo bi nesreće. Sad je zapovjednik svoje momke uputio da traže više nalijevo — onamo gdje je Klaus jučer uzalud želio da ih vidi na poslu. Mjesto na kojem su našli sušu pokazalo je gdje valja tražiti odbačenu staju.

Najprije su pretažili teren — kao i pri sondiranju — u dugu redu, ali s većim razmakom od čovjeka do čovjeka. Rad im nije urodio plodom, pa je i opet pretraženo polje obilježeno zelenim zastavicama, a onda su počeli sondirati. U gustom redu dvadeset je momaka zabadalo duge motke u snijeg.

— Kakvih li motaka! — divio se Paolo. — Gledajte ih! Možeš njima baratati kao da su šibice.

Bile su to lake vojničke motke za sondiranje, od aluminija, sastavljene od šest nastavaka što se naviju jedan na drugi. Mirno i ravnomjerno zabadali su ih u snijeg. Ovda-onda poneki bi vojnik pregledao sastavke na svojoj motki, da se uvjeri da navoj nije popustio. Kadikad bi tko što rekao, ili bi se čula zapovijed. Inače u udolini savršen mir i tišina. Sunce širilo toplinu. Raspoloženje među vojnicim opalo. Bilo je malo nade da još na životu nađu Klausove roditelje.

Werner pogleda Anttija i Paola. Prvi je kunjao, a drugi grčevito širio oči nastojeći ostati budan. Nikolaj je, iscrpljen, ležao na saonama. Giuseppe sjedio podnimivši se obadvjema, a ovda-onda oteo bi mu se dubok uzdah.

Werner je osjećao kako mu sunce grije leđa. Nakon mnogo dana to je prvi put nebo bilo zaista plavo. Vrijeme odjužilo, snijeg se počeo otapati, a otapanje u tim prilikama bijaše opasno. Svuda su svjetlucali snježni kristali. Sva sreća te nije bilo vjetra. Polako je Werner vrtio glavom, kao čovjek koji ne može shvatiti što se oko njega zbiva. Sve je bilo tako nevjerovatno: strahote minulih dana, napor i napetost minule noći. Ništa od toga, nije se slagalo s varljivom ljepotom bijelih snježnih vrhunaca pod plavim nebom i s

prividnim mirom te obasjane gorske udoline. Svuda je naokolo vrebala bijela smrt.

Odjednom je začuo krik. Trže oči u skupinu oko Mariele i vidje kako ljudi ustaju i nešto viču. Jedan momak uzmahnu obadvjema rukama i povika:

— Živa je! Živa!

Werner poskoči da jurne onamo, ali mu valjade opet sjesti. Uхвати se obadvjema za glavu i poče njome mahati na ovu i na onu stranu.

— Misliš li da to pomaže? — upita Antti. — Drago mi je što eto i ti vidiš zvijezde.

— Živa je! Uspjeli su! Jeste li čuli? — povika Paolo i zaglavinja prema saonama na kojima je ležao Klaus. Ondje poče nepokretnog dječaka tresti za ruku i za ramena.

— Klaus! Klaus! Sestra ti je živa! Čuješ li? Živa! Ali Klaus nije pokazivao znakove života. Jedan vojnik koji je to časak promatrao, otrže Paola od Klausu. Premorenog i preuzbuđenog dječaka odnio je na jedne saone, uvio ga u pokrivač i rekao:

— Umiri se već jednom, inače ćemo imati još jednog bolesnika. A to nam, bogme, ne treba, jer i ovako imamo posla uvrh glave.

Werner, posrćući, krenu prema skupini pokraj Mariele. I zapovjednik je stajao ondje. Momci propustiše Wenera.

Dječak je ozbiljno promatrao djevojčicu. Vidio je njezine usne, koje su već dobile nešto boje, vidio njene obraze, koji više nisu bili tako blijedi. Pravilno je disala, ali su joj oči ostale sklopljene — bijaše kao da je utonula u dubok san.

Brzo su je uvili u tople pokrivače. Jedan joj bolničar uli topao gutljaj u usta, a ona proguta. Pokrenuše joj se trepavice.

Werner osjeti kako mu suze naviru na oči. Tiho se okrenuo i udaljio. Svega ga ispunio osjećaj zahvalnosti. Švrljao je pokraj nagomilanog materijala i opreme. Stajalo ga je muke da se drži uspravno. Ukočile mu se noge i ruke, sve ga boljelo. Usta mu još suha, grlo se zapeklo od žeđi. Juha nije mogla ugasiti tu žeđ.

Prišao je vojniku kraj poljskog telefona. Momak je čučao u snijegu i centrali u Brachenu javljao veliku vijest. Werner je stajao i slušao. Upijao je svaku riječ.

»Ovdje spasavalački odred u Valgrettu. Desetgodišnjoj

djevojčici Mariji Watzig upravo je vraćen život umjetnim disanjem. Priredite joj mjesto u bolnici. Unutarnje ozljede i gubitak krvi. Deset momaka sa saonama silazi u Brachen. Molimo pošaljite smjenu i psa tragača. Odmah, ako je moguće. Roditelje još nismo našli. Kraj!«

Telefonist je odložio slušalicu. Werner je nepomično stajao na istome mjestu. Čovjek ga pogleda.

— Što želiš? — upita ga.

Werner je tražio riječi.

— Biste li u centrali mogli upitati štogod za mene? — protisnu naposljetku.

— A što bi htio znati? — upita vojnik.

— Rado bih znati je li moj prijatelj slomio ruku — odgovori Werner.

Vojnik ga pogleda nekako čudno.

— Noćas nas je ovdje bilo jedanaest dječaka — objasni Werner. — Petorica se jutros vratila. Jedan se pozlijedio. Bojali smo se da je slomio ruku.

Vojnik ga je gledao ne odgovarajući. Lice mu bilo mlado i smeđe, a oči tako modre kakve Werner nije nikad vidio. Izraz tih očiju nije Werner mogao odgonetnuti.

— Tako dakle — najposlije će vojnik. — Jedanaest je dakle bilo tikvana i usijanih glava što su zamijesile svoje i što su drugome mogle navalit na vrat toliku muku!

Werner pocrvenje. Nije znao što da odgovori. Samo je buljio u čovjeka.

— Uostalom — nastavi vojnik — takve tikve i takve gluposti pokreću svijet. Vi ste tikvani kakvih nema pod kapom nebeskom. Zaslužili ste da vas svojski izdevetaju, ali... vi ste spasili život toj djevojčici.

I pokaza onamo gdje je ležala Marieli.

— A tko zna — opet će vojnik — nećemo li još i roditelje izvući iz snijega. Nikad se ne zna. Ovih dana događaju se i najluđe stvari. Čovjeka koji je ležao pod snijegom samo četiri minute, nađeš mrtva. Drugi ostanu pod snijegom dane i dane, pa su opet živi. U Urteliju izvukli su žive muža i ženu poslije pedeset i šest sati.

Werner se počeo smijati. Nije mogao drugačije. Smijao se od pustog umora, opuštena ramena tresla mu se od smijeha. A ujedno

mu dolazila volja da plače. Ali se takvo što, dakako, ne radi. Može tako Paolo, on to i čini, ali on nije nikakav momak. Ili ipak? Paolo je ostao sa svima iako je priznao da je najstrašljiviji. A zar poslije nije bio i najjunačniji?

Bili su tikvani, tako je rekao vojnik. Mogli su drugima zadati jada i muke! I zaslužili su da ih svojski izdevetaju, te najveće tikvane pod kapom nebeskom. Ali je Marieli ipak spašena. Djevojčica ima duge, crne pletenice, najdulje i najcrnje što ih je ikad vidio u jedne djevojčice. Pletenice koje trebaju uvijek poigravati i lepršati. A ondje, u Urteliju, vojnik to zna, izvukli su muža i ženu poslije pedeset i šest sati. Izvukli ih žive ispod snijega. A on, Werner, stoji tu i smije se, u grlu mu gvalja, i ne može suspregnuti smijeh.

— Hej! — prodrma ga vojnik. — Što ti je? Jesi li šenuo?

Werner je pustio da ga drma. Divan osjećaj. Tko zna, možda će tako sve ono što se ispremiješalo doći opet na pravo mjesto.

— Hej! — viknu mu vojnik u uho. — Nisi li htio čuti je li ti prijatelj slomio ruku? Pitat ću.

Jest, Holdert... Werner osjeti kako ga vojnik pušta. Časak je Werner još stajao na nogama, a onda mu se uhvati mrak pred očima, i on pade ničice u bijeli snijeg.

XIII.

ŠTO NOSI BUDUĆNOST

Kad je Werner došao k sebi, ležao je na poljskom krevetu u željezničkoj čekaonici u Brachenu. Bijaše svijetao dan, i samo su ovdje-ondje ljudi sjedili ili ležali na posteljama. Velika prostorija kao da više nije bila onako natrpana. I kut kraj kavenog lonca, gdje su mu oči najprije potražile Klause, sasvim je ispražnjen.

Werner se polako obazre oko sebe. Imao je osjećaj kao da mu je glava nekako neobično lagana i prazna. Koliko je spavao?

Pokraj njega ležao Paolo. Spavao je, ali mu se ruke nemirno pokretahu pod pokrivačem, a kadikad bi rekao štogod nerazgovijetno, baš kao da mumlja. Nikolaj i Giuseppe ležali podalje, mirni, u dubokom snu.

Poljski kreveti ostalih dječaka bili prazni i uređeni. Zacijelo su dječaci u selu.

Werner se podlakti. Prostenjao je, boljeli ga mišići. Osvrnu se. Odmah za sobom vidje Hansa Petera. Sjedio je na hrpi uprtnjača, oslonjen na zid, i smrknut gledao preda se. Werner mu mahnu glavom, ali ga Hans Peter nije opazio: utonuo je u misli.

Ljuti li se možda što ga nisu pozvali i povelili? Dobro bi im došao, ali odvući ga samo tako od Hutamäkija — ne, to nije bilo moguće.

Zna li on možda što je i kako je s Klausom i malom Marieli? I jesu li nađeni njihovi roditelji?

Werner se još više uspravi; bijaše kao da se njegovi mišići tome opiru i brane se. Leđa, ramena, ruke — sve ga je odmah zaboljelo.

— Hans Peter! — šapnu on.

Hans Peter trže se. Nevoljko je ustao i prišao Wernerovoj postelji.

— Kako se osjećaš? — upita suho.

— Dobro — odgovori Werner. — A što je s ostalima? — Ja ovdje sjedim kao pas čuvar — reče Hans Peter. — Ne smijete ustati dok liječnik ne dopusti, a doći će opet poslije podne. U bolnici nije za vas bilo mjesta.

— Pa nije nam ništa? — u čudu će Werner.

Hans Peter nije odgovorio.

— A koliko smo spavali? — opet će Werner. — Nikako ne mogu zamisliti.

— Dvije noći i dan i pol — odgovori Hans Peter.

Werner zinu od čuda.

— Dali su vam injekcije da spavate. Bili ste premoreni. Nikolaj je uhvatio upalu pluća, a ni tebi nije mnogo falilo.

— Ali se ja osjećam izvrsno — reče Werner. — Samo me mišići bole.

Hans Peter sleže ramenima.

— Da si samo vidio kakvu ste tužnu povorku sastavljali kad su vas prekjucher dovezli ovamo. U bolnici su vam svoj četvorici dali injekcije.

Predahnuo je časak pa nastavio:

— Bili ste više mrtvi nego živi, to ti mogu reći! A Hutamäki se nasmrt uplašio. Vodio je dug telefonski razgovor s dječjim selom. Sasvim je izgubio glavu. A bila je glupost i lupeštvo onako nas ostaviti da spavamo.

— Pa nismo mogli drukčije — branio se Werner. — Hutamäki ne bi nikad dopustio. A tebe nismo smjeli buditi, jer bi ti bila dužnost da probudiš Hutamäkija i da ga upozoriš.

— Ne znam što bih učinio — reče Hans Peter iskreno i ne više onako osorno. I dometnu: — Ali nikad u životu nisam bio onako ljut.

Werner i opet pogleda u kut gdje se nadao da će vidjeti Klaua. Oklijevao je časak-dva, a onda ipak upita:

— Znaš li kako je Klaus i njegova sestra?

Hans Peter opet se smrknu. Zatezao je s odgovorom. Kutovi usana malko mu se pomaknu. Nije gledao Wenera.

— Zar je sve bilo uzalud? — upita Werner. Srce mu se gotovo ispelo u grlo.

Hans Peter odmahnu glavom.

— Marieli je još na životu, ali nitko ne zna hoće li i ostati.

Malo je pošutio, a onda nastavi, oklijevajući: — A roditelje su... našli mrtve.

I opet je prošlo neko vrijeme dok je prosljedio:

— Klaus je teško obolio, život mu je u opasnosti.

Werner je osjećao kako mu krv udara u sljepoočicama. Srce mu je strašno lupalo. Uхвати ga omaglica, te on opet leže na leđa. Upiljio je pogled u strop.

Hans Peter sjede na pod, između Paolove i Wernerove postelje. Ne rekoše više ni riječi.

Dosta je vremena izminulo dok je Hans Peter naposljetkuu progovorio.

— Inače su svi drugi dobro — reče bezizražajnim glasom. — Roditelji Bartela Gurtneilija lijepo se oporavljaju. A Bartel je od jednog lijčnika u bolnici posudio šah pa sad uči Johannesa Groosza toj igri. Tvoja teta Augusta bila je ponajviše gore, kraj svojih mačaka. I ona je pružala pomoć, oko mališana gospođe Rähmi, koja je dobila upalu slijepog crijeva te je morala u bolnicu. A mala Engleskinja čuva sada dječaćića gospođe Rähmi.

Hans Peter obazre se po gotovo praznoj dvorani.

— Većina je sad otišla — reče. — Vrijeme je posjeta u bolnici. I vlakovi opet voze. Mnogi su turisti otputovali, a otišlo je i dosta izbjeglih.

Ali Werner više nije čuo premda je slušao. U mislima je vidio pred sobom Klauša i malu blijedu Marieli. Zar zbilja nisu za njih smjeli učiniti što su učinili? Zar su zaista bili tikvani?

I opet je pred sobom vidio Klauša onako kako su ga uveli ovamo: uplakan mlataro oko sebe, jer su ga prisilili da ostavi roditelje pokopane pod snijegom. Werneru su još u ušima dječakovi povici — više dječak nešto što drugi ne čuju i ne mare. Dječak je znao da su tražili na krivom mjestu. Jest, stariji su mislili da bolje negoli dječak znaju gdje je bila staja i suša... I najposlije je Klaus, bespomoćan, mogao još samo plakati. A kasnije — kako li je samo kopao. Gotovo nadljudski. Poput životinje zario se u snijeg i kopao.

I sada da je sve glupost što su uradili? Da je time nastala veća nevolja? Jadni Klaus u pogibli, roditelji mrtvi, a Marieli...

— A što je zapravo s malom Marieli? — upita u strahu.

Vidio je kako se Hans Peter skanjuje. Ipak je došao odgovor:

— Imala je unutarnji izljev krvi, pa ju je valjalo operirati.

Trebalo je to biti jučer u podne, ali nisu za nju imali krvi.

— Krvi? — upita Werner.

— Jest, krvi za transfuziju, prije i poslije operacije. Nije bilo nikoga s pravom krvnom grupom. Većina nas je otišla onamo da

nam pogledaju krv. Uzeli su krv i od mene, od Hutamäkija i Bartela. Ali ni naša nije bila prava. I što misliš tko je naposljetku imao pravu? Ne bi nikad pogodio.

— Tko? — napeto će Werner.

— Tvoja teta Augusta! U početku nisu njenu krv htjeli ni ogledati. Rekoše da je gospođa stara i da nema ni povišen tlak. A htjeli su Grooszovu. Ali njegova nije odgovarala.

— Pa jesu li najposlije uzeli njezinu? — upita Werner.

— Gospođa je Augusta bila ljuta na liječnike što s njome nisu htjeli ni pokušati, a baš je ona imala što se traži. Krvna grupa O, faktor Rhesus negativan, jesi li ikad za to čuo? — upita Hans Peter.

Werner sleže ramenima. Što ga se tiču te strane riječi?

— I onda? — upita. — Jesu li stigli još za vremena.

— Ne znam pravo što je bilo dalje. Odlučili su se za gospođu Augustu, a nas su otpavili. Za Johannesu Groosza bilo je to strašno razočaranje.

— Je li operacija izvršena?

— Jest, sinoć.

— A je li uspjela?

— Još se pravo ne zna, sve je trebalo obaviti ranije. Groosz i njegova žena sad su otišli tvojoj teti. Mora ostati u bolnici.

Werner je opet legao. Bilo je i previše toga a da bi mogao sve odjednom probaviti. Teta Augusta i Marieli — sve je to tako neobično... Werner je dobro znao što bi na to rekao njegov otac. Rekao bi: »Tako je moralo biti.«

Werner je pokušao razmišljati. Da on i njegov otac nisu dječake doveli iz skijaške kolibe, ne bi zajedno bili evakuirani. Da nisu došli u Brachen, ne bi ih Klaus mogao odvesti gore u Valgretto. I Marieli bi sada bila mrtva, jer još koji sat ne bi izdržala. A da teta Augusta nije krenula s njima, ne bi mogla dati krv. »Tako je moralo biti«.

A lavine? Zar su i one morale biti? Nije moguće! Ne, to *nije* moralo biti. Svi oni mrtvi i ranjeni, svi oni jadi i nevolje...

Wernerovo se mlado srce uzbunilo kad je pomislio na sve one patnje. Nikakva smisla nije bilo u tome što se snijeg obarao s brda. Užasno je što priroda zahvaća čovjeka nesrećom i strahom. A ipak je tako. Zašto? Zašto? Zašto moraju Klaus i Marieli biti siročad?

— Ne znam — prostenja poluglasno.

— Što kažeš? — upita Hans Peter. — Što to ne znaš?

— Zašto se događa sve to? Zašto ljudi ne bi mogli živjeti mirno i sretno? — reče Werner.

— Mirno i sretno, to nije jedno te isto — polako odgovori Hans Peter. — Mislim da je čovjek samo onda sretan kad zna o svojoj sreći. A o svojoj sreći možeš znati samo ako si bio nesretan. Mnogi među nama u dječjem selu znaju to.

Werner je šutio. A Hans Peter nastavi polako:

— Načelnik našeg sela jednom je rekao: »Nesreća čovjeka prodrma i probudi. A vi ste svi grubo prodrmani, pa sada, kad ste budni, možete život pravo cijeniti, jer ste saznali koliko vrijedi.«

Kako je Werner i dalje šutio, Hans Peter nadoda, ponešto u neprilici:

— Zvuči kao prodika, je li?

— Kakva prodika? Tko drži prodiku? Prodike su uvijek dosadne — umiješa se odjednom Paolov glas.

Probudio se Paolo te njih dvojicu gledao izvalivši krupne, okrugle oči. Na odgovor nije ni čekao.

— Nisam još nikad ovako divno spavao — uvjeravaše Paolo.

— Sve jedan san ljepši od drugoga. Šteta što sam sada budan te moram gledati vaša lica. Nema na njima ništa. Baš ništa.

Werner i Hans Peter samo se zгледаše. Nasmiješili se jedan drugome, osjećali se kudikamo starijima.

— Samo se okreni na drugu stranu — predloži mu Hans Peter. — Možda ćeš opet usnuti.

— Kad sam se već probudio, onda i ostajem budan — reče Paolo. — Koliko je sati? A gdje su drugi? Što je od Klause i njegove sestre? I jesu li...

Naglo se prekide i nesigurnim pogledom prijede s Wernera na Hans Petera pa opet natrag. Dijelak istine probio se u njegovu svijest prije nego što su drugi stigli da išta kažu. Bijaše kao da Paolo više nije Paolo.

— Ali je Marieli na životu — prošapa Hans Peter nagnuvši se nada nj.

— Još bi nam samo to trebalo da nije — čuo se Paolov prigušen glas.

*

Vijesti što su ih posjetioci donijeli iz bolnice bijahu povoljne. Maloj Marieli bilo je bolje, a teta Augusta bijaše još slaba nakon gubitka krvi, ali se inače osjećala izvrsno.

— I jede samo bifteke, sve jedan za drugim — izvještavao Johannes Groosz — A sada se ona zove *donor*. To je otmjena riječ, latinska, a znači da je darovala svoju krv. Nikad nisam ni u snu pomislio da bih mogao jednom biti ljubomorani na Augustu Altschwank.

Werneru i Paulu liječnik je odobrio da uvečer posjete tetu Augustu. Dok su prolazili ulicama osjećali su se lagodno. Snijeg, koji se u tijeku dana raskršao, sad se opet smrznuo te je pucketao pod nogama.

U bolnici su ih zaista pustili k teti Augusti, a na njihovu veliku radost — u dvorani je pokraj nje ležala Marieli. Tu, gdje je sve blistalo bjelinom — zidovi, postelje i pokrivači — mirno lice male Marieli opet je imalo boje. Ležala je sklopljenih očiju i s rukama pod pokrivačem. Duge joj, crne pletenice ležale na uzglavnici. Bijaše ona baš kao kakva lutka.

— Pa mene i ne gledate — začuje odjednom zajedljivi glas tete Auguste.

Werner i Paolo okrenuše se k njoj. Mislili su da će vidjeti staru tetu Augustu — ali ni govora! To blijedo, prijateljsko, naborano lice nije imalo ništa od one tete Auguste kakvu su pamtili. Glas joj je, doduše, još imao onaj stari prizvuk zajedljivosti, ali se oči smiješile, a usta nisu više bila ona nekadanja tvrda i ravna crta.

— Dobar dan, teta Augusta — reče Werner u neprilici.

Paolo uze kopati po džepu na hlačama te odande izvuče ponešto zgužvan ali inače čist i lijepo presavijen rubac.

— Nije ništa osobito, ali je od srca — uvjeravaše Paolo dok je stavljao dar na postelju.

— To je rubac za muške — reče teta Augusta, a radost joj ozari lice.

— Jest, muški je — dočeka Paolo — ali nos to neće opaziti.

— Nisam još nikad od mladića dobila dar — reče teta Augusta potihom. — Ovo je moja druga mladost.

Smijala se svojoj dosjetki. Zatim pogleda prema Marieli.

— Zar nije lijepa? — upita. — Jeste li ikad vidjeli ovakvu djevojku? A dobro joj je sada, liječnik je zadovoljan.

Glas joj je pao do šapata.

— A živi jer je dobila moju krv. Jeste li to znali? Dječaci kimnuše ne rekavši ni riječi. Mislili su da Marieli, naposljetku, živi i zato što su je oni našli u snijegu.

— Za koji tjedan bit će opet zdrava — nastavi teta Augusta. — Ali nema više roditelja ni kuće. Može doći k meni, kad se opet podigne moja kućica. U Urteliju imamo zdrav zrak. A ona će imati vlastitu sobicu i uvijek će ostati kraj mene.

U mislima je Werner čuo oca kako je jednom kazao majci: »Jadna teta Augusta. Njezina osamljenost njezina je nesreća.«

Gledao je svoju staru, neobičnu tetu. Nije je nikad vidio takvu. Ponosno je i uspravno sjedila naslonjena na jastuke i bila sretna. Vidjelo se na njoj kako ju je ispunio osjećaj da ostali dio života neće biti sama. Gledala je djevojku kao da joj je postala kći. A Werner se osjećao nesigurnim kad je gledao Marieli.

— Odmah ću opet podići svoju kućicu — čuo je kako kazuje teta Augusta. — A kasnije mi može pomagati u dućanu, pa ćemo zajedno štedjeti za njezinu opremu. Lijepu će opremu od mene dobiti, lijep miraz.

Werner je vidio Marielino nježno lice kako kao nešto svijetlo lebdi u malom dućanu tete Auguste. I nekako se pobojavao. Nije bio siguran želi li baš od srca da Marieli dođe gore u malo planinsko selo, da živi kod tete Auguste i da štedi za opremu. Pogledao je Paola, kao da traži pomoć svojim mislima. Ali Paolo kao da bijaše sav utonuo u promatranje Marieline glave na jastucima.

— Snjeguljica o kojoj se uvijek toliko priča — reče Paolo — sigurno nije bila ljepša. Rad bih znati kakva je kad je budna.

— Vidjela sam je budnu — šapnu teta Augusta. — Bila je budna kad su je sestre prenijele ovamo.

— Zapravo bi trebalo da bude s Klausom — bezazleno će Paolo.

— Još i za dječaka u mene nema mjesta — zagunđa teta Augusta. — Dječaci su teret. Ali ovakva djevojčica...

— Jako sam žalio za braćom i sestrama — reče Paolo i pogleda tetu Augustu pravo u oči. — Imao sam ih petero, a odjednom sam ostao sam. Tješila me *nonna*, jer je shvaćala zašto plačem. Da nisam došao u dječje selo...

Teti Augusti izbile crvene pjege na licu. Rukama je pokretala

kao da se brani.

— Nemoj mi govoriti o tome dječaku — reče teta Augusta. —
Ima on djeda i baku u Appenzelu, pa može onamo.

— Onda i Marieli mora onamo — dočeka Paolo glasom tako
mirnim i neobičnim za njega da se Werner samo čudio.

Teta Augusta sijevala očima i nervozno pokretala rukama.

Werner se sažali na nju.

— Možda bi se djed i baka zadovoljili jednim djetetom — reče
Werner. — Nema mnogo ljudi koji odjednom mogu uzeti dvoje
djece.

Sad Paolove oči sijevnuše prema Werneru.

— Ne znaš što govoriš — prekori ga Paolo.

— Pa i moji roditelji imaju samo mene — objasni Werner.

— Jest, ali ti i nisi nikad imao braće ni sestara.

— Kad Marieli dođe u Urteli, bit ću ondje i ja — reče Werner,
malko nelogično.

Tiho im priđe bolničarka.

— Zaboravljate da ste u bolnici — šapnu im prijekorno. —
Svađati se možete vani. Osim toga, prošlo je vrijeme posjeta.

Werner je pocrvenio do ušiju. Ustuknuo je korak nazad, a
Paolo obisnu teti Augusti oko vrata, poljubi je u oba obraza tako da
su joj se pomakle naočari, i reče:

— Uvijek ja velim da ste slični mojoj *nonni*: izvana puni
bodlja, a unutra meki kao pretopljeni sir. Možda ćete još razmisliti.

Kad su dječaci izišli iz bolnice, teta je Augusta vrtjela glavom.

»Dječaci su me uvijek uzrujavali, a ni Klaus neće biti bolji od
drugih«, mrmljala teta Augusta. »Marieli je djevojčica, mila i
nježna, a ja sam dala litru krvi za njezin život. Bez mene je više ne
bi bilo na svijetu. Eto, i ja najposlije imam dijete. Brinut ću se i
skrbiti za nju kao što ne bi ni njezina rođena mati.«

— Morate malko spavati — reče bolnička sestra kad je opet
ušla. — Previše se uzbuđujete.

»Dječaci!« ponovi teta Augusta. »Jesu, dječaci su me uvijek
uzrujavali. Samo taj mali crni dečko, jest, nekako je na svoje brdo
tkan, i nije najgori.«

I dohvati rubac što je ostao na njezinu pokrivaču te uze njime
brisati nos premda joj i nije trebalo.

*

Dječaci su išli dugim ulicama i prolazima.

— Sasvim si smutio tetu Augustu — reče Werner.

Paolo ga ozbiljno pogleda.

— Mi smo izvukli Marieli iz snijega — uzvratila Paolo — pa smo sada i odgovorni za njezin život.

Udari se u prsa te će gotovo svečano:

— Barem se ja osjećam kao... kao u neku ruku... njezin očuh!

— Koliko li onda očuha ona ima? — nasmija se Werner.

— Deset — hitro će Paolo. — Nije to nikad naodmet. Ali ti i ja, dakako, mi smo najvažniji. Bez tebe ne bismo ono nikad izveli, a ja sam je našao.

— Možda i neće biti loše ako dođe k nama u Urteli. Teta Augusta lijepo će je paziti. A neću je ni ja odvrgnuti, možeš se pouzdati — obeća Werner.

On nije tetinu osnovu uzimao tragično kao Paolo; pravo da se kaže, radovao se na pomisao da bi Marieli došla gore k njima. Jasno, nedostajat će joj Klaus. Ali nije sve to tako loše kako misli Paolo.

Susreli su liječnika u dugoj bijeloj halji. Oštro ih je pogledao, zastao te upitao:

— Jeste li vi dječaci koji su Klausu pomogli da izbavi sestru?

— Jesmo, gospodine doktore.

Liječnik ih je dugo, ispitivački gledao.

— Sad ste sasvim drukčiji nego onda kad sam vam dao injekciju. Jeste li se ispavali?

Dok je govorio, bijaše kao da misli na drugo. Pogled mu klizio preko dvojice dječaka udalj, prema maloj crvenoj svjetiljki što je gorjela nad nekim vratima.

— I tada sam vas predao svom asistentu, ali je Klaus ostao moj pacijent — reče liječnik. — Biste li ga vidjeli? Možda će vas prepoznati, pa bi mu to moglo pomoći, jer s njime nije dobro.

Krenuše za liječnikom.

*

Klaus ležao u maloj sobi, sâm. Promijenio se toliko da su ga jedva prepoznali. Lice mu mršavo, ušiljeno, nos iskočio baš kao

kakva kuka. Oči napol otvorene, vidiš im samo bionjaču.

Uplašeni stajali Werner i Paolo do podnožja postelje te upirali pogled u sasvim beživotnog dječaka.

— Sad je miran — reče bolnička sestra liječniku, koji je stajao odmah za dječacima. — Inače mnogo fantazira. Govori o nekakvoj kozi što je odbjegli u šumu pa je on mora dovesti. Koza skače po vrljetima i preko klanaca kamo on ne može za njom.

Liječnik kimnu i pogleda dvojicu dječaka.

— Čujte — reče im. — Ne treba da se zabrinjavate. Klaus će ozdraviti, u to se možete pouzdati. Od prevelikog naprezanja dobio je slom živaca. Nije bila nikakva malenkost ono što ste izdržali one noći. Ali je njegova sestra spašena, i već zaradi toga isplatio se trud i muka. Od mene nećete čuti nikakvih prijekora.

Stavio je ruke na njihova ramena i nastavio:

— A mogli biste još nešto učiniti. Zbog svega što je proživio Klaus je zapao u takvu pomutnju da je najposlije našao utočište u prošlosti. Ali je zacijelo i u prošlosti doživio što strašno. Sada sanja o tome i kada je budan. A on se mora vratiti u sadašnjost, razumijete li? Možda biste mu u tome mogli pomoći. Ako vas prepozna, već je mnogo dobiveno. Treba vidjeti vaša lica i čuti vaš glas. Imate li na sebi ista odijela koja ste imali one noći?

Dječaci kimnuše.

— Onda stanite pokraj njega pa mu govorite ono što ste mu govorili one noći.

Liječnik, kao da nešto oklijeva, pogleda dvojicu dječaka pa nastavi:

— Dobro znam da nije lako, ali pokušajte što najbolje možete. I nemojte se uplašiti kad postane nemiran. Valja vam znati: prepoznavanje ne ide bez uzbuđenja. Bojat će se i misliti da opet doživljava lavine. Ali nije opasno. Mora to proći. Ono što ste preturili bilo je kudikamo gore.

Skanjujući se, Paolo priđe bliže.

— Klaus! — povika on. — Klaus, koliko još imamo ići?

Od uzbuđenja bijaše Paolov glas visok i kričav. Ruke se dječaku ovlažile.

— Klaus! — viknu on ponovo. — Klaus! Je li još daleko do Valgretta?

Pomakle se Klausove trepavice, oči se više otvorile, cijelim mu

tijelom prođe drhtaj.

Liječnik daje znak Werneru.

— Klaus — javi se i Werner, ali mu glas bijaše tako tanak da gotovo i nije imao zvuka.

Dječak pročisti grlo te pokuša još jednom.

— Klaus, to sam ja, Werner. Uzmi cipele pa za mnom. Pokaži nam put gore. Hoćemo da otkopamo Marieli iz snijega, moraš nam pokazati put. Klaus, ima nas jedanaest dječaka, zajedno s tobom. Hajde, brzo iz postelje i uzmi cipele.

Werner je stisnuo šake. Trzanje na Klausovu licu paralo mu srce. Dječak u postelji prostenja, poče udarati rukama i bacati se.

— Neću, ne usuđujem se! — viknu Klaus u strahu.

— Klaus — opet će Paolo. — Evo motke, tražit ćemo. Gdje je suša?

— Neću, neću! — nemirno će Klaus.

— Klaus, našli smo ugao staje. Kopaj dalje, lopatom. Rukama nećeš ništa postići. Ovdje je jama. Proširit ćemo je. Vidiš li? Klaus, eno ih. Idu nam u pomoć. Klaus, vojnici!

Bolesnik se tako uzбудio da su i Werner i Paolo pogledom potražili liječnika. Ali je on samo kimnuo, umirujući ih.

— Pridite da vam vidi lica. Sasvim do njega.

— Klaus! — viknu Paolo i naže se nada nj, nad njegovo lice.

Bolesnik širom otvori oči. Upiljio je u Paola ukočen pogled i viknuo:

— Neću sam... neću da budem sam!

— Pa i nisi sam — razgovijetno će mu Paolo. — Svi smo s tobom. Pomažemo ti. Sve je u redu.

Još je gledao Paola ukočenim pogledom i širom otvorenih očiju. Zjenice mu bijahu neobično velike i crne.

— Zbilja me nećete ostaviti sama? — upita tužno.

— Nikada! — svečano će Paolo.

— Gdje su drugi? — šapnu Klaus.

Paolo gurnu Wernera naprijed.

— Evo Wernera — reče.

— Koza neprestano odmiče — razočarano će Klaus. — A uskoro će i mrak.

Duboko razočarani, dječaci pogledaše liječnika. Ali je on samo kimao.

— Nije loše — reče liječnik. — Noć s vama i njegov raniji doživljaj mogu se mirno pretakati jedno u drugo. Bit će sve u redu. Biste li mogli opet doći? Volio bih da dovedete još kojeg dječaka, od onih koji su onda bili s vama.

— Mi se ujutro vraćamo u dječje selo. Vlakovi opet kreću prema Zürichu.

— Onda zamolite svoga starješinu da me još večeras nazove na telefon — reče liječnik. — Ovdje sam do deset sati.

I isprati dječake van.

— Znam, nije vam ovo bilo lako ni ugodno — reče i drugi put. — Ali mi je vaša pomoć od velike koristi.

*

Bez riječi su Werner i Paolo probijali tamu uskih ulica gdje je sve odjekivalo; išli su prema postaji.

Naposljetku će Paolo:

— Jest, kad Klaus opet dođe k sebi, doznat će svu istinu: da su mu roditelji mrtvi i da on mora djedu i baki. Nadajmo se da mu je baka barem malo slična mojoj.

— Bit će sretan kad opet vidi Marieli — tiho će Werner.

Paolo uhvati Wenera za mišku i tako se nenadano ustoboči pred njim te umalo što nije izgubio ravnotežu. Werner je još stigao da ga pridrži. Paolo upilji pogled u njega i reče:

— Napokon! Sada barem pokazuješ više razumijevanja nego prije. Je li ti najposlije jasno da njih dvoje pripadaju jedno drugom? A mi im nećemo okrenuti leđa, čuješ li? Moramo im i dalje pomagati. Samo još ne znam kako. Jesi li čuo kako je Klaus jadao: nemojte me ostaviti sama, nemojte me ostaviti sama. Uskoro će ozdraviti, ali ga čeka i samoća. Bit će sam. Pustit će ga iz bolnice, ali misliš li da će se time osloboditi i straha? Strah će mu ostati, držat će ga još godine i godine. I meni je bilo tako, a i sad ima trenutaka kad me napada strah. Nemaš pojma što si za mene učinio kad si mi ono prvog dana uzeo ruku na snijegu te je nisi ispuštao. Nešto više ne bi mogao za me učiniti ni moj najveći prijatelj. Ti si u tri četvrtine glupan, a onom jednom svetac. Ali su to, veli moja *nonna*, najbolji ljudi.

Dva prolaznika zastala na ulici da čuju što taj mali crnokosi

dječak ima reći svome drugu kad se toliko raspričao i tako razmahao rukama. Werneru bijaše neugodno. Gurnuo je Paola i potiho mu rekao:

— Ne treba da govoriš rukama i nogama. Uostalom, još si me nedavno častio nazivom sovuljaga.

— A zar nisi? — upita Paolo. — Ti si sovuljaga i ni o čemu nemaš pojma. Ali si se posljednjih dana ipak malo prodrmao i probudio.

Werner morade pomisliti na ono što je rekao Hans Peter: nesreća čovjeka prodrma i probudi. Pomislio je i na to kako je prvih dana bio jako nesretan. To je Werner mislio, ali je glasno rekao nešto sasvim drugo:

— Konačno bih htio znati koliko ti je zapravo godina.

— Jako si radoznao — odogovori Paolo. — Isto dosadno i glupo pitanje što ga odrasli uvijek postavljaju kad nemaju i ne znaju ništa bolje. Ali ću ti odmah reći: upravo mi je četrnaest godina i tri mjeseca. Nitko tko me vidi ne bi vjerovao. Kladam se da nisi mnogo stariji.

— Meni je petnaest — reče Werner. — Na proljeće mi je šesnaest.

— Mnogo, mnogo! — uzviknu Paolo rugajući se. — Ali si sveder veliko dijete.

Werner sa svoje visine pogleda dolje na malog Talijana.

— Mislim da si i ti ponekad — reče Werner. — Kad na ulici dižeš toliku galamu ni za što.

Paolo sleže ramenima.

— Moja baka veli: to je krv, to je naš temperament. Možeš li ribi zamjeriti što je nijema? Ili prasetu što rokće? Moj je otac bio izvikivač na trgu, i svojim je grlom zarađivao kruh za šestero djece i za ženu. Pol je dana govorio samo u stihovima, tako se navikao. A moj stariji brat zvao se Dante, i trebalo je da studira. Ponekad mi se i samom čini da sada moram sam dizati galamu što bismo je inače dizali nas šestero, da su svi ostali u životu.

Paolo nogom gurnu komad smrznuta snijega. Kad je vidio da Werner šuti, on će opet:

— Klaus i Marieli trebaju doći k nama, u dječje selo. A i ti trebaš doći raditi kod nas. Hans Peter neće ostati, on će u St. Gallen, da uči stolarski zanat. Ti bi mogao pokušati da preuzmeš njegov

posao. I ti si bio u naukovanju kod jednog drvodjelje?

Werner odmahnu glavom.

— Nemoguće! — uzvraća on. — Potreban sam roditeljima. A Marieli će svakako doći teti Augusti. U dječje selo dolazi samo ratna siročad?

— Sada nije više tako — zabrza Paolo. — Sve ih je manje, na svu sreću. Klaus i Marieli mogli bi lijepo doći u poljsku kuću, jer su svi Poljaci otišli, i zasad su ondje dali mjesta švicarskoj siročadi.

Werner je koračao sve brže i brže — znak da je utonuo u misli. Već je vidio sutrašnji rastanak. Nije više mogao zamisliti život bez Paola i ostalih. Osobito bi mu nedostajao Paolo, jer je Werner sada prvi put u životu stekao prijatelja.

— Sve je lijepo što pričaš — reče gotovo mrzovoljno. — Ali ti još ne upravljaš dječjim selom, nisi načelnik.

— Nisam ni dugonoga ptica noj — priklopi Paolo, zadihan. — Nemoj tako grabiti tim svojim krakovima.

Bijahu već blizu postaje. Snijeg pred njom bio prljav na hladnoj svjetlosti ulične svjetiljke.

— Svakako je sve to besmisao — reče Werner, u nadi da će čuti protivljenje.

Ali jednom, eto, Paolo nije proturječio.

— Jest, i ja mislim da je tako — potvrdi Paolo tihim, ponešto drhtavim glasom.

Werner ga pogleda u čudu.

— Mogao bih sav vlak razmrskati! — prasnu Paolo. — Baš glupo da ćemo se sutra vidjeti posljednji put, i nikad više.

— Štedjet ću novac da vas posjetim u dječjem selu — obeća Werner. — Tada ću dovesti i Marieli.

XIV. DJEČJE SELO

— Nije to nikakva kita cvijeća, to je travurina — reče djevojčica koja se zvala Sylvia, a koju su najčešće zvali po nadimku Nitschi ili Kihavka, jer je tako mnogo kihala, a najviše sada, u doba sjenokosa.

Bila je zgodno, ljupko stvorenje, a vezala je prijateljstvo s Paolom. Kad bi trinaest puta zaredom kihnula, tužno bi gledala oko sebe, a već časak zatim smijala se i govorila:

— Već me umorilo i dodijalo mi, ali se vi samo smijte, jer imate i čemu. I ja mislim da je kihanje jako glupo.

Sad je Kihavka stajala prema Paolu, prezrivo ga gledala i rekla:

— Nije to ni nalik na kitu cijeća, to je mješavina sastavljena zbrda-zdola.

Ispalo jadno, premda je Paolo namjerio i učinio najbolje. Ali možda suncokret, grahorika i ždralinjak nisu osobit sastav za buket.

— Naprijed! — viknu Kihavka. — Nabrat ćemo divljeg cvijeća koliko god nađemo. Možda će onda i taj tvoj korov naći društvo.

— Ali više nemamo mnogo vremena — opomenu Paolo.

— Oh, imamo ga dovoljno — zaključí Kihavka i potrča naprijed.

Nije odabrala put dolje, nego stazu što vodi gore. U visokoj travi između polja i puta bilo mnogo cvijeća, a nešto poviše prostirala se brdska livada, sva prošarana kamilicom i kasnim zvončićima.

Kihavka je brala i kihala, a Paolo brao i ovda-onda podizao glavu da osluhne. Dakako, nije to imalo nikakva smisla, jer vlak još nije mogao čuti. Ako malo proračuna, razabrat će da je vlak istom krenuo iz St. Gallena. Ali Paolo nije imao glavu za račune, a bio je i nestrpljiv.

Kihavka je imala čitavu rukovet cvijeća. Spopala ju je kihavica da bijaše strahota.

— Daj ovamo — reče Paolo te joj uze cvijeće, ali tako da je polovina pala na zemlju.

Dok je on kupio, Kihavku i opet napade kihanje. Suze su joj

tekle niz lice.

— Baš glupo kako protiv toga još nisu pronašli lijek! — ljutnu se Paolo.

— Bit će i to jednog dana — reče Kihavka između dva naleta kihavice.

— Hodi — pozva je Paolo i potrča prema putu što vodi u dječje selo.

Na zavijutku što ide pored dječjih kuća ostali su ih već čekali. Bijahu to Finci Antti i Jussi i Francuz Jean Pierre sa dvije francuske djevojke. Holdert i Martin nisu mogli krenuti, jer su morali slagati svoje seoske novine te im nije preticalo vremena da idu u Trogen. Ali su se Talijan Giuseppe i Grk Nikolaj našli ondje. Išao je i starješina Austrijanaca sa dvije svoje štíćenice, jer je u Trogenu imao posla.

— Jeste li konačno! — nestrpljivo će Antti.

— A kamo si ti navro kao da su te silom podboli? — uzvрати mu Paolo, a na to sva družba udari u smijeh.

— Oh, znam jednoga koji je jutros već u pet sati bio u praonici i prao zube i time dotužio Bradiniju — viknu Giuseppe, koji je uvijek znao istresti tajne iz talijanske kuće »Pinocchio«.

Starješina Austrijanac, u kariranoj košulji i u kratkim kožnim hlačama, vodeći za ruke dvije djevojčice, već je krenuo. Širokim je putem silazio pred drugima.

Pod njima je ležao Trogen s malom željezničkom postajom, sa crnim crkvenim tornjem, s krovovima i vrtovima. Kad su stigli među prve kuće, Paola više nisu mogli zadržati. Dok su svi imali vremena da odmjereno idu širokim putem, on je krenuo uskim i strmim prečacem.

Neodlučno je Kihavka u skupini na širokom putu gledala prema tamnom uskom otvoru u grmlju kuda je nestao Paolo. Ipak je odlučila da ide s ostalima. Bila je ponešto važna, ta mala Kihavka, jer joj je Paolo upravo odabrao važnu ulogu. On se, naime, bojao da će u Trogenu na doček gostiju ići sve sami dječaci, a to mu nije bilo po volji.

— Čuj, Kihavka — rekao je djevojčici. — S mojim prijateljem Wernerom dolazi djevojčica, koja se zove Marieli. Možeš djeci u svojoj kući (Sylvia-Kihavka stanovala je u grčkoj kuci »Argonauti«) pripovijedati da je Snjeguljica bila takva kakva je Marieli.

Djevojčica ima pletenice crne kao što su crna krila u gavrana, i plave oči, to jest mislim da su plave, jer ih otvorene nisam nikad vidio. A tako je strašno sama da joj je zaista potrebna prijateljica. A gdje će bolju naći od tebe.

Lijepo ju je i molećivo pogledao, pa je Kihavka privoljela. Iako se kod Paola nikad pravo ne zna je li istina sve ono što kaže, ipak mu je ovaj put povjerovala. Tà govorio je s takvim tonom i s takvim prizvukom u glasu da se nje dojmilo. Govorio je ozbiljno i mirno, i bez pretjerivanja — a to se, bogme, kod njega izrijetka događa.

Na malom peronu valjalo im čekati još sedam minuta dok se polako, tamo gdje zaokreće seoska cesta, pojavio vlak, koji se sastojao od svijetloplavih motornih kola i jednog vagona u istoj boji.

Sprijeđa, između Anttija i Kihavke, stajao Paolo s velikom kitom cvijeća. I Kihavka je, dostojanstveno i svjesna svoje uloge, istupila naprijed, na jad i muku Jean Pierreu i Giuseppeu, koji su smatrali da ona tu nema što tražiti.

Ali joj je Paolo na brzinu još prišapnuo:

— Ni brige te za ono što drugi govore.

Kihavka, koja bijaše samosvjesna mala dama i koja je već štošta proživjela prije nego što je kao dijete od šest godina dospjela u sirotište u Ateni — ta Kihavka, Paolova druga, samo kimnu. Od jezika trojice-četvorice dječaka nije ona imala straha. U posljednji je čas brzo iščupala nekoliko cvjetova iz Paolova buketa, da ne bi stajala praznih ruku.

Vlak se zaustavio, ljudi izlazili. Djeca koja su čekala gledahu napeto. Što? Zar nisu došli?

Ali se odjednom pojavi Werner.

Bio je nešto veći nego prije. U novom novcatom odijelu, stajao je pred djecom iz Pestalozzijeva sela, pred tom mladošću u izbljedjeloj praktičnoj odjeći. Bio je malko u neprilici, crvenilo mu navrlo na lice.

Paolo prisloni cvijeće na grudi i upita:

— A gdje je Marieli?

— Nije mogla doći — odgovori Werner, ponešto neodlučno.

— A zašto? — opet će Paolo, ljutit.

Werner bespomoćno prijeđe pogledom po sakupljenoj družbi koja ga je dočekala te reče:

— Baš sam vam htio o tome pričati.

Kihavka, kojoj se razočaranje jasno čitalo na licu baš kao i na Paolovu, utisnu ono nekoliko cvjetova Werneru u ruku.

— Ja sam Sylvia Nikomenides — kaza ona. — Htjela sam se sprijateljiti s Marielom.

— Zasad ništa od toga — preuze Paolo.

I svoj veliki buket tutnu njoj u ruku, jer ga onako ljut nije mogao pristojno predati Werneru.

Dječaci se okupiše oko Wenera. Zapljusnuli su ga tolikim pitanjima da naprosto nije dolazio do riječi. Htjeli su sve doznati o Urteliju. Kako su mu roditelji. Kako teta Augusta? Jesu li sve kuće ponovo sagrađene? Ima li mnogo nove stoke? Je li Marieli dobro? Je li zdrava?

Starješina Austrijanaca progura se kroza skupinu te Werneru stisnu ruku. Male Austrijanke pozdraviše gosta prigribunvši koljeno tako te im se veselo zanjihaše kratke pletenice.

— Dobro došao u naše selo! — poželje Werneru starješina Austrijanaca. — Dobro došao i u ime Hutamäkija, starješine Finaca, koji je, na svoju žalost, morao u St. Gallen, na neku skupštinu. Ali prije nego što večeras opet kreneš, već ćeš ga vidjeti.

Werner ga je gledao razočarano, jer je baš htio s Hutamäkijem govoriti o Marieli. A to neće biti jednostavno i lako u tako kratku susretu. I zato je želio da se što prije nađe nasamu s Paolom.

Ali nije bilo moguće. Skup vesele i srdačne djece okružio je Wenera dok su se uspinjali prema selu. Kako Kihavka nije dočekala Marielu, držala se Wenera. On ju je krišom gledao. Činila mu se vedrom i otvorenom djevojkom suprotno maloj Marieli. Morao se smijati Paolu, koji je iz daljine htio sazdati to prijateljstvo i ne znajući koliko je to potrebno.

Ostavili su za sobom i posljednje kuće. Bile su to svijetle, kamene kuće, obasjane suncem i i obrasle u zelenilo između malih vrtova, punih grmlja i cvijeća. Put se dalje uspinjao između polja. Lijevo je još stajao star seoski dvor: na dvorištu, nakrcanu svim i svačim, starac isprezao konja, a pas lajao. Čovjek pozdravi djecu, a skupina mu veselo uzvratila.

— Mir, Cezare! — zagunđa seljak psu te mu poprijeti.

— Samo ga ostavite, ne bojimo se mi — nasmija se jedna od djevojaka što su išle sa Jean Pierreom.

Bilo je to veliko dijete s plavim pletenicama. Čovjek bi

promislio da je iz Njemačke, a bila je Francuskinja. Već je pet godina u dječjem selu, a govori izvrsno oba jezika: njemački i francuski.

Što je Werner duže gledao djecu koja su išla pokraj njega, to je čvršća bila njegova odluka da se pobrine ne bi li se Marieli tu smjestila. Paolo će mu sigurno reći što treba poduzeti. Već je Paolo mislio na to onda kad je Werner još vjerovao da će Marieli biti najljepše u Urteliju.

Werner nije pravo znao zašto onda nije sve išlo kako treba. Jasno je vidio da je Marieli još blijeda i bojažljiva. Što je čeznula za domom, i to je shvaćao. Ali da bi dječaci u njegovu malom i zabitom selu mogli biti drski i neodgojeni, ne, to nikad ne bi vjerovao. Učitelj koji je do Duhova imao zamijeniti Hansa Altschwanka, pokušao je sve, ali nije uspio približiti djecu iz Urtelija i malu Marieli. Siroče iz Valgretta ostalo je otuđeno, plašljivo i usamljeno.

Werner je već dosta vremena izbivao iz Urtelija. Dok su mu roditelji ležali u bolnici, on je boravio kod ujaka i ujne u Zürichu. Tri je mjeseca pohađao tečaj iz elektrotehnike i marljivo je radio. Vratio se istom proljetos. Tada je nova kuća Altschwankovih bila gotovo dovršena. Stranim je tesarima još pomagao dva-tri tjedna. U selu ga gotovo nisu prepoznali. Nije doduše postao govorljiv, ali se oslobodio stare zatvorenosti.

— Sad je vidio svijeta — rekao je njegov stari majstor Regli, kimajući glavom. — Neće on dugo ostati u Urteliju, možete mi vjerovati.

Regli, koji je uvijek nešto prorokovao, a proročanstva mu se nisu ispunjavala, pogodio je ovaj put. Werner je odlučio otići.

— Sretno momče! — rekao je jučer otac kad se Werner opraštao polazeći u Trogen. — I misli na to da ne odlaziš samo radi sebe, nego i radi Mariele. U naprtnjaču sam ti stavio pismo za upravitelja dječjeg sela. Možda neće biti koristi, a možda hoće.

Majka mu je priredila paket s kruhom i najboljom kobasicom što ju je nabavila u mesara Finettija. I rekla mu je:

— Valja ti potražiti posla među mladim ljudima. Nije ovdje više za tebe. I Bartel je otišao.

Gurtneļļjevi nisu više došli u Urteli. Bartel se zaposlio kao najmlađi konobar u hotelu »Tri kralja«, u Glarmattu. Jučer ga je Werner, prije nego što je otišao na postaju potražio te se s njime

pozdravio.

— Sretno! — rekao je i Bartel. — I sve ih pozdravi od mene.

A u glasu mu bio prizvuk po kojem je Werner zaključio: Zavidim ti. Dugo je Bartel gledao za njim, sve dok Werner nije zamaknuo za uglom, tamo gdje je novi most preko rijeke i gdje optičar Bonzetti pred dućanom razgovara sa svojim susjedom koji prodaje cigarete.

Werner je pročitao ime Bonzetti na velikom staklu i vidio kako se u izlogu sjaje naočari. Nasmiješio se i pomislio na Paola.

»Kako se sve to čini da je davno bilo«, promrmlja. »U Glarmattu je obnova tekla brže nego u našem Urteliju.«

Vlak je u Brachenu stajao dvije minute. Iz čekaonice izišao čovjek s velikim pladnjem na kojem bijahu zdjelice s kavom. Za njim išla mlada djevojka s bijelom pregačom na crnoj haljini; išla je s onim čovjekom duž vlaka i prodavala sendviče i čokoladu.

Werner zavrtje glavom i prošapta: »Gotovo ne mogu vjerovati.«

A onda mu se misao vrati Marieli, kako ju je prije dva dana vidio u sobi tete Auguste, gdje su zavjese uvijek navučene. Uvijek je ondje vonjalo po mačkama. U tamnom kutu sjedila Marieli i u rukama držala pletivo. Skočila je kad je zazvonilo zvonce nad dućanskim vratima. Kad je izašla iz sobe, reče teta Augusta:

— Tako je draga, ali je kod mene nesretna. A ja sam prestara da se mijenjam. Sada to uviđam.

Werner je žalio tetu Augustu, jer su joj dvije krupne suze potekle niz naborane obraze.

— A tako sam joj se radovala — doda teta Augusta.

Werner joj je kazao kako ide u Pestalozzijevo selo, nedaleko od Appenzella, gdje žive Klausovi i Marielini djed i baka.

Ali je teta Augusta odmahнула glavom:

— Ne, momče, ne bi to ništa pomoglo. Djed i baka ne mogu je uzeti. Već sam im pisala.

Werner je samo s mukom zatomio čuđenje. I morao je pomisliti na ono što je jednom rekao Paolo: »Izvana puna bodlja, a unutra meka kao pretopljeni sir.« Paolo je u malo dana upoznao tetu Augustu bolje nego on, Werner, za tolikih godina.

— Teta... — počeo on.

Ali je stara teta podigla drhtavu ruku:

— Ja sam, Werner, staro čeljade. Prevarila sam se. Tvoj mali crni prijatelj imao je pravo. Vjeruj, razmišljala sam o tome. Onda, u bolnici, a i kasnije, činilo mi se da sam našla u njoj svoju kćer. Činilo mi se da najposlije i sama imam dijete kao i drugi, i da ga je nebo poslalo. Sve sam znakove naopako pročitala i protumačila. Ona ne smije dulje ostati ovdje. Ona je siročće čak i ovdje. Možda bi mogla u dječje selo, gdje su tvoji prijatelji. Pokušaj, Werner, pokušaj kad budeš ondje.

Suze su joj tekle niz lice. Tražila je u pregači rubac — i časak je Werner napeto čekao; ali ne, rubac nije bio Paolov.

Teta Augusta smiješila se kroza suze i rekla.

— Ne, nije, onaj sam spremila u ladicu, ondje ga čuvam. Uspomena. Rijetko sam kad dobivala darove.

Werner se postidio. Istog je podneva odabrao pogodan komad drveta i uvečer u njemu izrezao nožem dvije figure: staru gospođu kako za ruku drži djevojčicu. Sutradan je rad odnio teti Augusti.

*

Sad se eto nalazi među veselom djecom, zapljuskuju ga zvonki glasovi. Samo bi kadikad zabrujao Anttijeve bas.

— Ondje su naše kuće — pokaza Kihavka.

Na široku brijegu nad položitim poljima ugleda Werner skupnu velikih, svijetlih kuća.

— Još dugo nećeš vidjeti sve — reče Jean Pierre, koji je išao odmah za njim.

Ponos je bio u dječjim glasovima. To je njihovo selo.

— Tamo je naše nogometno igralište, a naša je i ona stara suša. A ondje smo na obronku podigli skakaonicu. Ali nikad nećeš pogoditi tko je među nama najslabiji skakač — reče Jean Pierre.

Paolo, koji je išao pred njim, šutljiv i još razočaran, pogleda ga preko ramena, prijekorno.

— Paolo — odmah će Werner.

Dječaci se nasmijaše.

— Ali je Paolo dobar skijaš — branila ga Kihavka.

— Jest, dobar je skijaš, a slab skakač — mirno će Antti. — Kad Paolo skače, skije mu nekako lamataju i strigu baš kao magareće uši. Za skakanje su Finci, a ne Talijani.

— A Martin? — upita djevojčica s plavim pletenicama.
— Eh, jest — dočeka Paolo okrećući se. — Ima ih koji sve znaju i umiju, a ipak su strašno dosadni. Martin zna ovo, Martin zna ono, a kad dođu poklade, umišlja da je najveseliji, ali je zapravo baš kao mrav kad ga baciš u kutiju za maslac.

— Nemoj sad zapodijevati svađe — umiješa se Kihavka. — Reci, Werner: mislio si da ovdje ne znamo za svađu?

Werner se smješкао. Sve mu je bilo tako zabavno.

Stigli su gore i prolazili seoskim putem među kućama.

— Evo, ovdje stanujemo — pokazao Paolo. — Vidiš li suncokrete?

I udarivši se u prsa nastavi ponosno:

— Ja sam ih zasadio. Sljez je Giuseppeov. A malu vodenu branu podiglo je troje djece iz naše kuće, bez ičije pomoći.

— Ono je naša vijećnica sa svečanom dvornicom — objasnio Jussi. — Straga je finska kuća. Ovdje je ured i stan seoskog upravitelja ili načelnika.

— A kamo zapravo idemo? — upita Kihavka.

— Najprije na obilazak — odgovorio Paolo.

Zatim nastavi svečano:

— Poslije očekujemo Wenera u »Pinocchiju« s jelom. Ima i za tebe mjesto, Kihavka, jer smo računali s Marielom.

Werner povuče Paola ustranu.

— Htio bih s tobom govoriti nasamu — Šapnu mu.

— Uskoro ćemo moći naširoko raspredati o svemu — uzvрати Paolo. — I ja sam spremio nešto za tebe.

*

Popodne su se ispružili na travi. Uspeli su se do lijepe brdske livade, jer tu još dugo nije bilo takve strmeni ni takvih vrleti kao u Wernerovu kraju. Legli su u hlad pod jelama. Gledali su dolje dječje selo i Trogen u dolini. A još niže, mnogo niže i dalje, ležao je na velikoj pruzi St. Gallen i nešto sjevernije Konstanz na Bodenskom jezeru.

— Lijepo je ovdje — reče Werner. — I kod nas je lijepo, ali gorovitije i nekako surovije.

— Nešto ti je sasvim drugo na srcu — dočeka Paolo. — Hajde

da čujemo! Zašto Marieli nije došla?

— Jest, o tome želim razgovarati s tobom — odgovori Werner prateći pogledom malen oblak što je plovio plavim nebom. — Je li i tebi tako kao da je zima bila davno, davno, sada kada je ljeto u jeku?

— Ne tiču me se godišnja doba — dočeka Paolo. — Kazuj što je od Mariele.

— Nije sretna — povjeri Werner.

— I onda? — napeto će Paolo.

Igrao se travkom. Držao ju je među zubima i puštao da mu leprša pred nosom.

»Paolo je uzbuđen baš kao i ja«, pomisli Werner.

— Bi li mogla doći ovamo? — poče Werner ispitivati.

Paolo se i dalje igrao travkom.

— Pa to sam jednom i predložio — dočeka on gotovo hladno.

— A što bi trebalo poduzeti? — opet će Werner.

Paolo polako izvuče travku iz usta i pobjedonosno pogleda Wenera:

— Sva je prilika da će Klaus uskoro ovamo — izvijesti Paolo, a glas mu pokazivaše koliko je time zadovoljan. — Antti i ja išli smo ga posjetiti. Štedjeli smo novac nekoliko tjedana da možemo onamo. Adresu sam dobio od Crvenog križa. Jer onda u Brachenu, kad smo morali onako brzo otići, pošto smo u rano jutro svi bili kod Klausu u bolnici, a on tako vikao, jest, onda sam bio smušen pa sam sasvim zaboravio pitati za adresu njegova djeda i bake. A onda je stigla adresa, u otmjenu omotu s naslovom: Gospodinu Paolu Fanfonnetiju. Drugi su me ismjeivali i govorili da se opet brinem za tuđe poslove. Samo me Antti razumio. Tako je pošao i on, jedne nedjelje, a Hutamäki je znao i čak nam je ishodio dopust.

Paolo načas ušutio. Igrao se svojom travkom.

— Možda je dobro što nisi vidio kako je ondje Klausu.

Razbolio se od čežnje za kućom i za svojim, i nije izgledao nimalo bolje negoli onda u bolnici. Djed i baka bijahu oboje stari i bolesni. Mi u Italiji znamo dobro što je sirotinja, tà ni moja se *nonna* nije imala čime razmetati. Ali da i ovdje, u Švicarskoj, ima sirotinje kakvu sam ondje vidio, ne, to nisam znao niti bih ikad vjerovao. Klaus nas je odmah prepoznao i zaplakao baš kao malo dijete. Kasnije je jednom onamo išao Hutamäki. Baš lijepo od njega. Sam je sve vidio pa je o tome razgovarao s našim načelnikom. Poslije je i

opet otišao onamo, pa je djed morao ispuniti formulare i potpisati. I tako je podnesena molba. »Sve je u redu«, rekao je Hutamäki, »samo je šteta što će mali ovamo doći sam. Trebalo bi da i sestra dođe, da djeca budu zajedno.«

Paolo pogleda Wenera, i oba se u isti mah nasmiješise. S dostojanstvenom kretnjom odbaci Paolo svoju travku te će izmijenjenim glasom:

— Morat će vlasti još jednom zašuštati takvim formularima. Hajdemo odmah načelniku. Možemo u svako doba govoriti s njime, divan je čovjek.

Werner se okrenuo na leđa i — kako se zbilom, to ni sam nije znao, ali je sada on imao travku među zubima. Potrajalo je neko vrijeme dok, je, zatežući, upitao:

— Misliš li da bih mogao ovdje dobiti posao? U Zürichu sam prošao tečaj iz elektrotehnike. Misliš li da bih im mogao trebati?

Paolo skoči. Povučer Wenera da ustane i povika:

— Naprijed! Brzo! Hans Peter nije više ovdje, a zamjene nemaju.

Vukao je Wenera, ali se spotaknuo o nekakav panj i pao. Werner pade preko njega. Ležali su u travi i valjali se od smijeha.

Tako vedrim i sretnim nije se Werner još nikad osjećao. I sve je krasno, sve je utjecalo da bude sretan: plavo i vedro ljetno nebo, cvijeće naokolo, pčele što zuje, Paolo koji poput ždrebeta poskakuje livadom, i još izgled da živi među prijateljima što su se sjatili sa svih strana svijeta...

*

Werner Altschwank stupio je 1. rujna na posao u dječjem selu — ne kao nasljednik Hans Petera, nego kao pomoćnik seoskog tehničara.

Klaus i Marieli Watzig stigli su poslije pet dana. Kao novi stanovnici Pestalozzijeve sela ušli su u poljsko-švicarsku kuću, gdje su ih dočekali i pozdravili pjesmom dječjeg sela:

*Mir i radost nek procvjeta
kada djeca cijelog svijeta
jedno drugom ruku pruže,*

u čvrst savez kad se združe...

I Paolo je ondje stajao, s velikom kitom cvijeća, koje ovaj put nije ubrano uzalud, a Kihavka je stavila Marieli na glavu vijenac koji je splela od posljednjeg cvijeća što ga je mogla naći.

Klaus i Marieli držali se za ruku, a na licu im sjao smiješak kroza suze radosnice. Wenera je stajalo muke da i sam ne zaplače, i svi su bili baš od srca zahvalni Paolu kad je i opet ubacio dosjetku.

— Molim, samo nikakva kratkog spoja! — zapovjedi Paolo.

A onda, deklamirajući, nastavi:

— Poštovane gospođe i gospodo. Osobita mi je čast i zadovoljstvo povesti vas sada kroza slavno Pestalozzijevo selo, u kojemu djeca sa svih strana svijeta žive složno kao braća. To ćete najbolje vidjeti po svađama što ih među sobom zameću...

Prolomi se jednodušan i srdačan smijeh, a Marieli ispusti bratovu ruku i priđe Kihavki.

IZGOVOR IMENÁ

Altschwank	Altšvank
Appenzell	Apencil
Basenau	Bazenau
Bonza	Bonca
Bonzetti	Bonceti
Brachen	Brahen
Breitlibach	Brajtlibah
Casty	Kasti
Coco	Koko
Daddy	Dedi
Dancing	Dansin
François	Fransoa
Franz	Franc
Giuseppe	Đuzepe
Glarbeckscher	Glarbekšer
Groosz	Gros
Hutamäki	Hutameki
Jazz	Džez
Jean	Žan
Knös	Knes
Kühelihorn	Kielihorn
Luzern	Lucern
Mathieu	Matje
Mittelbünden	Mitelbinden
Münstertal	Minstertal
Nitschi	Niči
Pestalozzi	Pestaloci
Pierre	Pjer
Pinocchio	Pinokjo
Prätigau	Pretigau
Rähmi	Remi
Rananjärvi	Rananjervi
Rostocker	Roštoker
Rutgers	Rithers
Spitz	Špic

St. Gallen	Sankt Galen
St. Niklaus	Sankt Niklaus
Tschauschegggen	Čaušegen
Van der Loeff	Fan der Luf
Watzig	Vacih
Weissfluhjoch	Vajsflujoh
Winnifred	Unifred
Zermatt	Ceremat
Zuoz	Cuoc
Zürich	Cirih

Ostala imena u ovoj knjizi čitaju se uglavnom onako kako se i pišu.

Copyright

© Dubravko Deletis

e-izdanje pripravili:
Dubravko Deletis i Mirna Goacher

website: www.josiptabakknjige.org

30/01/2013

